

Ф. МИКОЛАСНКО

ДОЛЯ СКИТАЛЬСЬКА



Ф. МИКОЛАЄНКО

ДОЛЯ СКИТАЛЬСЬКА

Короткі оповідання.

Ілюстрації автора

УКРАЇНСЬКЕ БІБЛОТЕЧНЕ
ТОВАРИСТВО В ТОРОНТІ

Тувумба, Австралія

1988р.

Пам'яті моєї матері.

Появу цієї збірки оповідань завдячую великою мірою панству Володимирові й Мирославі(Марії) Сурмам, за що висловлюю їм щиру побратимську подяку.

Автор.



Б Е З Р Е Ц Е Н З І Ї .

Чого нам в діяспорі не бракує — це працівників пера та паперу для попису. Це ж бо не в рідній "суверенній державі", де треба достосовуватись до вимог партії та уряду на данному етапі побудови безкласового суспільства і квота паперу тут ніколи не вичерпається.

Пиши собі скільки хочеш, що хочеш, як умієш. Шкода тільки, що читачів бракує. Більшість авторів (в тому числі і я) неспроможні знайти на свої твори досить покупців щоб покрити видатки на друк.

Отож, щоб бодай частково зарадити лихві, наш брат вдається до не дуже надійних і ще менш респектованих заходів, як надсилення своїх творів без замовлень і навіть без запиту чилюдитим цікавлятьсся, із вимогою розрахунку за одержаний крам.

Не останню роль відіграє й рекляма — рецензія. У цій справі наш брат користується взаємопорукою: "Розхвали ти мене, а я тебе". То не так просто, як комусь здається, бо треба хвалити й те, що доброго слова не варте, а інакше не сподівайся щоб тебе хтось похвалив.

Не будучи завчасно обізнаним з цим принципом, я необережно скритикував кількох авторів і нажив собі лиха. Для прикладу наведу випадок з казкою, що якось появилась у "В.Д." Під всяким оглядом той твір був убогим, але зараз же під ним була нотатка, у якій подано дослівно таке: "На попередньому 6-му конкурсі Мелдечої творчости, який проголосив Мілтер-мист. клуб ім. Симоненка в Мельбурні, (авторка) одержала за свою казку нагороду."

На підставі того я виставив незадовільну оцінку комісії, яка визначала премію. Літературно-мистецький клуб негайно спростував мою "грубу помилку" виясненням, що авторка ніякої нагороди не одержала, але "дістала найбільше оплесків". Іншими словами: "не пхайся куди тебе не просять!"

Ну що ж, добре тим авторам, що мають великі та впливові родини — їм оплесків ніколи не бракуватиме, а якби мені довелося конкурувати, то хіби сам собі плескав би.

Відтоді я рецензій писати не брався, але прислав мені один колега книжку (безкоштовно!) та й попросив, щоб я написав про неї щось гарне.

Я похвалив ту книжку за правдиве наслітлення дійсності в передвоєнні часи на батьківщині, без обов'язкового в емігрантській творчості дутого ура-патріотизму.

Не вгадав я. Автор хотів грому й блискавки, а я й не туди, бо ж у самім його творі ніякого грому немає. Відтоді автор зі мною не знається.

Було більше непорозумінь того роду, але неварто тим мучити читача. Я лиш прошу моїх читачів зрозуміти, що мені нема до кого звертатись по хвальну рецензію, а тому судіть самі, що варта моя писанина. Як сподобається, — купіть ще й своїй тещі, або свашці, чи порадьте добрим пюдам, щоб і вони собі придбали це "зілля" — воно лікує від безсоння й черствіння.

Дякую!

Автор.

ПЕРЕДМОВА

Шановний читачу!

У цій збірці Ви знайдете поважні й правдиві оповідання взяті з життя без надмірних прикрас і тому, може, не дуже захоплюючі, зате у їхній правдивості не повинно бути сумнівів. Замінені здебільшого лиш імена героїв, однак, вони без труднощів упізнають себе і дехто з них, прочитавши те в журналі, погрожував мені репресіями, а це і є доказом правдивого наświetлення подій, людей і речей.

Я не ставив собі завдання когось ущемити чи принизити (тому й не подавав правдивих поізвиш), але хотів показати людям їхні правдиві портрети для їхнього усвідомлення їхніх помилок та зрозуміння, що честь і слава не приходять на домагання, а їх треба здобувати тяжким, чесним та наполегливим трудом, з посвятою й відвагою. Без посвяти й жертвенности і молитвою не здобудеш ні швайки, не то що держави та вигідної посади в ній.

Більшість оповідань у цій збірці написані у стилі гуморесок, але й вони яасвітлюють тяжку долю скитальців, хоч причини бувають різні, але причиною всіх причин є чужина.

Так уже є на цьому світі, що чимсь горе для інших людей є втіхою. Ось хочби такий випадок: Якось у місті жінка нахилилася підняти монету, що випала з її руки на хідник, і при тому їй тріснула ззаду спідничка. Ви вже здогадались як на те zareагувала публіка, а

бідній жінці—хоч кріз землю провалюйся.
Отак завжди буває.

Англосакси дораджують добачати в усьому смішне. І добре радять, бо сміх відпружує нерви і робить людину лагідною і в той спосіб зберігає її здоров'я. "Смійся— і з тобою сміятиметься світ! Плач— і будеш плакати сам."

Я переконався, що найкраще сміятись самому з себе, бо з того всі радітимуть, а зачепиш когось іншого—лиха не обберешся. Але збоку все видніше, то ж хай мені люди добрі за все вибачають.

Щодо ілюстрацій, то, за винятком автопортрета, усе є витвором моєї уяви. Якщо би трапилось, що десь хтось є подібний до рисунка — таке могло статися тільки випадково. Скопійовані тільки вишивки.

Автор.



МАТЕРИНЬКА ЛЮБОВ – ПРОВІДНА ЗІРКА В ЖИТТІ

Сорок-п'ять років минуло відтоді як натруджені руки моєї матері селянки востаннє пригортали мене до свого серця, а на мою юнацьку безжурну голову падали краплини гарячих материнських сліз. Не підозріваючи, що то було останнє прощання, я ніяково пручався, але материнське серце чуло, що прощалось воно з своїм сином навіки і тремтячі руки не хотіли випустити мене з обіймів.

Від'їжджаючи з рідного села на Київщині, я навіть не захоплювався його мальовничими ставками та гаями, бо село, як село — мало чим відрізнялося від усіх інших зубожілих сіл України. Не шукав я очима й знайомих облич, з якими босоніж промайнуло моє дитинство, бо й люди в тім селі були такі ж убогі, в лахміттях, як і всі українські селяни. Усміхнених їх можна було бачити лише на плякатах у стилі соцреалізму (не таких як вони справді є, а таких якими вони мали б бути під сонцем сталінської конституції). Хотілося чимскорше лишити те все позаду і забути все **баченє**. Та хоч думками я вже

перебував серед веселої молодії компанії луганчан, на бурхливій вулиці Дерibasа, що в теплі вечори перетворювалась у людську повінь (автомобільного руху навіть у великих промислових центрах не було), але перед моїми очима все ще стояло благальне, заплакане, згорьоване й завчасу постаріле обличчя матері. Протягом усієї довгої подорожі воно то на мить зникло, то знову з'являлося.

Минув нецілий рік і, не давши мені можливості попрощатись з ріднею, мене підхопив потяг та й потаскав аж на Далекий Схід, на сопки з карликовими дубами, під буревії, що до крові сікли обличчя піщаним шквалом. Запроторено мене туди навчатись новому ремеслу доблесного воїна чужого отечества. Раз на два тижні там нам дозволяли виходити за браму гарнізону на цілих дві години, при умові, що в цілій сотні ніхто не відставав по політграмоті, уся зброя була добре почищена і ніхто не згубив гудзика. Через одного невдачу, ціла сотня втрачала той єдиний привілей. Повернення до гарнізону з запізненням на кілька хвилин вважалося дезертирством і "злочинець" ставав перед польовим судом з перспективою одержати два роки штрафного батальйону (концтабір для військових), після якого воляк ще мав відбути повний двоохрічний термін служби. "Ето тебе не у мамснькі под подолом"! Не минало й дня, щоб начальство не пригадувало нам про матір в якнайбрутальніший спосіб, що надто боляче стискало серце кожному українцеві. (У росіян те практикується в щоденній житті.)

Ще перед війною нас перли ешелонами назад, до західніх кордонів. Ми знову на Україні! Але не було часу розглянутись. Війна!!! Маршували днями й ночами, майже без відпочинку і, просто з маршу в наступ! Після наступу — втеча. І знову бігом кільканадцять кілометрів і "благий мат" політруків, що гасали на конях, щоб ніхто не відстав, не сховався. Довкола палали міста і села, попелилися лани збіжжя —

вогонь зжирав тяжкий селянський труд, щоб не дістався він ворогові, а чим мали жити ті селяни — владі було байдуже. Стікав кров'ю запашений край, стікали кров'ю пошматовані людські тіла. На устах конających вояків українців останнє слово, як останній поцілунок, завжди було слово МАМА. Мама стала ангелом-хранителем, що супроводив кожного приреченого, бо небесні сили зреклися нас ще в колісці, полишаючи на ласку сатани.

Ось уже нас, роздягнених (теплій одяг здерли з нас німці), голодних, напихають німці за дрітину загорожу під відкритим, розбурханим вологою, осіннім небом. І тут українські матері з довколишніх і далеких сіл, не зважаючи на дощ, ні на постріли вартових, перекидають через дрітти відірвані від власного рота рештки харчів, щоб хоч на короткий час врятувати нам життя. Питали: "Звідки ти, сину?" Але не зважали, чи "син" був з Костромі, чи з Ашхабаду — "їж на здоров'я. Може хтось десь і мого синочка пожаліє"

Три й пів року жорстокої неволі. Вони не просто викреслені без жодної провини з мого молодого життя. То було поступове умиртвлення людини. Сотні тисяч невірлиничих трупів, замучених голодом, бичуванням, ато й розстріляних за найменші провини й без провини, засипано в братніх могилах по всій Європі. Мамо, мамо... єдина в світі покровителько! Лиш твоя безмежна любов, твої сльози виплакані безсонними ночами давали мені насагу, крихту надії у безнадії і щастя — щастя утриматись на ниточці життя, хоч сама ти не витримала до кінця воєнних жакхів.

Сорок-п'ять років — це майже пів століття! Я вже сивий пенсіонер, але пам'ять про мою матір не стерлась і не затьмарилаь ні тяжкими переживаннями, ані веселими пригодами. Я вдячний їй за добрий стан фізичного й ментального здоров'я, за успадковану чесність у поведінці з друзями й недругами і при всякій скруті я звертаюся до неї за порадою й порятунком.

"Здитинів старий" — хтось скаже посміхаючись.

Не смійтеся, бо не від учора я став шанувати материнську любов. Те мусило статися ще перед тим як я навчився вимовляти слово мама. І на своєму довгому скитальському шляху в жодній мові я не знайшов милішого і дорожчого слова як те, що навчився вимовляти вперше. Є ще інші прекрасні слова, що можуть зрівнятися, але не можуть перевершити.

Та хіба я один в полоні тої любови? Нас ще є багато, бо багато-багато було добрих матерів у нашім краю. Є вони мабуть ще й тепер, але їх стає все менше, та й діти їхні, як і ми колись в юнацькому запалі, не мають часу про них думати, належно оцінити, а часом навіть, свідомо чи несвідомо, спричинюють їм біль.

Не шоколядою, не кока-колою, не цигарками й грішми вони нас задобрили, як це робиться в модерні часи, бо й самі вони того добра не мали, лиш щирою любов'ю та постійним піклуванням. Вони не парікали на довгий шкільний відпуск і не гнали нас сперед очей, хоч мали багато більше праці й турбот. Ми їм радо, без примусу, допомагали майже в усьому і дружня праця завжди супроводилась дружньою піснею цілої родини. Були ми веселі й щасливі аж доки "влада трудящих" не визволила нас (тільки не від тяжкої праці, а від здобутків тієї праці, від пісні й від щастя).

Ми любили матерів наших, бо на нашу любов вони сто крат заслуговували. Вони не пхалися до керма державою, не домагалися для себе військових ранг та орденів, не ходили з автоматами грабувати банки й склепи, не бігали з камінням за пазухою та з бомбами на розбишацькі демонстрації за мир, щоб зводити бої з поліцією, хоч у наших умовах те було б морально виправданим. Не домагалися вони й права на брудну лайку та розпусту ("фрі лав"), не позували для "Плейбоя" і не гасали обнажені по вулиці заради дешевої реклами.

Ось за що ми любимо своїх матерів та зберігаємо в серцях наших і в нашій пам'яті їхні світлі образи, як найдорожчий скарб, з яким не зрівняється ніяка рanga, ніякий титул.

І тому, що таких матерів з часом усе менше і менше, зростає число безбаченків-хуліганів, майбутніх головорізів та повій, які ще в початковій школі, затягуючись цигарковим димом, на всю губу ригають брудними словами на будь-кого, з матір'ю включно, та лишають брудні сліди де лиш їх ноги носять.

Рівні права є добрі, якщо вони не запаморочують розум та не стають на перешкоді обов'язкам матері й дружини. Бо сам Бог створив чоловіка й жінку та дав їм різний вигляд, різний уклад душі і різне в житті призначення. І нема в тій різниці нічого ганебного, принизливого, а є лиш краса, любов і гармонія. Ніякі антагонізми й конфлікти між двома протилежними, але взаємно себе доповнюючими статями положення не змінять, лиш причинять велику руїну суспільству. Мати ніколи не виконає самотужки того обов'язку, що Богом призначений парі. Батько ніколи не заступить дитині матір. Не заступить її й інкубатор, ані робот. Лактоген може якоюсь мірою заступити мамине молоко, але ні бляшана пушка, ні плястикова пляшка не заступить материнських грудей, природнього тепла, ніжності й любови. (Для переконання уявіть собі дівчину з двома бляшаними пушками).

Так звані Феміністи в Австралії (а їх, очевидно, дуже багато) змусили уряд переробити Національний Гімн, бо їм не подобався "сексїстський" термін "сини Австралії". Тепер уряд заоходився викидати з законодавства й шкільних підручників усі немілі феміністам іменники, а далі прийде черга й на всю художню літературу! Мільйони долярів держава викине на те, щоб задовольнити примхи закукурічених феміністів, а чи від того прийде якесь полегшення для жінок? Чи те визволить їх та їхніх дітей від алкоголізму й наркотиків?

Вірю у світлий розум і добре серце української жінки, але загроза нависла над нею дуже сильна й жахлива.



KRIEGSGEFANGENER¹⁾

На тліючих руїнах столиці Райху світає. Народжується ще один день — закостенілий на морозі, закривавлений, жахливий день восьмого лютого тисяча дев'яťсот сорок п'ятого року. Порід тяжкий, болючий, довготривалий. Велетенська хмара задушливої суміші газів, диму й куряви, налігши своїм брудним черевом на конаючу столицю Нової Європи, здається, вирішила навіки відгородити денне світло від неї.

Шкварчить, харчить, стогне та кашляє змаскроване місто-велетень, а з-поміж гармидеру тут і там чути найбільш надуживане, найкраще всіма засвоєне й найдужче зненавиджене слово *ферботен²⁾*, начебто й воно скероване проти наступаючого дня. Та закони всесвіту не скоряються людським заборонам; повільно, але настирливо продирається світло між темряву, вирізьблюючи все виразніше контури руїн та рухливих істот на брунато-сірому тлі.

Новий день не обіцяє нічого нового. Як і попередні дні, про його наближення оповістило виття сирен, за яким гримнули розриви повітряних торпед і, як попереднім дням, йому не уникнути ще трьох бомбових рейдів Літаючих Фортець, що срібною мережею вкривають увесь небозвід. Під цю пору, як і в попередні дні, десятки знівечених людських тіл конають або вже сконали під брилами руїн і кількакрат більше розділять ту саму долю заки настане ще одна ніч. Як завжди, люди, переважно в уніформах, поспішають вулицями, нібито змагаючись хто з них перший ускочить в пекло.

У контраст до тієї жвавої метушні, виринувши з підземелля Ангальтербангофу, надто повільно посувається колона з десяти сонних постатей, одягнутих у напівструхлявілу, пофарбовану на чорно-німецьку уніформу з передньої війни та з дерев'яними колодками на ногах. Двадцяти-сантиметрові літери S U., що світилися в темряві

синюватим фосфоровим світлом, удекоровували їхні груди, спини і навіть штани та (менші розміром) шапчини. Цими літерами визначалася приналежність цих людей до найбільш упослідженої касты, якої зрікся Бог і людство. Недавні володарі їхніх душ, що гнали їх під німецькі гарматні, кулі й бомби, проголосили цих бідолах зрадниками-фашистами, тоді як самі фашисти називають їх комуністами унтерменшами. Світові християнсько-харитативні організації добавили в них нехристів та й відхрестилися від них, полишивши їх на ласку самого Сатани. Західні альянти склали присягу, що всіх недомордованих німцями радянських рабів вони живими чи мертвими виловлять навіть на дні морському та відішлють їх на шашлики³) "сонцесяйному Сосо¹)".

— Клеп-келеп-кляп, клеп-кліп-кляп, — хаотично вистукують невірничі колодки по замерзлому бруку.

— Клеп-келеп-кляп, — голосно відбивається луна поміж руїнами.

— Los-los! Schnell-schnell! Verfluchte Schweinhunden!²) — верещить одинадцять постать, тримаючи в руках рушницю напоготові.

Але колона не реагує. Навіть стусани прикладом у спини не впливають на неї. Навпаки — кратери бомб та великі купи брухту вздовж Ангальтерштрассе дуже затруднюють та сповільнюють рух. Як світло з трудом перемагає темряву, так і невірнички з трудом виборюють крок за кроком.

Наближаючись до великого друкарського закладу, що займає цілий квартал, вони могли вже розпізнати готичні літери напису над брамою — "Deutscher Verlag", що на мові невірничків звучало "Кухня Гебельса". Самі полонені вже не виглядали тінями; їх уже можна було розпізнати по рисах облич.

Наймолодше обличчя належало Юркові Замириводі. Лише для нього цей день мав особливе значення, бо це був його двадцять-перший день народження — четвертий з черги в німецькій неволі.

Потрапив Юрко в полон навіть не будучи солдатом. Його, разом з іншими студентами, прямо з шкільної лавки погнали будувати нову оборонну лінію для відступаючої "доблесної непереможної (та ще якоїсь там) Червоної Армії. Але німці, чи то обігнавши "доблесних" чи забравши їх усіх у полон, з'явилися там першими і, примусивши студентів спершу завалити бліндажі, загнали їх за колючі дроти. І даремно виглядали матері своїх дітей зі школи. Виглядають вони ще й досі, хоч не знають з котрих сторін виглядати. По суті, це й не має значення, бо з цілої групи тридцяти семи осіб живими залишився покіщо один Юрко.

Перше "хрещення" за дротами протяглося три дні під відкритим осіннім чернігівським небом, де німці, здерли з невільників теплий одяг та взуття, тримали їх, промоклих до кісток, без жодних харчів. Завдяки тамтешнім жінкам, з німеччини бабусями включно, які, ризикуючи життям (бо вартові по них стріляли), перекидали через дроти частину своїх мізерних харчових запасів, бодай декотрим вдалося підживитися. А назганяли їх туди звідусіль тисячі!

Після того й корівник під Гомелем їм видався за готель, бо там вони спали на соломі, під дахом, вкриваючись вошами і регулярно щодня одержували казанок якоїсь баланди. Але протягом місяця уже й там Юрко втратив кількох своїх товаришів.

Потім їх перевезли у гроднівські військові казарми (побудовані ще поляками), де вже вони мали й солом'яні матраци й одіяла (коци) і харчувалися кінською здохлятиною, яку для того привозили німці аж із фронту. До того ще кожен одержував по півфунта бурюкового хліба і, якщо не проміняв його на цигарку в новоприбулих, міг якось вижити.

Та незадовго німці відлучили всіх українців і, обіцяючи пустити їх скоро додому, завезли їх до землянок у Ліді (поблизу Гродна).

Була люта зима 1942-го року. Ні теплого одягу, ні покривал, ні опалення в сирих землянках. Щоранку доводилося віддирати від покритих льодом стін десятки закостенілих трупів та, здерши з них на наказ німців рештки одягу, вивозити за табір і скидали до спільної ями.

Тих, що витримали голод, холод, тиф, дизентерію й фізичні побої, пізніше вивезли на відбудову метрополії, яка вже скуштувала перші відплатні дії Західніх держав.

Та не зрівнялись нашим з упривілейованими британцями, американцями й французами, які в новеньких випрасованих уніформах, з відзнаками рангів та бойових заслуг, ходили щонеділі до міста на прогулянки, покуруючи пахучі цигарки — чому завидувала й німецька варта й молоді німкені. Не їли вони й таборових харчів, хоч німці давали їм те, що й самі їли. Міжнародний Червоний Хрест дбав, щоб вони не голодували, як також опікувався їхнім листуванням з родинами, а їхні уряди погрожували відплатою за найменшу кривду заподіяну їм у неволі. По війні їх напевно зустрічатимуть на своїх батьківщинах як героїв. А наших чекає як не шибениця, то повільна смерть на каторзі. Де вже там думати про привілеї на рівні з західніми союзниками, як таких розкошів ніхто з них не зазнав навіть вдома. Тут же наших задовольняє раз на день таборова баланда та обід на фабриці. На роботу не нарікали, бо кожен тепер працював за фахом, якого дехто з них навіть ніколи не вчився. Німцям було не до перевірки знань, бо їхні фахівці, за винятком старих та партійних наглядців, пішли боронити свою вітчизну, а їхні місця хтось мав заступити.

Юрко влаштувався фоторетушером (бо не раз після школи заскакував у портретну майстерню з цікавості — як те все робиться). Його товариші працювали складачами, друкарями, механіками. Одним словом, "помагали фашистам плюгавити радісне й заможне життя під опікою партії, уря-

ду й геніяльного товариша Сталіна". Фашисти розглядали цих "вислужників" як робочу худобу і під загрозою смертної кари заборонили їм будь-які зносини з цивільним населенням будь-якої раси чи національності, за винятком тих, що мали безпосереднє відношення до їхнього zatrudнення.

Від військового ескорту кожного з них перебрав на свою відповідальність цивільний вахман з пов'язкою на рукаві та з пістолем в кишені, який ходив по п'ятах свого невільника до кантини, виходку чи де б не зайшла потреба.

Але, не зважаючи на сувору заборону, дехто з німців (особливо жінки) ухитрявся десь приткнути для невільника кусник хліба, яблуко або цигарку. Особливо подобришали німці в останніх місяцях, побачивши, що вони війну програли і вже недалеко той час, коли доведеться розраховуватись за свої й несвої провини. Навіть люті вахмани облюдували: вже не били і навіть (як інші німці не чули) хвалили советську армію, а то й самого Сталіна.

Юрків вахман, з усіх найстаріший і найтупіший, сказав якось Юркові, що він ніяк не дочекається, коли Німеччина стане одною з советських республік.

— Тоді — впевнено заявив вахман — не росіяни, а німці володітимуть в СРСР, бо ми є *вища раса!*

Не знати чи той вахман дожив до такого щасливого завершення війни, бо був він дуже старий, хоровитий і ось уже два тижні не з'являвся на працю.

Обов'язки відсутнього вахмана автоматично переходили на шефа відділу: в даному випадку на фройляйн Лібесбах — пристаркувату панну — яка не мала жодної приємності ескортувати Юрка до виходку і взагалі давала йому волю рухатись. Вона добре розуміла, що Юркові втікати нікуди. Хоч радянські армії від Берліна були на віддалі всього-навсього шістдесят кілометрів, Юрко добровільно до них не піде, бо з його пам'яті ще не вивітрився кінець фінлянд-

ської війни, коли енкаведисти вистріляли всіх полонених, що вернулися з Фінляндії. Знав він і про Ялтинську угоду, що відтяла радянським громадянам шлях до порятунку на Заході. Не знав він тільки про УПА, бо ні газети, ні радіо про УПА ніколи не згадували. Що залишалося йому — це сидіти й чекати того моменту, коли він віддасть свою голову за якусь ціну. На те він уже виробив певні пляни.

Фройляйн Лібесбах не пропустила нагоди розпитати Юрка про погляди на витворену ситуацію. Спершу вона дивувалася, що цей "унтерменш"⁶⁾ так добре володів німецькою мовою та був дуже ввічливий і, якби його зодягти в пристійне убрання, він нічим не поступився б расовому німцеві. Іншим разом вона навіть призналась, що без огляду на свастику, що стриміла в петлиці її жакета, вона не вірить у німецьку вищість.

Відколи запропастився Юрків вахман, до Юрка стала наближатись розсильна Рая — дружина капітана РОА⁷⁾ і тому упривілейована: на легкій праці, без нашивки OST⁸⁾ та зі своєю подругою долі мала на підприємстві окрему кімнату-туалет. Кожного ранку вона розносила по цехам свіжі газети, а чим займалась решту часу — Юркові було ніколи випитувати.

Чоловік її десь на Східньому фронті і вже кілька тижнів від нього не було вістки, а вона молода й при тілі (не голодувала, як остівки) і при зустрічі з Юрком уся розпливалася в усмішку, що ставило Юрка в дуже незручне, навіть небезпечне становище. Але їй ніхто не боронив пощебетати кілька хвилин з "кпірсгефангеном".

— Чи не зміг би ти, Юро, заскочити до мене в роздягалку в обідній час? З'їж свій обід і зараз же вниз під сходи: я тебе там зустріну й проведу. Тоді ми матимем кращу нагоду поговорити по-душам. — запропонувала Рая вчора.

Юрко відчув як до його обличчя припливала кров, а його тіло почало тремтіти мов у лихоманці. Вже скільки років він не торкався навіть руки жіночої, а тепер у його уяві діялося щось

неймовірно. Не промовивши слова, він кивнув головою на знак згоди та провів її поглядом до дверей. У дверях Рая йому ще раз усміхнулася й зникла.

До самого обіду Юрко мучився й боявся, щоб не попусти знімки, бо рука його тремтіла й не слухалась, а зір заступала Раїна усмішка.

Нарешті дочекався він обідньої пори, полетів щодуху до кантини, проковтнув свій обід і відразу ж яструбом під сходи. Раї ще не було і він мав трохи часу для роздумів.

"Спіймаюсь — ще до заходу сонця повісять на шнурку. Ну що ж — хай вішають. Всеодно до смерти вже небагато лишилося — куди не крути. Як вже помирать, то з музикою, щоб і чортам було весело!"

Рая з'явилася переодягнена в легеньку, гарно допасовану сукню і Юркове серце закалатало ніби під самим Адамовим яблуком. Він намагався ковтнути його назад у груди. Не гаючи часу, короткими перебіжками (щоб ніхто не зауважив) вони дістали до Раїної каюти. Її подруга, очевидно за домовленням, була відсутня. Легенький поворот ключа в замку відгородив молоду пару від решти світу.

Три чверті години видалися за хвилину. Ось уже й Раїна подруга сигналізувала власним "морзе", що час поспішати до праці.

Рая вийшла перша на розвідку — чи вільний шлях до відступу. Але шлях не був вільний! Якийсь дідько розтелесував німців і вони моталися в усіх напрямках, як обпечені. Минуло з п'ять хвилин поки Рая погукала Юрка. Вся зблідла, з широко розкритими очима, вона пошепки молила:

— Юрчику, голубе, прости мене! Ой, що я наробила!

Задиханий (бігши з пивниці на другий поверх), з чолом зрошеним холодним потом, прибіг Юрко в своє ательє. Уздрівши його, молода німкеня покликала його кивком пальця.

— Шефова дуже занепокоєна твоєю відсутністю і, мабуть, вже телефонувала до Шталягу

або на поліцію. Іди відрапортуй, — прошепотіла дівчина.

Юрко прожогом увірвався у бюро шефової й став на струнко, як укопаний. Шефова якийсь час насуплено розглядала якісь папери, ніби не помічаючи Юрка, потім звівши на нього сердитий погляд, мовчки дивилась, наче старалася віднайти в його обличчі щось нове. Поступово суворість заступила якась цікавість і вона запитала:

— Ти був з Раїсою?

— Ніколи! — Категорично заперечив Юрко. Чим би це не скінчилось, але Раї він не видасть, не запропастить навіть під тортурами...

Шефова, покрутивши головою, ледве помітно всміхнулася й сказала: — Іди, працюй!

Подякувавши, Юрко пішов на своє місце. І хоч не був він певний, що на тому все скінчиться, тепер йому було байдуже. Та коли за якийсь час до шефової з'явився польовий жандарм, Юрко мало не зімлів від страху. Поглянувши у вікно, — чи не можна вискочити, — він переконався, що можливість є лише розплескатися на асфальті, як мокрий плястер.

"Ну що ж, — подумав, — як на те піде, — я не чекатиму доки жандарм наблизиться".

Але жандарм, весело посміхнувшись, відійшов навіть не поглянувши на Юрка.

Та щойно сьогодні Юрко остаточно впевнився, що по його душу цим разом ніхто не прийде.

Ранніше ніж будь-коли перед тим, з газетами з'явилась Рая і не могла приховати радості уздрівши Юрка живим, неущкодженим, але підступити до нього не наважилась. Довше ніж звичайно затрималася вона у шефової, а при виході, сяючи усмішкою, тріумфально помахала Юркові рукою.

"Та й гарна ж у неї та рученька", — подумав Юрко проводжаючи її усмішкою.

Незабаром шефова покликала Юрка до себе в бюро і наказала закрити за собою двері. Якийсь час вона розгублено нишпорила в шуфлядах. Знайшовши малесенький пакуночок, тремтячою рукою простягнула його Юркові.

— Це від Раїси. А це від мене. сховай, —

наказала вона, показуючи пальцем на свій запакований обід. Пошепки вона додала:

— Вітаю тебе з днем народження та бажаю тобі щастя.

Її нижня губа затремтіла і в очах заблищали сльози.

— *Geh mal!*⁹⁾ — скомандувала вона і Юрко пішов на своє місце, забувши навіть подякувати.

* * *

Кожного разу, як сирени оповіщали наближення бомбардувальників, Юрко біг по призначенню до тісної комори з фарбами та іншими легко запальними матеріялами, де на час бомбардування замикали полонених разом, а їхні вахмани ховалися у бомбосховищі, призначеному виключно для нацистів, куди їх впускали по перепустках вартіві штурмовики в жовтих уніформах.

Не запримітили вахмани, що між полоненими цим разом одного бракувало — рахувати було ніколи, бо вдруге заверещали сирени, а за ними гримнула перша хвиля бомб. Потім усе змішалося в один жахливий смертоносний джаз; виття повітряних торпед, заглушуючі вибухи, стрілянина зеніток та кулеметів, падіння зрушених стін, людський вереск і прокльони. У порівнянні з цим "чистилищем" пекло, мабуть, виглядає дитячим садком.

З "Кухні Гебельса" лишилась велика гора каміння та потрощеної машинерії. Не витримало й нацистське бомбосховище, лише якимсь чудом уціліла комірчина з фарбами та полоненими.

Юрка між ними не було. Він в обіймах з Раїсою відсвяткував свій двадцять-перший день народження — останній на цьому світі — та переїсся разом з нею в інший, незнаний світ.

Довго-довго ще виглядатимуть матері своїх дітей, то з Заходу то зі Сходу, та вже не зустрінуть їх на цім світі. Може інший світ буде для них милосердніший.



-
- 1) Військовополонений.
 2) Заборонено.
 3) Кавказька улюблена м'ясна страва.
 4) Грузинське ім'я Сталіна.
 5) Нуте-нуте! Швидше-швидше! Прокляті свиньособаки!
 6) Підлюдина.
 7) Российская Освободительная Армия.
 8) Нашивку OST (схід) в нацистській Німеччині
 8) Нашивку OST (схід) в нацистській Німеччині
 були змушені носити робітники насильно привезені з окупованих теренів СРСР.
 9) Іди геть!

ДОЛЯ СКИТАЛЬСЬКА

(Спогад до 40-ліття від закінчення війни)

Сорок років — це навіть для історії значний відтинок часу, а для людини це щонайменше половина життєвого шляху.

Сорок років минуло, а на екрані пам'яті ніщо не стерлося з тих безталанних часів, коли ввесь світ святкував перемогу над злом, а те зло, лише під іншою маскою, розросталося, набиралося сили від випитої крові мільйонів жертв та грозило поглинути решту світу.

То було неабияке свято і тривало воно довше усіх святкувань. Стара Європа у молодечім екстазі просто дуріла! Навіть визволені американцями советські полонені справляли гучні передсмертні вахханалії. Ганяючи, мов скажені, відібраними силою у німців автами, удекорованими червоним ганчір'ям, вони підбирали подорозі де що трапилось: дівчат, курей, свиней, хатнє устаткування, одяг і каністри метилового спирту. Все те гамузом вантажили на авта доки вже не було більше куди приткнути та ввозили до таборів на пир. Деякі з дівчат пручалися (не так німкені, як наші), але ні сльози, ні благання не помагали. "Хатішь жіть — не сопротивляйся, блядь худая! Тебе немци больше правлять чем свої?" І як знайшовся між ними котрийсь гуманніший, що заступився за дівчину, тому грозила куля в лоб, або ніж у живіт. Від метилового спирту багато їх осліпло та оглухло, а щасливіші "давали дуба", уникаючи таким чином того, що їх чекало "на родине".

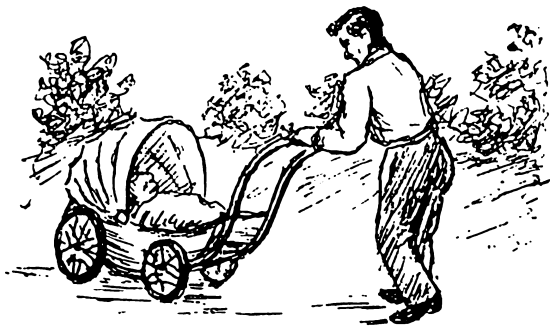
Раділи навіть німці, бо хоч опинилися вони за дротами, їхня арійська кров уже не лилася за якусь несамовиту ідею.

Та найбільше свято було для молодих і не дуже молодих німкень. Натерпілися вони в час війни; жили на півголодній пайці; усе що звалось

"ман" було змушене йти на фронт, за винятком кількох калік та ні до чого не придатних старців. З чужинецькими рабами було заборонено під загрозою кацету мати будьякі романси чи приязнь. Хоч багато німкенів були готові ризикувати своїм життям, але не багатьом з них щастило знайти партнера, бо кому хотілося йти на шибеницю за поцілунок німкені? •

А тепер ось вони мали до вибору скільки завгодно білих, чорношкірих, червоношкірих та з різними відтінками американців та ще й діставали від них шоколяду, алкоголь, каву, цигарки, нельонові панчохи й "пентигози"... Взагалі — чого душа забажала!

Якось, прогулюючись в Брехтесгаденському парку (в Баварії) я почув дитячий плач та й поспішив у тому напрямку. Скоро натрапив на візочок, в якому, мало не роздираючись, верещало дитя. Розглядаюся довкола — де ж та мати? Аж бачу, на віддалі трьох метрів куц гойдається, а з-під нього стирчить пара жіночих ніг. Зжалівся я над малям та й почав той візок колихати. Колишу й приказую: "Цить, Фрицику, мутерхен шоколяди принесе, нагодус; виростеш великий, lebensraum здобуватимеш, може й Рітеркройц дістанеш, або хоч дерев'яний хрест десь у чужім степу..."



"Фрицик" ніби зрозумів, перестав плакати, посміхнувся, потім, суворо на мене подивившись, відвернувся.

Пішов я далі. Мені назустріч ішов чорний американець, тримаючи на одній руці біляве дівчатко, а другою тримав за руку молоду й дуже вродливу блондинку, певно маму, а може сестру малої. Ідуть і розглядаються довкола. Розглядаються і я, і бачу майже кожен куш у парку тремтить... Сплюнувши, я подався в поле, щоб там насамоті обдумати свої пляни на майбутнє.

Але й там я був непотрібним свідком людсько-го щастя, хоч ніхто на мене не звертав уваги — ніби й не помічали моєї присутності.

Вернувшись до табору (до того ж таки табору, де мене тримали німці за колючими дротами), я не відразу зорієнтувався чому там така метушня. Американці й "андерсаки" (польські вояки) з багнетами наготові поспішно напихали бувших полонених у вантажні військові авта й везли геть. Скінчилося свято... Скінчилася короткотривала воленька.. І заки я второпав, що діялось — сам очутився в авті і відразу ж відчув гостру природню потребу. На щастя, я трохи вмів польському і почав просити поляка щоб мене відпустив. Той, кивнувши головою, сказав "вилітай".

Зіскочивши з авта, я подався, як сірий долиною пропри вбиральню і далі геть з табору. Позаду пролунав постріл (мабуть стріляв той самий андерсак, але не хотів влучити), та я не оглядався, лише прискіпив свій біг. Уже на безпечній віддалі. Я оглянувся, чи ніхто не гнався і, відчувши безпеку, впав у траву...

Останнє авто від'їхало й запанувала тиша. Зачекавши ще з пів години, я вернувся до табору та заходився прати свою сорочку, яка аж парувала від поту. Аж тут над'їхав джип з двома американцями. Один з них запитав мене польською мовою, що я тут роблю і хто я такий. Я сказав, що я поляк, якого совети забрали до

війська і перебував я між советськими полоненими, а тепер тут сам і збираюся завтра йти до польського комітету. Мій співбесідник приобіцяв привезти мені вечерю, але я більше його не бачив.

Довелося вмотитися спати на голодний шлунок. Власне, тої ночі я майже не спав. Нерви? Не знаю, мені все було байдуже, але спати не міг. Десь коло півночі я трохи здрімнув, але мене скоро розбудив п'яний американець з лихтарем в руці. Я відкрив очі, але сліпуче проміння змусило мене закрити обличчя руками.

— Гавбаввав! — привітався п'яний.

— Іх ферштее ніхт, — відповів я йому.

— Ю'р джермен?

— Найн, іх бін поле. Поляк.

— А, поляк! Гуд! Вері гуд! Сігарет, комрад?

Я подумав, що він просив у мене цигарку і похитуючи головою, подав негативний знак. Він вийняв з кишені пачку цигарок і довго вовтузився з нею доки нарешті видобув цигарку й закурив. Потім віддав мені честь і поплуганився геть, наспівуючи якийсь марш. Я з полегшенням зідхнув, але спати не міг — усе сподівався, що когось іще принесе нечиста сила. Заснув я аж на світанку, та невдовзі розбудив мене гамір надворі.

З тривоگوю в душі я вслухався у людські голоси, але нічогісінько не міг второпати. Мова цілком незрозуміла. Може, думаю, якісь киргизи прибули і звідси мене визволити? Обережно виглядаю у вікно і бачу мадярських кіннотчиків. Їхні офіцери ще мали шаблі й пістолі і їх ніхто не охороняв. Це ті, що програли війну, думаю, а я виграв і мушу їх ще й тепер боятись. Чим доля не жартує... Нема ради — треба утікати. Згортаючи ковдру, я уздрів на підлозі кілька цигарок розгублених п'яним американцем, позбиграв їх і відразу запалив одну. Від сильноної цигарки мені аж світ пішов обертом! На столі лежав

черствий кусок хліба, який я теж підібрав і зжував його по дорозі до міста, де я вирішив шукати новий притулок.

Знайшлася цілком порожня кімната в одній з ушкоджених бомбами будівель, у якій я облюбував собі куточок. Але незабаром і там мене "викрила" полька, що мешкала в сусідній кімнаті з італійцем, якого вона представила мені як свого чоловіка.

Пані Кася обдарувала мене бруском мила та рушником, а по туалеті запросила на сніданок. Вона порадила мені піти до бургомистра та роздобути для себе якусь посвідку.

У ляндраті була велика черга, але рухалася досить швидко. Дивлюся, стоїть наш дядько з пишними підкрученими вусами. (Дядька впізнав у що б він не зодягнувся!) Підходжу, вітаюся, а він підскачив, як опечений:

— Іх нікс... Іх нікс хварштейн! — залебедів.

— Не бійтеся, дядю, — кажу йому, — я такий як і ви.

— А не дуриш?

— Ні, дядю, не дую.

За якийсь час ми одержали посвідки без жодних клопотів. Тепер ми вже "посміттяхи" і новий приятель запросив мене на обід. Він був з Кубані, вище-середнього росту, з добрими сірими очима, сильним баритоном, чоловік років сорока-п'яти, на ім'я Тимоха. І мав він золоте серце. Не пройшло й двох годин від нашого знайомства, як він уже майже всиновив мене.

На віддалі якихось двісті метрів від станції стояв обгорілий вантажний потяг. В одному з уцілілих вагонів була дядькова "головна квартира", де він мешкав уже три тижні та встиг заpastися всіляким домашнім устаткуванням та харчовими продуктами.

Усівшись біля столу накритого свіжою скатертиною, ми випили по чарці шнапсу за здоров'я всіх рідних та ближніх та за упокій убієнних. Під час обіду дядько Тимоха оповідав мені про

свої життєві пригоди, про свою родину та про станичників, що склали свої білі козачські кості під сибірськими кам'яними глинами на будові Байкало-Амурської залізниці. Згадав він і про свого останнього співквартиранта у тому ж таки вагоні, якогось "руського лйтінанта", що обікрав дядька і вшився.

— Що ж він у вас украв? — питаю.

— Усі гроші забрав, сукин син, золоті часи і сребний посуд.

— А де ж ви того добра набрали?

— То ще в Італії, як партизани захватили квартиру шефа гестапо. Ми їх видтиля вибили й порядок навели. Німчур награвив, ну на тому світі йому те не нужно. Осталось усе на произвол.

— То ви в Шкура служили?

— А де б же? Разом з молодшим сином. Погиб бідняга в бою з партизанами... А старший у Сибірі сконав...

По щоках дядька Тимохи скотилися дві великі сльози. На якийсь час у вагоні запанувала тиша. Потім ми ще випили і розмова поступово ожила. На мос прохання він сказав, що по-батькові його величають Андрійович, а прізвище Мохня, але просив щоб називав я його дядьком. Так, каже, рідніше, бо з його рідні, мабуть, нікого в живих не лишилось.

Уже темніло і, підпивши, я почав було куняти. Дядько, як рідна мати, уместив мене в ліжко і я скоро заснув. Снилось мені, що їду потягом понад озером Байкал. У вагоні лиш я та якась циганка, що не то співала, не то щось говорила, але через ритмічний стукіт коліс, я нічого не міг зрозуміти. За вікном по правій стороні була кам'яна стіна, а зліва — понадстометровий обрив у саме озеро. Потяг перехняпався і вже мав летіти в прірву!

Я підхопився і в темряві не міг відразу зрозуміти чи то був сон, чи дійсність. Колеса ритмічно постукували, наш вагон кудись мчав. Засвітив

я свічку. Бачу, дядько спить злігши на стіл. Відсунувши трохи двері, дивлюся на зорі — їдемо на схід.

— Дядю, дядечку! — гукаю. — Нас везуть на схід! Не інакше як репарацію советам!

— Та невже?

— Погляньте самі! Он Великий Віз! Упоперек нам Чумацький Шлях...

— О, Боже! — перекрестившись, благально вигукнув дядько. — Що ж тепер нам робить?

— Давайте — кажу — скинемо пару торбин з харчами і будемо стрибати.

— Та як же кидати усе оце добро, що я з таким трудом настигав.

— Як будете живі, то ще настигасте!

— А може поїзд десь стане?

— Певно що стане. Вам ще й руку подадуть у ежовій рукавиці, допоможуть злізти.

— Та хай їх халера візьме! Скільки я намутився стягаючи...

— Намучитесь ще й не так, якщо зараз не зіскочимо! Не даром мені Байкал снівся!

При згадці про Байкал дядько став рішучий та грізний, аж страшний.

— Не дождуть, гади! Живим мене вже не везуть! Повикидаю все, щоб сволоті й цурки мосі не досталось!

Широко розкривши двері, дядько почав швирияти речі, розлучений, мов тигр. Полетіли крісла, стіл, постіль...

Я почав його благодіти, щоб він не чіпав ліжка, бо потрапить під колеса... Але він розібрав (чи розірвав) ліжко й повикидав частини. Потім полетіли клунки. Він орудував так легко, що я лиш стояв розгублено спостерігаючи як діє неймовірна сила при відчутті загрози. На щастя нам, потяг на закруті сповілений хід.

— Готов? — спитав мене дядько і відразу скомандував — Прядай!

Я стрибнув і пообдирав собі долоні й коліно, але вважав себе щасливим. Дядько скотився клубком і навіть не пошкрябався.



— То вам, мабуть, не вперше з потяга стрибати — зауважив я.

— Це первий раз у житті, — запевнив дядько. Потім додав: — а з коня мені сотні раз доводилось прядати.

— Не пропала козацька слава, — кажу, — не перевелись нащадки запорожців!

— Пропало... — похитуючи головою сказав дядько Тимоха — Усе пропало...

Мовчки ми пішли вздовж залізниці на захід, розглядаючись за клунками. Ось натрапили на один з простиралами та занавісками. Я відірвав смугу з простирали й забинтував собі коліно, яке почало дуже щеміти, а дядько пішов назад шукати клунки з харчами, які ми проминули не помітивши. Потім і я за ним пошкутильгав. Я перший нанюхав у кущі клуночок з вудженою свининою. Погукав дядька, який десь там вовтузився. Він з'явився з оберемком одягу, кинув мені те все й наказав переодягтись:

— Скидай з себе оту вонючу шкуру да вберись по-людському!

— Та нам треба поспішати, дядю. Ми ще не знаємо чи ми на советській зоні, чи на американській. Нам треба чим далі звідси доки стане розвиднятися.

— Ти не розговаруй, а щоб був мені готовий поки я вернуся! .

З тим він пішов, але не назад, а вперед, на захід. Вертаючись з наволочками, він буркнув до мене, щоб я не барився, і пішов у протилежнім напрямку. Я вже був переодягнений як він вернувся. Наказав мені взяти клуночок і ми поспішили на захід. Ми ще зупинилися біля тих простирадл та поробили з них "мотузки", щоб можна було клуночки нести за плечима. Довелося також усе перепакувати. Залишки дядько відтягнув за куці.

Чуємо автомобільний гул і людські голоси. Все те зближалось. Певно, десь близько залізничу пересікав автобан. Ми завмерли, слухаємо. Уже цілком близько один голос затягнув — "Ех пад звьоздамі балканскімі". Інші підхопили. Дядько спокійно вийняв з-за пазухи револьвер і простягнув його мені. Лежимо. Слухаємо. Смерть на колесах, як скоро наблизилась, так і віддалилась, але чи пощастить нам вирватись з її лабет???

Зірвавшись, ми якийсь час бігли бігом, пересікали автобан і я не відчував ніякого болю. Але, як ми стали передихнути, я відчув у нозі несамопитий біль.

— Мабуть вам, Дядечку, доведеться мене тут лишити, — каж'.

— Не болтай срунди. Підеш, як святий! Бігом побіжиш!

— Рад би, Дядю, але ногою ступить не можу.

Він наказав мені розв'язати коліно, вийняв плящину рому й вилив половину на рану, а решту ми допили.

— Загоїться, як на собаці, — запевнив дядько. — Ти мабуть за всю войну й пороку не нюхав. Няньки тут тобі немає! Вставай, підемо! Да не забудь пистоль — ще може пригодиться. Чи, може, вже згубив?

— Ні. не згубив, — відповів я, спиняючись на ноги.

Мишув ми якесь містечко, але на живу душу не натрапили. Ще пройшли може з п'ять кілометрів і почало світати. Ми зауважили дорогу, що проходила паралельно з залізницею, а перед нами може за якихось триста метрів починався лісок, куди ми й поспішили. Вибрали там собі місце, щоб видно було дорогу й усілися снідати. Кілька хвилин пізніше на дорозі з'явився американський джип — їхав у західнім керунку. Я радісно гукнув:

— Дядю, американці!

— Сиди тихо, дурак! Совсти тоже такими машинами їздять.

Але джип був американський, з білими зірками, і їхав ним американський вояк. Блиснула надія, але певности ще не було, бо один вояк американський міг бути й у советській зоні.

Аж ось на велосипеді їде дівчина. Я вибіг на дорогу їй наперейми й зупинив її. Вибачився, що може налякав її та запитав чия тут зона. Вона пояснила, що зона американська, але совстчки тут роз'сджають, як у себе вдома.

Ми з дядьком пару годин перепочили й рушили вже по асфальтовій дорозі. Після відпочинку нога боліла, але поступово я до того звикав. Ми вирішили, що підемо через Мюнхен до швайцарського кордону, де має бути прохід через Альпи у Швайцарію.

Так ми мандрували кілька днів. Наші клуночки з кожним днем ставали легші аж доки цілком спорожили, за винятком одного. Кілька разів нас затримувала американська польова жандармерія, але переконавшись, що ми не німці, пропускала. Аж ось ми натрапили на цілий кордон жандармерії. Один із жандармів, підступивши до мене, сердито забубнів:

— Вакенвокенблокенвей!

— Айдоно — відповів я, вичерпуючи на тому увесь свій американський лексикон, що мало означати "Я не розумію".

— Пакенджекентраксенрекен!

— Айдоно...

— Гавбавлес?

Я здвигнув плечима.

— Генде гок!

Я підніс руки вгору. Він, обкрутивши мене, ізрвав торбину й обшарив мене. Те саме зробив інший з дядьком Тимохою. Потім обох нас заклали в авто і повезли. Добре, що ми позбулися зброї відразу після першої затримки жандармами, подумав я. Може ж таки й цим разом нам доля усміхнеться. Ці американці якісь кумедні їх зовсім не страшно. Ні тіні німецької жандармерії, або совєтського Н.К.В.Д.

Була вже вечірня пора. Нас привезли в якесь містечко, в комендантуру й замкнули за ґрати.

Ні, мабуть це не комедія. У всякому разі не нам доведеться сміятись. Може віддадуть совтам? Сидимо. Журимось. Згодом з'явився сержант і запитав нас по-німецьки, якої ми національності. Одержавши відповідь, пішов геть, а наомість прибув вояк, що сьак-так мимрив по-українському.

— Сцо ви тутки робите? — запитав.

— Сидимо, як бачите, і не знаємо защо. — відповів я.

— А для сцо ви вандеруєте на гайвей?

Не зрозумівши запитання, ми з дядьком переглянулись і здвигнули плечима.

— Вам треба їхати до дім, — там робота на вас цекає.

— Ми не хочемо додому, — заявили ми в один голос. — Ми хочемо до Америки.

— Думаєте в Америці працювати не треба? Там треба працювати дуже тєзко, бо будеш голоден.

— А в совєтів як тяжко не працюй, всеодно будеш голоден, — заявив я.

— Не слугай фашист пропаганда, — заперечив американець. — Так тепер навет у капіталістів не є.

— А в комуністів так завжди було й буде. Ми те з газет не вчитали, — ми там жили і добре знаєм!

Дядько сидів тихо та все посмикував мене за рукав, щоб я з дурнем не сперечався, але я тільки й надіявся, що може пощастить дурня перекопати, бо інакше віддадуть нас большевії.

— А цього ви не виберете инський уряд, як вам той си не подоба? — прискипувався далі американець.

— Піди й скажи, що тобі уряд не подобається і тебе на місці розстріляють.

— То бандитів стріляють! Як ви не бандити, то вам си бояти нема кого. Я тера йду казати комендантови, аби вас везли в Росію.

— Бог з тобою, брате, — почав його благодати дядько Тимоха. — Хіба в тебе душі немає?

Американець пішов геть, а дядько нарікав на мене, що я язык розпустив. Тепер, каже, нам кришка. Я мовчав, бо всяке виправдання могло лиш довести до суперечки. Звертаючись до вартового, я запитав, чи він розуміє по-німецькому, або по-польському.

Відповідь була коротка — "Но".

Відтак я запитував усіх прохожих вояків і всі давали ту саму відповідь. Аж ось один відповів запитанням:

— Вос волен зі?

— Ми хочемо вняснити наше положення.

— Гесн зі слафен.

О восьмій годині ранку вартовий нас повів умиватись, а потім у кантину снідати. Такого королівського сніданку ми ніколи в житті не їли і навіть не бачили: білий, як сніг, хліб з маслом, засмажений стейк, пара яєць з беконом та з ананасом, ананасовий сік, кава й бісквіти.

По сніданку вартовий нас випровадив за браму й сказав, щоб ми більше не блукали й не перешкождали рухові на автобані.

Ми здивовано посміхнулись, подякували вартовому й пішли.

Скоро ми довідались, що те містечко називалося Бад-Айбінг і в ньому є український комітет. Ще перед десятою ми прибули до комітету. В якому нас зустріла одна пані та звеліла нам

зачекати надворі доки прийде пан Голова. Як ми пізніше довідалися, то була "пані заступцева" (дружина заступника Голови) — жінка переломового віку, з худорлявим, густо напوماдженням обличчям, намальованими високо на лобі бровами, рудими очима та з жовтим волоссям, що сіріло в проділі. Була вона дуже щупла й висока.

Десь перед одинадцятю з'явився пан Голова — справжній Лис Микита. Маленький, щупленький, з продовгастим обличчям, на якому найвиразніше виступали чорні-наваксовані англійські вусики. З-під позолочених окулярів виглядали, мов гудзики, маленькі чорні оченята. Над усім тим сіяла велика лисина. Пан Голова звелів нам ще зачекати хвилю.

Пройшло може з годину часу, а нас ніхто не гукав. Я постукав у двері раз і вдруге. Двері трохи відхилилися й, вистромивши свого довгого носика "пані заступцева" просичала:

— Пощо ви пукаєте? Пан Голова є зайнятий поважними справами, а ви йому перескаджете. Прийдіть по обіді!

Пішли ми з дядьком до річки, пообідали рештками наших запасів, полягали та й розбрелися уявно кожен у своїм напрямку.

Перед першою ми знову біля комітету. Начальства ще не було. Десь о другій прибули панове "заступниця" й секретар. Яка разюча протилежність! Перший скидався на ведмедя; незграбний великан, дуже повільний, похмурий, але добродушний. Другий — молодик з вояцькою виправкою, красивий, як лялька, рухливий і самозакоханий. Він старався нас не помічати, а як зіткнулись наші погляди, його уста кривились.

За двері вони нас не випрошували, але й не поспішали нам услужити. На моє прохання "пан заступця" відповів, що, на жаль, він нашої справи без Голови вирішити не може.

Нарешті з'явився пан Голова з невідлучною супутницею "пані заступцевою", яка там, очевидно, грала найголовнішу скрипку.

— Ци не моглибсьти, панове, прийти вв-тра, або позавтру — відразу нам запропонувала "пані заступцева" — бо сьогодні ми вас прийне-ти не зможемо.

Я до Голови:

— Пане Голово, будьте так добрі, зареєструй-те нас — Вам те багато часу не забере, а ми не масмо де спати, до того ж і їсти нам щось треба.

— А де ви минулої ночі спали? Там можете переспатися й цієї ночі.

— Ми не тутешні, щойно утекли з совєтської зони.

— Так? А хто вас сюди післав звідтам!

— Та який би там дідько нас посилав! Ми ледве врятувались.

— А як вас пізнати, же ви не є большевицькі шпійони — втрутилася "пані заступцева".

— Ось подивіться в мій паспорт, — запропо-нував дядько Тимоха, — тут записано, що я був розкуркулений і в Сибірі був.

— А хто Вам той пашпорт видав? — запитав пан Голова.

— Да хто ж, як не прокляте енкаведе.

— То ж як Вас енкаведе посилало і пашпорт Вам видало, то хіба ж воно б написало, що Ви шпигун?

— А в кого ж я мог би цей паспорт узять, го-лова твоя капустана, може в Пильсудзького?

— Міську! — гістерично заверещала "пані за-ступцева". — Та той хам тебе ображає! Заареш-тувати його негайно!

— Не переймайся, Крися, — заспокоїв її пан Голова, — вони не мають вихови, на те не варт зважати.

Я втрутився, пояснюючи, що пашпорт виданий в тридцятьдев'ятім році, коли ніхто ще не перед-бачав, що Вас і нас занесе сюди лиха година, і вбачати в тому пашпорті якусь шпигунську афе-ру тепер, в оцім Комітеті — дорослим людям не пасус.

Пан Голова скипів! Почав доводити, що якраз у тридцять-дев'ятім совєти окупували Західню

Україну й засилали туди шпигунів.

— Ходи, Санько, — тягнув мене за рукав дядько Тимоха. — Нехай їх пранці з'їдять!

— Ага! Утікаєте, шпикни! Не на тих напоролися! — торжественно залепетіла "пані заступцева".

Дядько, сплюнувши, вийшов, а я все ще намагався порозумітися з сдинокровними братами й сестричкою.

— Майте, — кажу, — бодай трохи співчуття. Ви ж знаєте, що нас чекає як нас відправлять до совєтів.

— Абисьти сі навчили бодай вогорити по українські, то хтось би прийняв вас за українців — порадила пані.

— Дякую Вам за науку, без якої я досі успішно обходився і, як не дивно, але навіть ви мене розумієте.

— О, так! Ми вас добре розуміємо! Не є ми такі глупі, як вам сі здавало: знаймо хто ви й чого ви хочите!

— Пане Голово! — звернувся я до Голови, — Скажіть цій пані, щоб вона не вмішувалась не в свої справи. Від неї, як від мухи, відчепитись неможливо.

— Уважайте на ваші слівця, пане, — попередив мене Голова. — Ми вам запрошення не висилали, то як вжеж ви тут знайшлися, то принаймні заховуйтеся культурно й не ображайте жінку.

— Я прийшов до вас по справі, а не для того щоб наді мною будь-хто глумився.

— Тут не є жадне енкавуде, — заперечив пан Голова, — з нікого тут не глум'яться. Не завертайте нам голови і не забирайте нам цінний час!

— О, ні! Тут не глумляться! Тут справжня любов до ближнього! Вам тільки влади бракує...

— Ви б краще забиралися звідси, щоб мені не кликати на вас поліцію. Ви ясно здаєте собі справу, що вас ми прийняти не можемо. Ми маємо зарядження від американців не приймати совєтських горожан.

— Так би ви й сказали і ми б відразу зрозуміли, що маємо справу з чужими слугами...

— Ми не служимо большевикам, не служили їм, так як ви, й не будемо служити. А ви йдіть далі їм служити!

— Хто призвичаївся вислужуватись, той служитиме будь-кому: австрійцям, мадярам, полякам, німцям, американцям, чи навіть москалям, бо йому собача доля подобається і він гордиться нею.

— Забирайтеся звідси, щоб Вашого смороду тут не було! — закричав пан Голова. Пан секретар, який досі не втручався, схопив мене за шию і виштурхнув за двері.

Дядько Тимоха чекав на мене на вулиці розмовляючи з якимсь новим співбесідником. Побачивши мене, він заптав:

— Ну як? Записали?

Я нічого не відповів.

— А мене на прошлой нсделс зареєстріровالی, — заявив незнайомий.

Я поглянув на нього з недовірям.

— Нс всрішь? Вот, посмотри! — запевнив він мене, показуючи кілька виказок, а між ними й українську. — Я в трьох комітетах зареєстрірован. Здесь этой дамочке нужно пару чулков подарить і всьо будст в порядке.

— А де я їй візьму тич "чулков", як у мене душа за пазухою, та й та ледве тримається?

— Ну нічево. Пайдьом в русскій комітет. Там примут.

Простягнув мені руку, він назвав себе — Митька Краснощоків. — Будем знакоми.

Я не міг стримати усмішку, бо чоловік з таким прізвиськом мав обличчя вкрите густим ластовинням, як сороче яйце.

— Митька каже, що в руському комітеті всіх приймають, — поінформував мене дядько Тимоха.

— Що з того, що приймають, як їх "на родіну вивезуть?"

— А може й не вивезуть, — непевно сказав дядько.

— Та ж вивозять, не рахуючись з самогубством. Я ліпше в поляків щастя спробую.

— А ти думаєш поляки кращі галичан? То одна сатана.

— Дядя прав. Зачем тебе с німі связиваться?

— Не судить всіх людей по кількох недолюдках кажь. Ми натрапили тут на осине гніздо, але це не значить, що всі галичани такі. Вас же, дядю, не галичани розкуркулювали! Падлюк ніде не бракус. А що вже тобі, Мітька, то ліпше нікого з чужих не осуджать, бо від брата не тільки чужі тікають, а й сам ти по світу тиняєшся, боїшся своїм у руки попастись.

— Ми завінілі..

— Я вірю, що ви "завінілі" і тут і там. А я нікому нічого не винен...

— Пайдьом, дядя. С нім нельзя гаварить толком. Їму полякі лучше своїх.

Дядько Тимоха подивився на мене благально й промовив:

— Ходи, Санько. Що буде — те й буде, та хоч будемо разом.

— Вибачте, дядю, але я туди не піду. Ліпше до циган пристану.

Попрощавшись з ними, я пішов шукати польський комітет. Дядько Тимоха мало не плакав прощаючись і з огірченням сказав:

— Я ж так і знав: приятелів багато, як їм є вигода, а як прийде біда, усі зрікаються.

Мені ті його слова вщипнули за серце, але відповісти на них не було як, бо вибору він не мав.

У польському комітеті мене привітала молода пані. Вона запровадила мене в бічну кімнату й звеліла там чекати. За кілька хвилин з'явився молодий поручник в англійській уніформі, з "когуцікем" на кашкеті. Привітавшись, він представився і, всівшись за бюрком, почав пильно приглядатися до якихось паперів. Я стояв перед ним очікуючи на його увагу. Зиркнувши на мене він сказав:

— Цо ж пан стої, як х... на веселю? Нех сс пан усьондзє!

Подякувавши, я сів і відчув як мені кров приливалася до обличчя, а серце ніби до горла підскакувало. Я мало не засипався при знайомстві: замість сказати Антон, як я плянував, сказав Олександр і вже схаменившись, подав своє обране прізвище Свідзінскі. Добре, що поручник не спішив мене допитувати і я мав час наскоро переробити свій плян. Моя новоспечена історія представлялася так:

Народжений я на Україні, в селі поблизу Кисва. Батько мій був поляк, а мати українка. І хоч мене охрестили в православній церкві (бо косцюла там не було), я завжди почувався поляком, бо казав мені мій батько, що від батька поляка сини може бути тільки поляк. Тому я прошу дуже прийняти мене до поляків.

Він запитав мене, звідки походив мій батько і я розгубився, бо, не сподіваючись такого запитання, я не знав, що відповісти. Я знав що в Польщі є Варшава й Краків, а більше нічого про Польщу не знав. Подумав я, що кожен прибулуда заявляє, що він з Варшави; то щоб було хоч трохи правдоподібно, я сказав — з Кракова. Але й те мене підкосило. На запитання, коли мій батько поселився на Україні, я сказав — перед першою війною.

— В тей час з тих строн еміграції до Росії не било — запевнив поручник, а потім, перейшовши на "общепонятний", запитав:

— Ти служіл у Власова?

— Нс, панс поручніку! Пшиссигам Богу же не служилем!

Поручник посміхнувся й почав щось писати. Знову всміхаючись запитав мене, чи мого батька також Александром звали, чи Ніколаєм?

— Он се називал Влодзімеж, — без роздумування відповів я.

— Так вот, Александр Владімірович, возьміте ету записку і предявіте ёй коменданту лагеря. Он вас устроїт на квартиру.

Він потис мені руку та побажав усього найкращого.

Кілька днів пізніше пішов я до російського табору розшукувати дядька Тимоху. Але табір був порожній. На мої розпитування німці здвигали плечима — нічого, мовляв, не знаємо. Нарешті одна дівчинка, років десяти, сказала, що американські солдати усіх вивезли, але вона не знає куди.

Засмутившись, я пішов понад річкою, а в голові моїй невідступно свердлила жахлива думка про долю мого вірного друга — дядю Тимоху. Скільки добрих згорьованих сердець, скільки буйних козацьких голів тліє по всіх усядах від Тихого океану й до Атлантику, від вічної мерзлоти на півночі й до гарячих пісків Центральної Азії та до Середземного моря!

ЧОМУ?





ЛЕЛЕКА ДАЛЕКО...

Линуть літа, мов ті срібнокрилі птахи в блакитнім просторі. Линуть. Не вертаються. Тридцять п'ять минуло. Яка перспектива для самотнього? Хто в чужині на старість промовить до тебе теплим словом? Хто стулить очі навіки?

З такими думками Петро Одинець щоночі йшов спати і з ними ж пробуджувався. Одружитися в нормальному житті не штука навіть блазневі, але на вигнанні — це неабияка проблема. Є на передмістях українські дівчата (і дуже гарні!), але ж вони не для нього — занадто молоді. Вдовиць зовсім немає, та й не передбачається, бо чоловіки рішуче не хочуть вмирати. А з чужинкою напевно щастя мало зазнаш, та й що то за діти повиростають!

Все ж його думки мимохіть зверталися до Айлини, вже немолодої панни, австралійки, що мешкала через вулицю. Спокійна вона, з журливими очима, ввічлива, струнка і дуже чепурна.

Зважаючи всі ЗА і ПРОТИ, Петро прийшов до висновку, що йому абсолютно нема чого втрачати. Ліпше яканебудь жінка, ніж ніякої. А діти... Яке б то було щастя бачити власних дітей, зростаючих у рідних традиціях, в любові до землі рідної, кров'ю сотень поколінь наснаженої... Та не судилося. Хто рятується від ворога втечею, той не має права на щастя. Будь вдоволений тим, чим чужина тебе обдарує.

Зближення Петра з Айлиною не натрапило на перешкоди. Вона нібито чекала на нього не знати як довго. Замість смутку, в її очах заграли блискавиці кохання: довгожданого, припізненого, але жагучого кохання, якому не було стриму, перепон, заборон.

**

Минув медовий місяць. Минули й погожі дні. Захмарилося осіннє небо, а з нього пасмами падали тіні на родинне щастя. Тіні поступово згущувалися у міру наближення до повсякденних турбот, на котрі не завжди була готова відповідь.

Затужило Петрове серце за рідними звичаями, мовою, за рідною піснею у дружній компанії і навіть за стравами, якими його, хоч зрідка, було вгощали свої люди.

Айлин спершу нарікала на себе, що не вміла догодити чоловікові, а потім стала мовчазною, смутною. Зникли з її очей блискавиці, і погас пристрасний вогонь. З часом придбала собі песика та й віддала йому всю свою увагу й любов.

А клопотів різних, хоч і дрібних, як на лихо, все більше. То замок у дверях попусується, то лямпочка згорить (а в запасі немає), то з крану вода тече безупину... В таких випадках Айлин біжить до свого брата, щоб він те все направляв, або сама коло того безрезультатно вовтузиться, аж доки Петро зауважить. Тоді він обов'язково її питає, чи вона свій язик проковтнула.

Одного разу Петро застав Джека (жінчиного брата) як той порпався біля вікна в спальні.

— Що це тут Джек робить? — запитав він свою дружину.

— А що ти, не бачиш? Сітку направляє.

— То не його справа. Я теж руки маю, дарма, що ти ще їх на собі не відчула. Чому ти до мене не звернулась?

— Бо я не мушу тебе просити; ти сам повинен свої обов'язки знати.

— Але ж я не бачив, що сітка подерта. Та й як то можливо? Ще року не пройшло як я нові сітки поставив.

Айлин воліла промовчати те, що сітку подер її любий песик як почув за вікном іншого пса, але, вважаючи, що заключне слово по праву належить їй, з притиском сказала:

— Ти нічого не бачиш, що в хаті діється, бо тобі все байдуже.

— Якби я цілими днями біля вікна просиджу-

нав так, як ти, то напевно побачив би! А я мушу нам на хліб заробляти, хату виплачувати, податки платити. З неба ніщо не падає.

— Ніхто більше не працює, тільки ти. А хто тобі їсти варить? Хто пере? Хто підлоги щодня пуцус, килими чистить? Ти ж ніколи навіть посуду не помнеш, як інші чоловіки.

— Як твій брат.

— Мій брат справжній джентлмен. Він своїй Венді щодня до ліжка сніданок приносить, перед тим, як іде на працю, а в суботу білизна пере.

— Ха-ха-ха-ха! — розсміявся Петро. — Так йому, дурневі й треба! А в хаті у них такий сморід, що вчадіти можна, бо вона тільки носа свого мис, та й то, мабуть, раз на тиждень. Можеш бути абсолютно певна, що з мене такого "джентлмена", як твій брат, не зробиш.

— Мені не муσιш того казати. Наш пес має кращі манери ніж ти.

— Дякую. Треба було тобі з псом одружитись. Давно б обос подохли.

— За таким життям не шкода.

— Якого ж тобі життя хочеться? Ти ж ні гузки пришити не здібна, ні грядку пополоти, бо навіть не розпізнаєш хризантему від кропиви. Ще хочеш, щоб я посуду мив! Але ж то єдине, що ти вмієш робити. А без заняття ти цілком збожеволієш.

Айлин, відвернувшись, гірко заридала.

Від того часу протягом тижнів вона щоночі обливалася слізьми і даремно Петро намагався її заспокоювати, вибачатися, шукати шляхів до порозуміння — вона ні на що не реагувала.

Одного ранку Петро пригрозив, що далі він такого стану терпіти не буде. Якщо вона не схаменеться та не заговорить, принаймні, до нього, то він іншу компанію собі знайде.

Але Айлин вперто мовчала навіть тоді, як Петро приходив додому по півночі. Живучи під одним дахом, подружжя не мало між собою жодних контактів, за винятком виміни короткими абсолютно необхідними фразами. Так пройшло кілька місяців.

"Якби я мав гроші, то лишив би їй хату і все на світі та й пішов би куди очі бачать, але де подінуся, як треба і її помешканням забезпечити (отже, хату й далі мушу сплачувати) та ще й на утримання їй платити і самому десь треба жити. Тут такі дурні закони, що й після розводу чоловік зобов'язаний утримувати свою колишню жінку (якщо вона не працює) аж доки вона вдруге не вийде заміж, а це може тривати до смерті", — чув собі голову Петро. "Мушу ще раз спробувати дійти до порозуміння".

Якось, прийшовши з праці, Петро підступив до Айлини та якнайлагіднішим тоном до неї звернувся:

— Слухай, Айлин, навіщо ми псуємо одне-одному життя, яке могло б бути прекрасним; який у тому сенс? Може б ми пішли до бюро родинних справ?

— Ти можеш іти, а я нічиїх порад не потребую.

— Я не розумію. Невже ти маєш з цієї примари якусь насолоду?

— Ти маєш розвагу з повіями, — що тобі ще треба? А про мене турбуватись не мусиш.

— Ти добре знаєш, що на такі розваги я гроша не маю. Для чого неправду говориш?

На тому розмова скінчилася. Але за якийсь час Петро знову спробував її відновити. Ліпше суперечка ніж могильна мовчанка.

— Я маю пропозицію, — озвався. В наступну суботу буде концерт в українській домівці, а потім вечеря й забава. Давай, підемо разом, то буде для тебе розвага.

— А що я там робитиму, як я мови не розумію?

— Щоб побачити народні костюми, танці, навіть щоб слухати пісню, мову знати не обов'язково. А по офіційній програмі з будь-ким можеш зговоритись, бо всі наші люди тут уже достатньо володіють англійською мовою.

— Можеш іти, а я не зацікавлена.

— О. К. Ніхто не змушує. То, може, підем на австралійську забаву?

— А що я вдягну?

— Як то що? Таж маєш щонайменше двадцять суконок, та ще й які гарні — всі позавидують!

— О, так! Найновішу з них — фіялкову — я вже більше року тому як купила.

— Я купив її тобі десять місяців тому.

— Але вже й на той час вона була не модна.

— Ти сама вибрала. До того ж, всього лиш кілька тижнів тому ти купила аж три суконки.

— О, Боже! Та ти навіть не можеш розрізнити вечірню сукню від повсякденної, що її вдягають, як ідуть на закупки.

Важко зідхнувши, по хвилиній павзі Петро звернувся до своєї дружини знову:

— Може б ми провідали твоїх знайомих? Джулі вже кілька разів нас просила, щоб навідались до них.

— Хіба ти не чув як я казала, що не маю в що вдягнутись?

— А хіба єсь деє припис, що зобов'язує вдягати бальову сукню на відвідини колишньої сусідки?

— З тобою немає сенсу говорити — відповіла Айлин, відходячи.

— Стій! — гукнув до неї Петро. — Ми ще маємо яких три сотки на книжці: вибери собі завтра сукню, яку хочеш.

— То минулого тижня було три сотки, — кинула Айлин і зникла за дверима лазні.

За якийсь тиждень Петро повідомив дружину, що він на наступну неділю запросив гостей на обід.

— Яких гостей? — підхопилась Айлин.

— Василя Тертого — пам'ятаєш боярина? — з його дружиною.

— Як ти міг запрошувати, не домовившись наперед зі мною!

— Всі мої спроби домовитися з тобою до чогось були марними. Я вимушений робити всі рішення самостійно.

— А ти подумав, чим я їх угощатиму? Я ж по-вашому варити не вмію.

— Та й по-своєму не дуже, але якось буде.

— Я не хочу, щоб мене хтось критикував. Приймай своїх гостей, а я піду геть з дому.

— Гарзд. Яюсь і без тебе обійдемось.

Але Айлин з дому не втекла, а наготувала напричуд смачних страв, зокрема солодоців, і прийняла гостей якнайкраще.

"Сам чортяка жінку не зрозуміє" — подумав Петро. Випровадивши гостей, він взявся витирати посуду, яку Айлин мила, а скінчивши, хотів її поцілувати, але вона відразу стала дибки:

— Don't touch me!

А гості, від'їхавши, ніяк не могли нахвалитися прийняттям. Зокрема, пані Терта; усім оповідала, яку то добру жіночку підхопив собі Одинець:

— Така культурна, привітна та мила — хоч до рани прикладай. А він ще й коверзує; кажуть люди, навіть з повіями: тягається. Каструвати б таких!

А в Одинців усе по-старому. Минають дні й безсонні ночі без жодних розмов, а як перекинутись словом, то вислід з того ніякий.

— Я тобі не рабиня, — відрубувала Айлин. — Інші жінки їздять на вакації до Англії, Європи, Америки, а я що від тебе маю, крім образ?

— Хто ж то ті інші жінки? Місіс Трой — дружина архітекта — сама учить у балетній школі; Місіс Гарви — дружина адвоката — у нього ж сама секретарює; Міс Твістер — сорок років медсестрою працювала, тепер на пенсії. Чому б же їм не їздити по світах? А ти що придбала? Тільки виточуєш з мене останню копійку! Хочеш їздити? Зароби собі та й їдь, хоч чорту в зуби. Не хочеться працювати, то треба було мільйонера шукати, а не чіплятись на шию будь-кому.

— Хто за кого вчепився! Та не турбуйся, я довго на твоїй шиї вже не сидітиму.

Але сиділа. Ніби змагаючись, хто кого пересидить.

Коли вдруге Петро запросив гостей, Айлин залягла в ліжку та стогнала, так щоб гості чули. Петро вибачився за прикру несподіванку та попросив гостей зайти іншим разом. Всідаючи до

авта пані Терта шепнула своєму чоловікові: — Він напевно її катує. Ти чув як бідна стогне?

Під кінець наступного тижня Петро одержав в подарунок від земляка українську платівку "Лелеки". Наставив її і поринув у рідну мелодію.

Розиравила крила журлива пісня Тамари М'ясар і ввижається Петрові між верховіттям ясенів та кленів латочка рідного синього неба, в якому повільно кружляють лелеки. Аж тут, немов танкетка, загарчав пиросос — це Айлин знову чистить килими. За нею прожогом песик; найулюбленішою грою для нього є гасати за пирососом, зводячи з ним голосну суперечку.

Тужить Тамарин голос, реве пиросос, гарчить, кувиркаючись, песик. Мов підстрілений птах, затріпалось Петрове серце.

— Стоп! — гукнув він на повні груди. Вихопившись з крісла, згріб пиросос і потурич його щосили крізь скляні двері, так, що з панелі посипались лишче іскри, рясно встеляючи килими суміжних кімнат. За машинною шкеребертя полетів, скиглячи, невинний песик. Черга на Айлину.

— You bloody ignorant bastard! — прохрипів Петро, блиснувши на неї розлюченими очима, і Айлин, знепритомнівши, повалилась на підлогу.



Розрюмсялося брудносіре осіннє небо. Вгризаючись в береги, морські хвилі вели безперестанну шалену атаку на суходіл. Не помічаючи, що промок до кості, а може просто не звертаючи на те уваги, Петро спокійно сидів на скелі, яка вже з усіх сторін була оточена морською піною, що то розпухала й плювалась, то знову спадала.

— Уг-гук — а-а-х, уг-гук — а-ах — стогнало море. Але Петро того зовсім не чув. За сірою завісою, що з'єднала хмари і море в суцільну морку шмату, він бачив погожий весняний день.

"Так, Тепер там весна, вертаються лелеки... Ви-плаканими, відцвілими очима виглядає свого лелеку знесилена сивенька мати.

І чується пісня Тамари: "Лелеки, лелеки, лелеки! Лелеки вертайтесь назад!" І ніби ту пісню співає Петрова мати.



БАЧИЛИ ОЧІ ЩО КУПУВАЛИ...

Якийсь дивний той Зіновій Зануда; здебільшого досить приязний, а часом просто осоружний. Ніби й не дурень; усе своє життя вчиться, хоч до нічого не довчиться, і людей повчас, та собі ради не дасть. Мас, як кажуть, Божу іскру — мистецький дар — але нічого до ладу не допровадить, усе щось нове шукає і все занедбус. Дуже любить товариство, та рідко коли знаходить. Зокрема він радий жіночому товариству; не скупиться на компліменти та різні дотепи, за що жінки його поважають. Але не раз на нього нападає якась мара і тоді він не щадить ні ворогів ні близьких друзів. У результаті навіть найближчі друзі цураються. А йому ніби й байдуже. "Як не люблять правди", каже, "то й дружба мені їхня непотрібна."

Якось здивалися ми з ним у місті та й запросив я його на кухню пива. До бару він не побіжав, "Там", каже, "як бегемоти в болоті: п'ють та сопуть, приють та п'ють, та відригують, та лаються".

Зайшли ми до салону, усілися в куточку й заговорили пива.

— Ну як там — малюєш щось? — питаю.

— А тобі що до того? — відповів він недбало запитанням.

— Та цікаво б побачити щось нове. Може б я й собі щось на пам'ятку придбав.

— Навіщо тобі нове, як ти й старого не бачив. Навіть на виставках я нікого з своїх людей не зустрічав...

— Та на виставках усе австралійське — воно наших не цікавить.

Не все й австралійське. Та й чи є якась різниця (з мистецького погляду) між портретом білого або чорного австралійця?

— А я бачив портрет Кононенчихи — то ж ти намалював? І кольори й характер — тютюка в тютюку, як кажуть.

— Дякую. Але в хаті в мене ти вже з десяток років не був. Якби тебе справді щось цікавило, то хочби раз на рік забрив.

— Та все часу не виберу. Та й живеш ти далеченько.

— Так. Я від усіх далеко. Навіть від тих що живуть в сусідстві. Хочби якнісь дідько зателефонував — далеко.

Тут він мене пришпилив — нічим виправдатись, мусів відверто сказати:

— Знаєш, брате, сказати тобі по щирості — воно якось незручно. У тебе жінка привітна й гостинна, — на неї нема що нарікати — але вона чужа, ні мови ні звичаїв наших не розуміє. А я по-англійському не дуже спікаю —

все боюсь щоб якусь дурницю помилково не втнути. Не раз хотів би зателефонувати, довідатись як земляк живе, але що я скажу як замість тебе жінка відповість?

Зіновій мовчав. Нахмурився. На його щелепах спазматично підстрибували нерви. Він ніби щось планував. Несподівано, цілком спокійно він запитав:

— Вип'єш горілки чи бренді?

— Бренді.

Він замовив дві дубельтові, ще й пива на придачу.

Випили. Щоб не бути в боргу, я замовив те саме. Потім ми по черзі ще замовили й пили та вслухалися в тишину, бо розмова не клеїлась.

Нарешті він заговорив:

— Нема що казати, друже мій, дав я промаху та ще такого, що все своє життя спаскудив. Якби я в той час хоч десятку долю свого лиха міг передбачити, то я б ліпше самотнім лишився. Хоч і самотнім не можна заздрити. Як сам знаєш, усі мої приятелі, що самотні байдикували, вже давно помирали, переважно від алкоголю. А були ж і між ними порядні хлопці, тільки не було кому їх на добрій дорозі втримати; своїх дівчат не було, а з чужинками не хотіли своє життя зв'язувати...

— І так горе, і так двоє, — підтакнув я.

— Мені хотілося по собі якийсь слід лишити бодай у фізичному сенсі. Передбачав я, що козаків не виховано, то нехай будуть хоч ковбої, аби не злодії. Думалося, щоб на старість бодай було кому запитати: "Як тобі поводитьися тату?"

— Та тут ніхто про батьків не пам'ятає. Як зістарівся, то підвезуть у старечий дім і доживай віку як знаєш — вставив я.

Безумовно, я волів би свою людину; і люди б не цурались і вдома почувалися б рідніше. А так — мало що все життя чужою мовою порозуміватися доводиться, та й говорити нема про що. Почну було про те як мама сорочку вишивала, або про хрущі вечорами, чи про жайворонка в живна, а вона мені: "Знаєш оту Леоні з Тимом, що двох вівчарок мають? Тепер у них аж шестеро цуценят, та такі гарні, що хоч цілуй." Two more double brendies, Sweetheart!

— Вибач, — кажу. — Не моя то справа, але ж тебе ніхто не змушує з нею жити. Тепер така мода, що половина подруж розводиться.

— Легко те сказати, та не так легко зробити. Доки діти малі були — шкода було їх лишати, щоб не повиростали якимись душогубами (хіба мало тепер таких безбатечників!), а повиростали, розбрелися... та кому я тепер старій потрібен? Куди я піду з своєї хати, без праці й без грошей? Хоч і у власній хаті, в своїй родині я завжди чужинцем почувався, та бодай ні від кого незалежний. Зрештою, як би то тепер виглядало, лишити хвору жінку напризволяще?

— Так. У кожного своє горе. Ніхто чужій біді не зарадить.

— Я й не прошу ніяких порад, ні співчуття. Мені лиш прикро, що мене люди відчувались. Я ж був і лишився тим, чим мати породила. Хоч не люблю надмірно-патріотичного самохвальства, бо воно здебільшого нещире, але я люблю все рідне, з отією вайлуватістю й нерішучістю українського типу включно. Люблю, бо не можу не любити, бо я є його часткою і нічим іншим не можу й не хочу бути.

— В тому ніхто не сумнівається.

— Кажеш, що тобі незручно навіть раз на рік

навідатись. І так кожному. Я не маю права нарікати на людей, але в мене серце щемить. Навіть на забаві ні до кого не присудишся. Хоч я вдаю з себе весельчика, а в душі моїй пекло. Прийду додому і, замість іти спати, сиджу всю ніч та думаю. Не раз фіксую ті свої чорні думки на папері, а вранці, як правило, все те палю. А іноді й не спалю, а комусь вишлю. І тоді шкодую та каюся — навіщо я те зробив? Чи я був з глузду не з'їхав? Hey, Honey, once more two doubles, please!

— Only one! — поправив я. А до Зіновія:

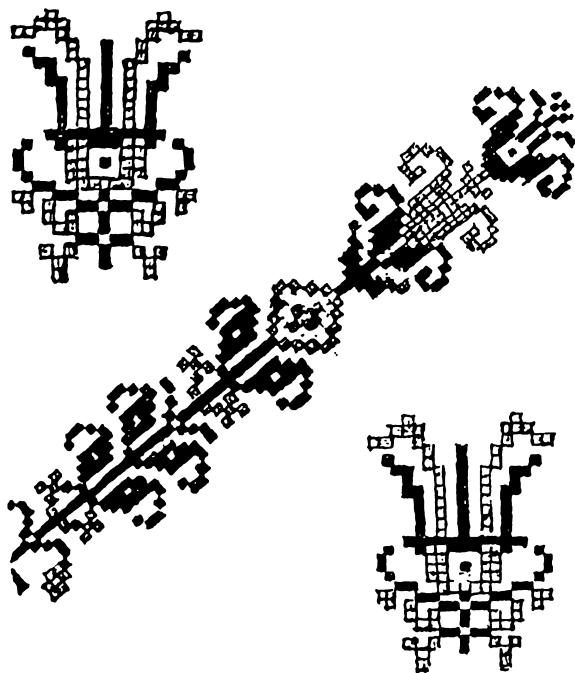
— Це моя черга, але я більше пити не буду. Сховай гроші — я заплачу.

— Іншим разом — заперечив він. Іди вже додому, бо тебе й так жінка з качалкою зустріне. А я ще посиджу — сам із собою поговорю. Знаєш, як я підіп'ю, то мене ніхто не зупинить!

І правда. Він всю ніч говорив би, аби лиш хтось слухав. Та з мене вже було досить.

Приобіцяв я йому на прощання, що за тиждень-два приїду до нього, але сім тижнів минуло і ніяк я не міг вибратися. А оце почув від сусіда, що Зіновій уже в психіатричній лікарні. Якось мене совість примусила і я поїхав його відвідати, але він мене не впізнав.

Чи ж я в тому винен? Чи я йому пару вибирав? Бачили очі що купували...





ЛЮБОВ ЗАВЖДИ БОЛЮЧА

— Галло, Тем'я! — прозвучав лагідно чоловічий привіт майже коло самого вуха студентки, яка щойно переступила поріг університетської бібліотеки. Вона, здригнувшись від несподіванки, кинула поглядом у бік, звідки почувся голос і вздріла усміхнене обличчя Річарда Керка — професора соціології.

— Галло, Рикі! — відповіла йому дівчина. (У цій установі прийнято всіх називати по імені).

— Чи можна з тобою перекинутись словом? — запитав професор.

— Я слухаю.

— О котрій годині починається твоя наступна лекція?

— О другій.

— То ти маєш цілих дві години вільних. Може б ми пішли разом пообідати в штатній кантині?

— Але ж туди студентам не можна заходити.

— Самим — не можна, а в супроводі штатних працівників — можна.

— Все ж таки я маю кращу пропозицію: давай візьмемо по "гот-догові" та й пообідаєм онтам у садочку.

— Я сподівався, що ти з радістю приймеш мою пропозицію, бо тобі, мабуть, не часто така нагода трапляється; але хай буде так, як ти хочеш.

Шумливі водограї, розплескуючи свої коси об рухливе срібносине мереживо, творили безліч бульбашок, за якими безустанно гасали золоті рибки. Мов ховаючись від якоїсь небезпеки, у тісній затоці причаїлись маківки, а вздовж берега товпились червоні, малинові та блідорожеві азалі. Завмерши в нерухомих позах, вони подивлялися свою вроду, віддзеркалену в воді, нагадуючи чарівних мавок, які ритмічно похитують своїми уквітчаними стегами. Над азаліями височіли камелії, магнолії, японські рожі, похиливши свої увінчані квітами голови, ніби пильнуючи, щоб котрась з малих сестричок не впала у воду. А над тим усім бреліла споконвічна бджолина мелодія.

При березі, мов китовий хвіст, задерлась над водою кам'яна брила. На ній і примостились Таня з Річардом.

— Ну, як тобі тут подобається? — запитала Таня професора.

— Іт'с о-кей, — байдуже муркнув професор, якому з думки не йшов смачний гарячий обід з шипучим іскристим вином.

— О, ти не мусиш аж так захоплюватись! — глузливо зауважила Таня.

— Бо то лиш бездушна фльора. Її ні лекціями не спровокуєш, ні залицяннями не спокусиш.

— Твій язик, Тенья, гостріший ніж оті найжестіші колючки на кактусі, але я надіюся, що ти не така "бездушна", як твоя фльора.

— О, то буде залежати від твоєї поведінки; як переступиш межу — сколю гірше ніж кактус.

Обоє голосно розсміялись.

— Я тобі вірю, Тенья, але не розумію, чому ти відгороджуєшся від світу колючками середньовічних традицій тоді, як світ нестримно прогресує і людство вже звільнилося від морального й фізичного закріпачення.

— Облиш цю тему, Рикі, хібащо хочеш переконатись, яка я колюча. Я запросила тебе сюди, щоб ти хоч раз уздрів Божу красу, бо хоч ти й проходив мимо сотні разів, але я переконана, що ти нічого не бачив.

— Гаразд. Я дивлюся, але бачу тільки тебе.

— То бодай слухай.

— Слухаю.

— Чуєш як гудуть бджоли?

— Єп.

— А чому вони гудуть ось тут, а не в твоїй канцелярії?

— Заступися Небо! Таж я не зміг би там і годину висидіти!

— Ти безнадійний книжний черв'як. Тебе зовсім не вабить природа. Ти повчасш людей, як вони мають поводитись, а того не хочеш знати, що людина є лише часткою великого комплексу, без якого вона існувати не може. Щоб зрозуміти людину — треба розуміти оточення і то насамперед оточення. Треба починати хоча б від оцієї квітки азалії. Її багато легше зрозуміти, бо вона не маскується, не фальшивить і не бреше.

— Я не ботанік.

— Шкода. Бо не знаючи ботаніки, — даремно розгадувати людину. Як між людьми, так і в рослиннім світі, існує подібність і різноманітність. У різноманітності є вся краса природи.

— Я за різноманітність! — ехидно усміхнувшись, вставив професор.

— Я не про різноманітність твоїх партнерок. Чи можеш ти уявити світ без різноманітних форм та кольорів, стандартно сірим, як російське військо? Навіть і там блискучі генерали, а ти проповідуєш суцільну сіру саламаху.

— І хто тобі сказав таку дурницю?

— Хто ж як не ти, мій професоре. Хіба ти забув уже про теорію злиття рас і національностей, про єдину всесвітню мову?

— Але ж то зовсім не відносилось...

— Як то не відносилось? — перебила Таня. — Для мене наші японські, індонезійські й африканські студентки так само чарівні, як і кольори азалії, і ніяка утопія не варта того, щоб нищити Богом дану окремішність в ім'я сірої мішанини. Те саме стосується мов. Тобі легко приректи на знищення те, чого не розумієш. А якби ти знав

кілька мов, то може б ти впізнав унікальну красу кожної з них.

— Але ж ти не можеш заперечити, що в ім'я вічного миру й любови треба принести певні жертви. Інакше, людство ніколи не позбудеться расової й національної ненависти; не позбудеться кривавих воєн.

— Значить, щоб не проливати кров, народи повинні добровільно вмирати, без спротиву. По твоєму це називається мир і любов. А ти, мабуть, не знаєш, що любов і ненависть — це те саме почуття і неможливо знищити одно, щоб не знищити й друге. "Любов мене ненависти навчила" — так сказала найвизначніша українська поетеса. І справді, якщо ти здібний когось по-справжньому любити, то ти мусиш ненавидіти всіх, хто загрожує життю улюбленої особи. Ні злиття рас, ні одномовність нічого не змінять на краще. Адже ти — анархіст — ні кольором шкіри, ні мовою не відрізняєшся від своїх ліберальних та консервативних опонентів, а де ота любов між вами? А отой душоуб, що замордував п'ять школярів, хіба відрізнявся від них кольором чи мовою? А хіба не в перемішаній расово Латинській Америці щомісячно відбуваються криваві революції? Від того їх не рятує й спільна еспанська мова...

— Я вже маю досить. Ти змалку заразилась расистською ідеологією і ніяка освіта тобі не допоможе — відрубав роздратований професор. Підвівшись, він стибнув на берег і зник не прощававшись.

В кінці семестра, з соціології, замість стандартної вісімки, Таня одержала п'ятку. Щаслива й так — це все ж таки "пас", а хлопці за менші "провини" одержували трійки.

ЧИ ДОБРЕ БУТИ ДЛЯ ВСІХ ДОБРИМ

Скільки разів мені доводилось чути, що бути добрим не коштує більше ніж бути злим, що давати приємніше ніж брати. Одначе, я переконався що давати приємно тільки на добру ціль, а бути добрим для всіх — коштує людині не тільки матеріальних втрат, а й здоров'я, а іноді навіть життя.

Мав я, людоньки, добру тещу, — усі люди її хвалили, а доброта її зі світу звела і ніхто її більше не згадає. То ж хоч я згадаю.

Ідемо якось було по вулиці, а нам назустріч чиясь брудна дитина.

— Боже, яке воно нещасливе та бідне! — бідкається теща. Мерщій до гаманця і ткнула малому два доляри.

— Мамо, — кажу їй, — усіх бідних не обдаруєте! Їх від тих дарунків тільки щораз більше множить-ся, бо ніхто працювати не хоче, як усе задарма дістає.

— Та що ти, сину, з малої дитини хочеш? Який з нього робітник?

— А он бачите — малий газети продає. Змалку привчається про себе дбати. А батьки для чого? Оцей мабуть і не знає хто його батько.

— То така тепер мода повелася, а хіба діти в тому винні?

— Які батьки — таке їхнє й насіння. Думаєте з такого хлопчини виросте порядна людина? Голово-різ буде з нього! От якби батьків примушували утримувати своїх дітей (законних чи незаконних), то їх би отаких менше плодилося, а то держава мусить опікуватись. А держава з порядних людей тягне, щоб за чиюсь приємність неодруженим матерям платити, але скільки з того дістається дітям?

— Ну то ж діти в тому не винні, — упиралася теща.

— А хіба ви, чи я в тому винні? Все життя на бідних податки платили й дань їм давали, а тепер ви на пенсії, а я безробітний і ще їм давай! А як, не дай Боже котресь в нашій родині захворіє, то думаєте вам хтось допоможе?

— Не журися, сину, Бог нас не забуде!

Завернули ми за ріг і тут ще одно замурзане дитинча на нас очі таращить — дівчинка. Теща мерщій до свого гаманця.

— Боже, розпачливо заволала старенька, — самі дрібні лишилися!

Подивилася благально на мене, але переконавшись, що в мене серце черстве, витрясла з гаманця що мала у пригорщ дитині.

У цей момент з корчми випленталась наквацьована фарбами, розпатлана, п'яна як дим, мама дитини і такою добірною мовою привітала мою тещу:

— Ти що, стара, ...відьмо, від моєї дитини хочеш? Думаєш як багата, то мідяками відкупишся! Гет лост!

Я нічого на те не сказав, а теща тільки сльози ковтала. Мама (з дозволу сказати) забрала в дівчинки гроші — і знову в корчму.

Найдужче уболівала моя теща за чорними аборигенами, — зокрема за дітьми. Каже, як була ще маленькою, то просила свою маму, щоб наступним разом принесла їй зі шпиталю чорного братіка, або сестричку, але мама була недобра — усе приносила білих.

— Добре, що й ви не роздобрилися! — кажу їй. — Якби ваша Джулі була чорна, то я б не був вашим зятем.

— Та Бог його знає, чи то аж так добре, — глузливо відповіла мені теща.

Якось привела теща до хати одного чорного хлопчину, віком приблизно як наш Петрусь.

Умила його, посадила за стіл, нагодувала, ще й у кишеню йому щось запхала.

На другий день той хлопчина прийшов з трьома товаришами. Старенька всіми зацікавувалась. Особливо розжалілась над одним у брудних пацьорках замість сорочки. Шепнувши щось до Джулі (моєї дружини), обі пішли нишпоритись у Петрусевій гардеробі. Принесла старенька сорочину, білу як сніг, та простягла її обшарпаному і не встигла щось сказати, як той нацупив ту сорочку на себе поверх смердючих лахів і вона відразу втратила свій оригінальний колір.

Інші хлопчаків заздрісно поглядали то на свого щасливого товариша, то на мою тещу. Довелося кожному щось дати; тому штанці, тому светрик, а тому черевички.

Наступного дня їх з'явилося аж вісім! І то якраз в обідню пору. Вісім пар чорних голодних очей оточили нас навколо столу. Меншенькі протиснулись поміж нас і поклали свої брудні підборіддя на стіл, а з носів їхніх текло через губи й по бородах їхніх.

Я не витримав того видовища і встав з-за столу. Мій обід миттю очутися в голодних дитячих утробах. Теща віддала їм і свій обід, але наситити їх не вдалося. Дружина повишкрібала всі каструлі й сковороди та віддала їм ще хліб і масло, молоко й сир. Я сказав добродушним жінкам, щоб на завтра сподівалися їх не вісім, а двадцять-вісім і пішов обідати в готель.

Мої передбачення здійснилися, хоч не повністю. Прибуло їх щось з п'ятнадцять! Я сказав їм, що вже не маємо чого їм дати і замкнув двері. За пару хвилин брязнуло скло у вітальні й на підлогу впала каменюка. Бідна теща з переляку почала молитись та благати Бога, щоб відвернув від нас кару. При тому нарікала на мене, що я такий скупий і за те нас Бог покарав. Не сказавши на те ні слова, я заходився телефонувати до асекураційної компанії, щоб усталили нам шибу. Мені сказали, щоб я знай-

шов майстра та покрив кошт тридцять-п'ять долярів, а решту, якщо буде дорожче, покріє компанія.

У той же вечір влетіла ще одна каменяка, але в інше вікно, а грядку квітів перед хатою ніби вихор вирвав та столочив. Старенька теща всю ніч і ока не заплющила, тремтіла та молилась.

Уранці я знову телефоную до асекураційної компанії, — ще одна шиба розбита.

— Бед лак! — кажуть. — Вам було б ліпше якби всі шиби нараз були побиті, а так — два окремих випадки, — за кожен випадок мусите заплатити окремо по тридцять-п'ять долярів! Як ще щось трапиться (це по секрету), — не спішіть мельдувати, — зачекайте на наступний інцидент. Буде вам дешевше.

— Оце, — кажу тещі, — добродії! Зі шкури лізуть, щоб вам допомогти! Бачили, який хмарочес компанія собі збудувала? І то ж не тільки в нашім місті! А старенька знай плаче та носа втирає.

— Якби тими діточками хтось належно заопікувався, — каже, — то й вони були б чемні та хороші.

— А ви, мамо, знаєте, що чорним уряд платить у три рази більше ніж Вам і дома їм безкоштовно побудували (тобто за наші гроші), а вони все пропивають; вікна, двері й підлоги в тих домах позривали на паливо, бо люблять навіть у спеку біля вогню сидіти й пити — ото й усі їх турботи. А їм ще різні харитативні організації помагають, бо ж бідолашні чорні живуть „білов ди паверті лайн“. Хочуть їх задобрити, бо почувають за собою провину, що загребли чужу землю. Але я нікого не грабував! За кожен цаль ґрунту я заплатив великі гроші і все, що на ньому, з чужої ласки не прийшло. Чорні тільки плодяться, а годувать їх хтось мусить.

— Та ж то їх білі такими поробили, — сперечалась теща.

— Певно, що білі! — згодився я. — Ті, що в чорних землю забрали та корчми й готелі побудували на ній. Їм не шкода чужих грошей сипати аборигенам, бо всі ті гроші назад до корчми вертаються.

Та скільки не сперечайся, від того справи не поліпшають. Треба шукати якогось захисту у блюстителів дурних законів. Телефоную до поліції. Звідти мені кажуть, що таких інцидентів щодня буває сотні. Поліція нічого вдіяти не може, бо зайнята куди важливішими справами, як душогубства, владування й грабунки, насильства і т.п. Як знаєш хто то зробив, — подавай на нього в суд, — кажуть.

Добра мені порада! Судова справа коштуватиме кілька соток, а що ти висудиш! Із голого, як із святого; чи прав, чи винуватий, а як грошей немає заплатити кару, то можеш скаржитись на нього до Пана Бога! А за оскарження тобі ще й хату сплять. І сам не смій боронитись, хоч і впіймаєш на злочині. За нанесення фізичного болю посадять у тюрму, між головорізів та тих, що дітей насилують і чого там тільки з тобою не трапиться.

Нещодавно сусіди запросили всю нашу родину на своє родинне свято. Пробули ми там може з годину часу, а вернувшись додому, застали повний розгاردіаш; абсолютно все розкидане й перемішане грішне з праведним. Усі харчові запаси зникли, Петрусева гардероба спорожніла і його „пігібенк“, в якому Петрусь зберігав свої заощадження, потрапив у чийсь полон.

„Гренма“ хворіла після того днів три, але горбатого тільки могила виправить.

Минув заледве тиждень від тої події і старенькій довелося лишитись самій у хаті. Хтось нетерпляче загрохотів у двері. Відчинивши двері, вона побачила зарослу щетиною, окровавлену, п'яну пику.

— Ой Боже мій — зойкнула старенька. — Хто ж то вас так скривдив? Заходьте, прошу вас, я нагрію води вам умитись та зроблю вам чашку кави.

Взяла п'яницю під руку і насилу допровадила його до туалету. У теплій хаті гість цілком ізнеміг і не міг на ногах утриматись. Старенька умостила його в крісло і вирішила, що холодна вода його краще освіжить ніж тепла. Умила його, витерла свіжим рушником і дала йому підвечеряти. Він справді ожив, а під'ївши, захотів ще чимсь похмелитись. Старенька вибачалася й божилася, що в хаті немає ні краплі алкоголю, але він не йняв віри та все дужче домагався спиртного. Нарешті вхопив стареньку за пазуху й заревів на неї, як дикий звір:

— Брешеш, стара суко! Як я трісну тебе головою об стіну — ти відразу пригадаєш де ти те приховала.

Далі теща вже не пам'ятала, що було, а може не змогла нам оповісти. Ми застали її в кухні неприємній і покликали амбулянс. Заки прибув амбулянс, вона, трохи очунявши, розповіла що могла, а потім вхопилася за серце й зімліла.

Не вірила старенька, що в нас в Україні отакі пройдисвіти, що жили з доброї ласки батьків наших, пізніше допомагали чужим зайдам закріплювати диктатуру пролетаріату, розкуркулювали тих, що їх годували та зодягали, та чинили й чинять найжорстокіші насильства над безборонним людом.

Зі шпиталю старенька вже не вернулась. Нехай земля їй буде пухом.



НА ДОБРЕ ЧИ НА ЗЛЕ — НАВІКИ РАЗОМ

Побутом, гігієною й етнічним складом Південний Мельбурн нагадує нью-йоркський Гарлем. Найбільші етнічні групи тут становлять югослави й греки, але в місцевому барі греків майже ніколи не видно. Більшість клієнтів бару гуртується за національними ознаками. Не дотримуються цього принципу лише ті австралійки, що не люблять ніколи бути тверезими (підсідають до будького, хто їх прийме) та „заводові“ пияки, які впізнають своїх за принципом „рибак рибака бачить здалека“.

Панівна мова серед „заводових“ — українська (Гура!), хоч за національним складом — це малий Вавилон; тут і голляндці й італійці, балтійці й „дінкум оузіс“ („справжні австралійці), трапляються й чорні. Зокрема дивує те, що навіть поляки з Познаня й Гданська стараються говорити по-українському.

Ось хочби й оцей Антек, що по-братерському обійнявши Мишка, оповідає йому щось так щиро, що оба мало не плачуть, хоч Мишко з тої розповіді, нічого й не розуміє.

Їхню розмову перервав щойно прибулий Серьожа, який замість привітатись, вигукнув:

— Ей, Антек, ходь на риби! Іль твоя курча матка уджі спаліла?

Незабаром з'явився Сашко. Збишек, який досі сидів мовчки похнюпившись у свою склянку, ніби зрадів появі Сашка і між ними зав'язалася жвава розмова:

— Вчора по полудні до мене з'явився твій краян, Нікітов се назива, — поінформував Збих.

— Микита Горох, — доповнив Сашко.

— Так. так. Тен грубий, же до Хрущова подобний.

— Певно по гроші приходив.

— А ти звідки то знаєш?

— Як вже Микита до когось з'являється, то не

інакше як по гроші. Скільки ж ти йому дав?

— П'ятедесят доляруф.

— А ти ті гроші поцілував на прощання?

— Пощо?

— Бо вони вже ніколи не вернуться.

— Як то не? — піднесеним тоном заговорив Збих уже по-польському. — Я му мордев набієм, а своє пенсьонзи забйорем!

— Ти дай Боже щоб те справдилось! Тост!

— Але ти жартуєш, Сашку. Він не є злий чоловік. Треба розуміти ситуацію — хлоп у біді. Кожному те може се трафити.

— А що йому трапилось?

— Його жона мала ексидент і тєраз у шпиталю, син працу згубив і сам він хорує...

— Він уже багатьом те говорив, а насправді ні йому, ні його родині нічого не бракує, крім глузду. Усі троє працюють, а що він з грішми робить — чорт його знає.

— Він казав, що в нього жінка краде, — втрутився Мишко.

— А жінка каже, що він у неї краде та якимсь українським організаціям віддає, — докинув Петро.

— Ого! Та з неба б каміння падало, якби він якийсь організації хоч доляра пожертвував. Він би ще звідти поцупив, якби мав можливість, — запевнив Сашко.

— А яку він працу має? — поцікавився Збих.

— Та праця неважна — мішає гарячу смолу з камінням для асфальтових доріг — заробляє малува-то, але на одну особу вповні мало б вистачити на добре життя.

— Його жінка плаче, що він навіть на харчі нічого не дає, — знову докинув Петро.

— А ти, мабуть, добре знаєшся з нею, що вона тобі все оповідає, — жартома зауважив Мишко.

— Та хіба тільки мені? Вона всім усе оповідає; в італійців звичай такий — замість іти до лікаря чи до адвоката — вони скаржаться першому, кого надібають, аби лиш слухав.

— А що ж іще вона тобі казала? — запитав ко-

трийсь насмішливо.

— Та кажу ж тобі, що все на світі розкажує й не соромиться. Микиту в жодному відношенні не хвалить.

— Та їй, мабуть, ніхто не догодить — вона баба була; пройшла, як кажуть, Крим і Рим, в усьому досвідчена, — підвиснувши, мовив Ілько.

— Може то й неправда.

— Я там не був, але Микита сам розказував, як їх женили, і Грицько, що з ним козакував в Альпах, те підтвердив. Грицько теж таку має.

— Обидва брехуни. І рідну матір оббрешуть!

— Та лишіть вже те! — обірвав їх найтверезіший Сашко.

— Не про жінок тут мова, а про те, куди Микита гроші діває.

— Він хвалився, що в нього дружина головного інженера втріскалась. Може він на неї витрачає, — висловив свій здогад Мишко. Усі розсміялись.

— Гей, про вовка помовка, а він тут, як тут! — хтось вигукнув і всі обернулися поглядом до дверей, звідки до них прямував Микита. Приступивши до компанії, він вигукнув:

— Гей, ти, бармейд! Наливай для всіх на мій рахунок! Я сьогодні нове авто купив!

— Для всіх хто тут є? — перепитала кельнерка.

— Я ж тобі ясно сказав! І для себе також...

Обслуживши всіх присутніх, кельнерка сказала Микиті, що з нього належить 42 долари й 80 центів. Микита вийняв з кишені рольку грошей, підніс її високо, щоб усі бачили, поволі зняв з неї 50-доларовий банкнот, а решту скоренько сховав.

— Здачу тримай для себе, — гордовито кинув кельнерці. Вона так зраділа, що мало не розцілувала його дякуючи.

Збих, якого Микита не зауважив, зідхнув з полегшенням, будучи певний, що вже сьогодні він одержить назад свою позичку. Сашко, вхопивши Микиту за пас, шарпонував його й просичав:

— Чи ти, йолопе, дурману наївся? Що ти витворяєш? Сиплеш грішми, та ще й чужими, як половою!

— Я знаю, що я роблю. Я не дурний!
Збих, не розуміючи, що скоїлось, запитав Микиту:

— Яке то світло у тебе, Нікіто? Певно твоя жона зє шпиталю вийшла?

Підскачавши від несподіванки, Микита похапцем відповів, що вийшла, й хотів скоренько відл титись від Збиха. Сашко схопив його за рукав:

— Ти не тікай! Скажи чоловікові, що твоя жінка вийшла з шпиталю двадцять років тому, як сина породила.

— Чого ти до мене причепився? Що я тобі винен?

— Ти півсвітові винен і утікаєш, як собака від мух. Хвалишся чужим незнайомим людям, що купив нове авто, а за чиї гроші — не кажеш.

— Та яке там нове, — озвався лотиш Герман. — Я там працюю й знаю: купив стару таратайку, внісши п'ять соток депозиту. Та й надули його там добре! Те авто й три тисячі не варте, а він підписав на п'ять тисяч. Довго йому доведеться позичити, доки виплатить.

— А що ти там пони́маєш! — огризнувся Микита. — Воно майже нове та ще й на інч довше від усіх авт тої марки.

— А хто ж його розтягнув, що воно подовшало та ще й на цілий інч? — глузливо запитав Мишко.

— Не розтягнув, а спеціально так зробили на замовлення одному великому панові.

— Та йому, там оті сайлезмени так баки забили, що він би й удвічі більше заплатив, але замало депозиту мав, то вони йому „по-приятельському дали знижку“ — пояснив Герман. — Його тільки підхвали і він в усе повірить.

— Думаєш, що я такий дурний, як ти! — огризнувся Микита.

— Ні, ти не дурний, як маєш тиле грошей, — підхвалив його Збих. — Може б ти віддав мені тепер п'ятдесят доляруф?

— Я тобі сказав — на другий тиждень.

— Так, ти сказав, але чому не тепер, як ти маєш тиле гроши?

В цей час підійшов один австралієць подякувати Микиті за пиво і поцікавився значком у петлиці Микитної куртки:

— Що то в тебе за медаль?

— Вери імпортант, — заявив той. — Ай біг бос. Ліберейшен орг...¹⁾

— Не сміши людей, йолопе! — grimнув Сашко.

Астралієць підозріло витріщився в Микитине обличчя, доскипуючись, який він бос, якої терористичної організації. Їх оточили кільцем інші австралійці й почали шарпати Микиту з усіх боків.

— Ти кривавий терорист!

— Хорватський бандит!

— Один молодик зацідив Микиті в пику. Він заслонявся руками, виправдувався, благав пощади, але австралієць вправлявся на ньому поки той не повалився на підлогу.

— Голд юр горсес! ²⁾ — гукнув Антек. — Він не терорист і навіть не хорват! Я його знаю — він українець.

— Не пхайся куди тебе не просять! — відпихаючи Антка, порадив йому інший австралієць. — Хорвати, українці, лотиші — всі бандити. Їх не треба було сюди привозити — хай би там різали один одного.

— Але ж він не бандит, — настоював Антек, — він такий самий трудяга, як ти і я.

— А ти хто такий? Ще один блади ньюкамер!³⁾ Поналазило сюди всякої погані та й хочуть тут свої порядки наводити!

— Я є поляк. Воював разом з вами в Італії; брав Монте Касіно.

— Полак, айтилиєн, кроат — сейм блади дифренс! Гет Лост!⁴⁾

Тут, мов зіпд землі виріс високий стрункий хорват.

— Я хорват! Кому тут кортить до пекла? Ану підходь!

Не чекаючи на зголошення, він влупив у пику найближчому австралійцеві і той повалився, як сніп. За ним другий, третій. Зав'язалася така сутичка, що не розібрати — хто кого лупцював. Тріщали крісла, шиби й немудрі голови. Дісталось всім, що потрапили в той гураган.

Окривавлені, один по одному вивалювалися на вулицю добре підпиті змагуни, їх поспішно обминали пішоходи. Одна пані, заслоняючи малого сина, сказала йому:

— Ото бачиш, сину, до чого людей доводить алькоголь. Запам'ятай собі на все життя.

Вже на вулиці Сашко запитав Микиту посміхаючись:

— Ну, як воно — дуже приємно бути „вери імпортант“? Ще й п'ятдесят долярів заплатив за привілей! Попросив би мене і я б тобі натовк пику безплатно, а ті гроші віддав би Збихові.

— Я йому на другий тиждень віддам. А пика й твоя не краще виглядає, — пробурмотів Микита зсуваючись по стіні, на хідник.

— Дякуючи твоїй ідіотській манії величі, нам усім дісталось.

Навіть Збихові підсинили око через тебе. Якби не позичив тобі тих п'ятдесят долярів, то й лиха не знав би. І хто може повірити, щоб поляк підставляв свою пику за українця! Га-га!

— Замкні свуй писек! — гаркнув подразнений Збих. — Я не вальчи́лем за твoйов Украї́нев, ні за Польскев. Хця́лем тилько напепши́ць тего кангу́ра. Як ці го шкода — я ці то оддам з поврoтем.

— Ні, дякую. Мені й так вистачить.

— То будь тихо, — вже лагідніше мовив Збих. — А ти, Ні́кто, доки лежатимеш у бруді? Вставай! Тебе не так уже й побили. Ти заслужив багато більше.

— Ні́чого я не заслужив, — зі стогном виправдувався Микита.

— Той дурний кенгуру напав на мене за нізащо.

— То не було „за нізащо“, — поправив Сашко. — ти заплатив за те п'ятдесят долярів, дурню.

— О-о-ох, — простогнав Микита — я не можу встати, певно помру тут...

— Не помреш, — запевнив Сашко. — На жаль, ти ще довго житимеш.

— Вставай! — скомандував Збих — бо тебе ще хтось ограбує, як се валятимеш тут сам, оден.

— Не бійся, у нього нема що грабувати, — запевнив Сашко — Ти справді думаєш, що в нього рулон грошей? Ні, брате, ото він мав одну п'ятдесятку, а під нею може доляр, може два, а решта — туалетний папір, щоб виглядало, що він мільйонер! І він тобі зараз не встане нізничко; навмисне валятиметься, щоб потім сказати, що його обікрали...

Микита, полежавши доки всі розійшлися, підхопився й побіг до автобусної зупинки. Між людьми, що чекали на автобус, він упізнав жінку, що мешкала на його вулиці. Якийсь час він вагався її зачіпати, та коли надійшов автобус і та жінка однією ногою вже стала на ступеньку, він не міг стриматись — ухопивши її за руку, заволав:

— Тельма, поческай!

— На кого я маю чекати? Автобус зараз відійде.

— Не турбуйся, я покличу таксі.

— Навіщо мені таксі, як мене автобус до порога привезе? Пусти мою руку!

— Я маю дуже важну справу. Мене, бачиш, побили й ограбували.

— То я ж тобі не поліцай! А як ти думаєш, що я тобі за таксі платитиму, то ти ще дурніший, ніж я уявляла. Відчепися!

Один з пасажирів, ухопивши Микиту за петельки, гримнув:

— Чуєш, що тобі пані каже, свиня?

Потряс ним і жбурнив на хідник.

*
**

Тим часом у Микитиній хаті розігралася інша драма. Його дружина, готуючи в кухні вечерю, почувла, що хтось відчинив передні двері й запитала:

— Це ти, Нікі?

— Ні, мамо, це я, Артуро, — почувалась відповідь сина.

— Ти сьогодні рано прийшов. Не бачив, часом, десь батька?

— Я за ним не дивився. Не для того я з дому виходжу, щоб за твоїм п'яним мужем слідкувати.

— Він твій батько?! Як ти смішш...

— Отожто й моє нещастя, що він мій батько, чи принаймні люди вважають його моїм батьком. Той старий пень відстрашив від мене усіх дівчат, клянучи у них грошей.

— Я не знаю де він діває ті гроші. Ввесь час позичає, а віддавати й не думає. Я мусила заплатити п'ятдесят долярів панству Поретті, тридцять — пану Абручію, ще й інші з мене вимагають, а він ще й краде в мене.

— Він каже, що ти в нього крадеш і я йому вірю, бо ти така захланна, що й в себе поцупиш!

— Дідо каро!⁵⁾ Чи ж я в тебе щось украла? Я тебе грудню кормила, доглядала, зодягала за свої запрацьовані гроші, бо твій батько ніколи мені ні цента не дав...

— Я заплачу тобі за те молоко, що я виссав, щоб ти мені не докоряла. Скільки воно коштує?

— Я ще й досі перу твою білизну брудну! Ти по шию забруднишся, як твій батько, покидаєш та й нехай дурна мати пере. А яку я за те подяку маю? Ще й злодійкою мене називаєш!

— Я не прошу щоб ти мені прала!

— Та якби я не прала, то ти ходив би затьопаний, як свиня, як батько твій.

— Ферма туа бокка, ла стрега!⁶⁾ Чи хочеш щоб я тобі заткнув? Я собі батька не вибирав — ти його вибрала, то й любуйся ним, а мені не колупай у вічі. З вас якраз добра пара.

— Джезус Крістус, аюта міо фільйо! Санта Марія аюта!⁷⁾

Усе затихло, крім ридання покривдженої матері. Син утік у свою спальню. За кілька хвилин погукав:

— Мама, чи ти часом не взяла моїх грошей?

— Запитаєш батька, як прийде. Він у мене сьогодні просив сто долярів, а я не дала, то може він у тебе підібрав.

— Я того старого крокодила заріжу, як упіймаю, що він у мене краде.

В цю хвилину з'явився Микита.

— Мамма мія!¹⁸⁾ — жажнувшись, крикнула жінка.
— Нікі! Що з тобою, мій Нікі? У тебе обличчя закривавлене!

— Нічого — простогнав Микита. — Дай мені напиться.

— Джусто моменто¹⁹⁾, Нікі, — заметушилася Ліна (дружина) коло фриджу. Зі спальні вискочив сердитий Артуро, але уздрівши батька в плачевнім стані, розсміявся:

— Хто це тебе так угостив? Наче хтось твоєю мордою кільки забивав— Ха-ха-ха-ха!

— Не смійся. Ти щасливий, що мене не вбили. Банда напала...

— Хіба ж не щастя! Не уявляю, як би я жив на світі без тебе.

— На, ось, пий, Нікі. Мій бідний Нікі. Пий та розкажуй, що трапилось.

Напившись, Микита зробив довгий віддих, Жалібно поглянув на сина й дружину, заплакав і почав оповідати історію:

— Напали на мене ірландські терористи. Хотіли мене вбити, але я по геройському боронився. Кількох поклав, а решта розбіглася...

— Таку баланду ти городиш! — перервав Артуро. В Австралії нема ірландських терористів та й нащо ти їм потрібен.

— А ти звідки знаєш, що їх тут нема? — заперчила мати.

— Та ти, дурна, у все повіриш, а я знаю, що тут їм нічого робити. Чого б то їхали сюди за тридев'ять земель, за моря й океани нападати на якогось лунатика?

— А я кажу тобі, що терористи, — настоював Микита, — Вони всі мали пістолі й гранати.

— А хіба ірландці не католики, як і ми? — запитала Ліна.

— Вони комуністи, безбожники. Забрали в мене всі гроші.

— Ага-а-а! Он куда він верне! Виходить, що та ватага спеціально прибула з Ірляндії, щоб його пограбувати!

— Та може вони й не ірляндці, — завагався Микита. — Може якісь араби — факт той, що терористи.

— От тобі й на! А за хвилину скажеш, що то була японська червона армія, або советська розвідка. А все зводиться до того, що тобі грошей треба, бо „хтось ограбив“.

Ліна налила в таз теплої води, принесла мило й рушник.

— Я тебе умию, Нікі, та зроблю дезинфекцію, а ти скажи правду, хто й за що тебе побив. Треба подзвонить на поліцію.

— Не треба ніякої поліції! Я ж тобі сказав, що терористи.

— А скільки грошей вони в тебе забрали.

— Точно не знаю. Може сто долярів.

— Це тих сто долярів, що ти в мене сьогодні потягнув? — запитав Артуро.

— Та що ти, сину, Бог з тобою! Нехай мені руки повсихають, як я в тебе хоч цента вкрав.

— Як тобі руки повсихають, то ти зубами витягнеш, а все ж як крав — так крастимеш і вічно брехатимеш.

— Схаменися! Та ж то непростений гріх казати таке на батька!

— Я не знаю хто мій батько, але знаю, що ти злодій і брехун. Я як я тебе впіймаю на горячому, то замордую і нехай буде мені гріх.

— Боже мій! Що ти говориш, дитино, — заламавши руки, благала мати.

Артуро, сплюнувши, подався в свою кімнату.

— Ти ж казав, Нікі, сьогодні, що ти не мав грошей. Зівдки ж ти взяв сто долярів? — спитала Ліна.

— А що ти, чекістка, що мене допитуєш? Може я на дорозі знайшов. Яке твоє діло?

— Ти брешеш. Завжди брешеш! Ти в Артура забрав ті гроші.

— А якби й забрав, то я його батько. Як він сміє зі мною так поводитись! А ти його захищаєш! Убийбатька виховала!

— О, так! В усьому моя вина, а ти зразковий батько! Мені соромно за тебе! Всюди напозичався та ще й крадеш! І де ти ті гроші діваєш?

— То ти мене ще й злодієм робиш, повія! Чи тобі повилазило — не бачиш що мені банда зробила? По-твоєму я й це брешу? Скажеш, що я сам себе покалічив?

— Я не знаю хто й за що тебе побив, але ти брешеш, як собака...

Микита схопився й ударив жінку по голові так, що вона впала.

Потім бив її носачами в обличчя, в живіт і де попало, обзиваючи її найбруднішими епітетами. Артуру в своїй кімнаті включав радіолу так голосно, що аж хата двигтіла й не чути було, як мати кричала рятуйте. Микита теж щось кричав. Потім увірвався в синову кімнату, схопив крісло й торохнув по радіолі. Вона відразу вмовкла і тоді батько став наступати на сина. Але той одним стрибком вискочив, побіг у кухню і схопив великий ніж. Матері в кухні вже не було. Вона вже встигла добігти до сусідів, а ті покликали поліцію.

Розлючений батько грізно наступав на сина не зважаючи на попередження. Тоді син збурнув ножа просто батькові в груди. Той упав, а син вискочив з хати й подався безвісти.

Прибули два поліцаї, а з ними й Ліна з сусідами. Уздрівши Микиту на підлозі з ножем у грудях, Ліна кинулася до нього з плачем:

— О, Боже милий! Мій чоловік мертвий! Мій дорогий солодкий муж! Рятуйте! Рятуйте!!!

— Поліцай, взявши її за рамена, відтягнув трохи назад, запевняючи:

— Не турбуйтеся, пані, він не мертвий і не помере так скоро. Він ще не раз вам голову й ребра потовче.

Ліна пручалась, виривалась і кричала, як божевільна, але її стримували, щоб нічого не зачіпала. Сусідам наказали вийти з хати. Тимчасом другий поліцай викликав амбулянс, який відразу ж примчався. Обережно, щоб не змазати відбитки пальців, санітари вийняли ніж, який не був глибоко, й віддали поліції, а пацієнта понесли на носилках до амбулянсу. Ліна, вхопившись за носилки, ридала над своїм чоловіком, проклинаючи терористів:

— Бандіті! Хорватські терористи з японцями замордували мого мужа! Ловіть їх! ловіть! — кричала вона на поліцаїв.

— Заспокойтеся, пані Горож, ми їх половимо. А ви нам лише скажіть де ми зможемо знайти вашого сина. Нам по телефону сказали, що він був з батьком у хаті...

— Навіщо вам син? Ви ловіть терористів!

— Ваш син напевно знає, що тут скоїлось.

— Я вам сказала, що тут скоїлось. Хорватські бандити! Ловіть їх!

Один із санітарів, вибачившись перед поліцаями, заявив, що амбулянс мусить негайно везти пацієнтів до шпиталю:

— За чоловіка нема що турбуватись — він легко ранений, але в жінки голова напевно дуже ушкоджена — не можна гаяти ні хвилини.

Амбулянс від'їхав. Поліція теж. А сусіди ще якийсь час гуторили:

— Бідна Ліночка. Це вже не перший раз він її так змісив. Вона вже не тямить що й говорить.

— Скільки разів я їй казала, щоб покинула того горилу, а вона — ні. Гріх, каже, великий і церква не дозволить.

— А отак жити то ніби й гріха немає. Дивні діла Твої, Господи...



¹¹ Стримайся! (англійський жаргон).

¹² Дуже важлива, ... Я великий начальник. Визвольна орг... (ламана англійська).

¹³ Кривавий зайда. (англ.)

¹⁴ Поляк, італієць, хорват — яка в чорта різниця! Змивайся! (англ. жаргон.)

¹⁵ Боже милий! (італ.)

¹⁶ Закрий свій рот, відьмо! (італ.)

¹⁷ Ісусе Христе, рятуй мого сина! Пресвята Богородице, рятуй! (італ.)

¹⁸ Матінко моя! (італ.)

¹⁹ Одну хвилинку. (італ.)

ПАМОРОЗЬ

*Відшварготіла весна десь лавинами;
Ще нерозквітлі спатрошила парості.
Щоб не здалися вони комусь милими.
Щоби ні згадки про квітені в падолисті.*

*Корінь напружує м'язи натружені;
Жити, б'яти, кохати силкується,
Та не вмолисть йому долі байдужої —
Грудень на груди гранітом паштується.*

ЛИСТ З МИНУЛОГО

Лист із Аргентини? Це справжня несподіванка. Таж я там нікого не знаю. Із зворотної адреси я теж нічого не довідався, крім того, що автором листа є українець, якийсь А. Журба. Звідки той пан мене знає? Що він хоче від мене?

Нібито й хвилюватись немає підстав, але мною опанувало якийсь тривожне почуття. Тремтячими руками я розкриваю конверт і відразу ж дивлюсь на підпис у кінці листа.

Ніна! Та невже ж це Ніна Нагірняк — найдорожча подруга юних літ. Нагірняк було її дівоче прізвище. Чи ж варто було міняти на Журбу? А проте, може це й не вона.

Читаю перший уступ листа і відразу ж переконуюсь, що це таки вона. Пише, що дістала мою адресу в редакції "Нових днів".

— Ніночко! Серце моє, раю мій! Який я радий! І який сумний...

Ковтнувши сльозу тут же біля поштової скриньки, читаю далі, цілую її власноручний підпис та перечитую знову і знову.

Грийшовши до хати, наливаю собі солідну склянку спотикачу, сідаю до столу й ще раз перечитую уже напам'ять вивчений лист. Вслухаюся в мнілі слова, що промовляють до мого серця з паперу. Вони беруть мене під руки і ведуть за далекі обрії простору й часу, на знайомі стежки у південно-східній куток моєї далекої Батьківщини.

З туману давнини виступають старі панорами набираючи оригінальних кольорів та відтінків. Ось грайливий Дінець у синім фартусі несе міріяди перлин, позичених у сонця. Далекі звуки акордеона притягають увагу до двох щогол, що мов пара лебедів ліниво колишуться на лискучому плесі. Старовинний ліс, оточивши галявину, ревно пильнує за рухливим та галасливим роєм двоногих створінь. Це луганчани — з задимленого міста й довколишніх шахт — приїхали сюди, щоб бодай хоч раз на тиждень втопити нудьгу

і втому в чистих цілющих водах Дінця, наповнити груди свіжим повітрям, лісовими пахощами, послухати пташиного співу.

Тримаючись на віддалі від докучливої компанії, підперши плечима тінистий дуб, я жую щойно куплений гарячий пиріжок та милуюся старими ялинами на протилежному краю галяви. Стоять ті ялини, мов велетенські запалені свічі, похитуючи своїми полум'яними верхівками. Обережно, щоб їх не згасити, на них дмухас легенький вітерець. Крізь рухливу мережу верховіть проникають снопи соняшного проміння, вишукуючи в натовпі своїх вибранців. Один з тих снопів упав на червону дівочу сукню і жевріючим зайчиком-пустуном пішов танцювати по ній вибриком. Попестивши трохи дівчину, заглянув їй у пазуху, поцілував уста і зник.

Спостерігаючи той днеогляд, я забув ковтнути розжований пиріжок і взагалі трохи розгубився. Такої красуні я ще ніколи не бачив. Доки я отямився, зграя молодиків уже кільцем оточила дівчину.

Вилаявшись собі в думці, пробую ковтнути пиріжок, але горло закрило браму ще й підперло камінцем. Немає ради. Відвертаюся в бік тернового куща, що тут причаївся, звільняю свої щелепи від пиріжка і вже добірною лайкою обсидаю тих молодиків. Це допомогло, як чар! Дівчина, вирвавшись із зухвалого оточення, побігла підскоком у лісову гущавину, а я, не гаючи й хвилини, поспішив у тому ж напрямку. Ось-ось уже мав надгогнати, але передо мною виринула "зона", на яку чоловікам заборонено заходити. Мусів зробити засідку, щоб не пропустити дівчину на зворотнім шляху.

Ось вона вже йде. Але що я їй скажу, як зустріну? Даремно я сушив собі голову, шукаючи потрібного питання; у міру скорочення віддалі між дівчиною і мною, я почувався все безнадійніше і, нарешті, мов побитий пес, відступив з дороги.

— Блукаєте насамоті? — золотим дзвіночком почувся дівочий голос.

Я побачив її, лагідну, усміхнену й відчув полетістість.

— Така вже судилася мені доля бути самотнім, — відповідаю.

— Таж людей повен ліс. Невже між ними немає ваших приятелів?

— Аж забагато. Але мене чоловіча компанія не цікавить.

— Вільному воля, але я думаю, ліпше в кепській компанії, ніж насамоті. Зрештою, дівчат тут теж не бракує — хто шукає, той завжди знаходить.

Підбадьорений такою думкою, я заговорив сміливіше:

— Я щиро вам вдячний за добрі поради, але я не можу перемінити свого характеру. Щиро кажучи, одна красуня вже полонила моє серце.

— Ваша красуня с найщасливіша в світі. Цікаво було б з нею заізнатись.

— Я сам ще не знаю її імені, але в цю хвилину я дивлюся в її прекрасні чарівні очі.

Дівчина розсміялась так голосно, що ліс перегукнувся луною. Вгамувавши сміх, вона промовила:

— Ви занадто щедрі на компліменти та вони, хоч як мені імпонують, зовсім нещирі, а тому звучать комічно.

Я зніяковів, але вирішив не здаватись:

— Вибачте, — кажу, — дуже шкодую, що мої слова не переконують вас, але кращих і правдивіших слів я не знаю.

Змінивши тон на рішучий, вона заперечила:

— П'ять хвилин тому я не існувала навіть у вашій уяві. Чи не думаєте ви, що ваші признання занадто передчасні? Чи може ви уявляєте, що перед вами стоїть дурочка, яка може вірити всьому, що їй хтось скаже?

— Присягаюсь, що подібної думки у мене не могло бути. Передчасні? Я лише боюся, щоб не було запізно. Я не вмію приховувати своїх почувань. Звичайно, ви не могли знати, що діялося в моїй уяві задовго до нашої зустрічі, але там здавна поселилася ваша постать і ваше миле личко. Я молився до всіх богів усіх народів, щоб вони явили вас мені реальною, а не уявною. Тепер, коли ви стоїте переді мною і я дивлюсь у ваші очі, не заперечуйте, що ви є відповіддю на мої молитви.

Посміхнувшись, вона сказала:

— Не знаю. Боги мені не відкривають своїх таємниць.

— А ви прислухайтесь пильніше, — порадив я, — вони промовляють не до вуха, а до серця.

— Гаразд, я буду прислухатися. А я вже мушу йти. Бувайте здорові. Бажаю вам успіху.

Вона, не поспішаючи пішла, а я — слідом за нею.

— Не можу йняти віри, щоб така чарівна могла поводитись так жорстоко.

Обернувши голову, вона мовила:

— Ви дуже талановитий актор, і вам ніколи не забракне аудиторії. Бувайте! Дівчина прискорила ходу, але я з нею скоро зпівнявся.

Та скажіть мені бодай, як же вас звуть. Мене звуть Антін.

Вона голосно засміялась. Я аж оторопів, а потім спробував вибачитись:

— Вибачте, що моє ім'я таке смішне. Яке піп дав, таке й ношу. Мені й самому воно не подобається, але що маю робити?

Здригаючись від сміху, вона виправдовувалась:

— Я нічого не маю проти вашого імені, але випадковість мене розсмішила. Річ проста. Мене зовуть Антоніна. (Ми обоє засміялись). Коли б якийсь Іван чи Сашко, то жодного дива не було б.

але ж Антонів у нас один серед мільйона... і ось вас принесло на мою стежку...

— Мене і вас — Антона й Антоніну — щось принесло. Від випадковості часом багато залежить. Мені вже сподобалось моє ім'я, дякуючи такому випадкові. Безумовно, з вашої ласки, я називатиму вас Ніною, а ви мене — Антоном. Згода?

— Згода. — відповіла вона, посміхаючись.

Та не довго тривало це щастя. Скоро незнані жахіття потрясли наш край. Матері втрачали синів і дочок, жінки — чоловіків, а закохані — одне одного, як не навіки, то на довгі роки. Попрощалися тоді й ми.

**
*

З давніх-давен і донині біля Святої Гори смиренно протікає Дінець. Разом з ним протікає й наше життя. Загубивши рідне річище, заблукало воно на далекі й чужі нашим серцям континенти, щоб ніколи більше не вернутись, не зустрітись з тим, що було й назавжди лишилося нам найдорожчим. Ніна вже бабуся, але в моїй пам'яті і в моїм серці вона лишилась вічно юна, завжди усміхнена, безжурна й чарівна подруга моєї бурхливої юности. Такі вродливі дівчата трапляються тільки в південних степах України.

Як і колись, не квапиться Дінець. А все інше тепер там змінилось. Безслідно зник старовинний ліс. А там на другому боці, де густі хати були свідками таємниць закоханих, тепер стоїть хемічний комбінат, отруюючи колись чисте повітря, воду і життя.

Спасибі тобі, річко, за твої колишні щедроти. Спасибі й тобі, моє незабутнє кохання!

МИ ВСІ ПОМИЛЯЄМОСЬ

Довготривале безробіття змусило Артема Кошеля попрощатися з подругою Пат і взагалі з Пертом та їхати далеко на північ за довгими долями.

Невесело було йому у тій напівдикий півпустелі, що зветься Пілвара; жагуча спека, мухи хмарами, тяжка праця (шістдесятчотиригодинний робочий тиждень), а по праці — до корчми. Інших розваг не було. Ні театру, ні бібліотеки, ані танців (які ж можуть бути танці без жінок?). Одна розрада — листи.

Кожного вечора, повернувшись з бару, Артем сідав до писемного столика та писав листи до всіх знайомих в Австралії й поза нею; найчастіше до милої Пат, принаймні три листи тижнево.

Протягом першого місяця вона відповідала на кожний лист, потім раз у тиждень і рідше, нарешті, зовсім перестала писати. Артем лаявся, біснися, сварився навіть у листах до неї, але ніщо не помагало.

Аж ось прийшов лист від якоїсь незнайомої. Лист напарфумований, а в ньому ще її кольорове фото молодії (років вісімнадцять-двадцять) дівчини з червоним волоссям та лагідною, неудаважною усмішкою.

"Дір Арт", — пише незнайома. — "Хоч ми ніколи не зустрічалися, але я бачила твоє фото в Патріції, як також багато знаю про тебе з її оповідань. Я бо її найближча подруга, і між нами секретів майже нема. Отже, знаю я, що ти її міцно кохаєш і... шкода мені тебе, бо вона вже кохає іншого. Оце й змусило мене написати цього листа, хоч може ти, посміявшись з мене, викинеш його нечитаним.

Мене зовуть Беатріс. Якщо не погордуєш, я радо писатиму до тебе. Хоч я не така вродлива, як Пат, і не сподіваюся, щоб мене хтось так покхав, як ти її кохаєш, я була б рада бодай платонічній любові, бо моє щастя, як і твоє, не часто мені посміхається,

"До речі, знаю з твоїх листів до Пат, що ти збираєшся за пару тижнів навідатись до Перту. Звичайно, пасажирів зустрічають їхні родини або друзі. Не заздрю тому, кому назустріч ніхто не з'явиться. З твого дозволу, Арт, я могла б тебе зустріти та підвезти на квартиру. Але це лише дружній жест (не подумай, що я претендую заступити тобі твою кохану): якщо в таких обставинах ти волієш бути на самоті — я це також розумію, але нікому того не радила б.

Юрс трулі —

Beatrice."

"До підпису бракує першого в історії жіночого фаху". — подумав Артем, гірко всміхаючись. Сховавши листа до кишені, подався до корчми.

Пив горілку, пиво, бренді, навмисне перемішуючи напої, щоб швидше сп'яніти, але ніщо не брало. Не міг він утопити горя. Пат ні на хвилину не покидала його думок. Найніжніше почуття часом перероджується у вибухову речовину, якої іноді тяжче позбутись, ніж власного життя. Найчорніші плями самі настирливо лізли йому в голову, хоч як він старався їх прогнати.

Ні, він нікому не повірить, що Пат його не любить. Це якась провокація; може, навіть змова. Може, Пат задумала перевірити силу його любови: "Ану чи поласується він на молоденьку червоногριву забавку?" Але ж це жорстокість! Ні, ні. На таке щось Пат не піде; в її душі жорстокість не може знайти притулку. Що вона не пише — на те, певно, є поважні причини: може, вона хвора, потерпіла в автомобільній катастрофі... Ще одинадцять днів, і він, Артем, буде в обіймах милої Пат, щоб ніколи більше не розлучитись з нею. Ох, якби лиш швидше минали ці дні нестерпного чекання. ;

Не спалося тієї ночі Артемові. Уставившись очима в темряву, він намагався вздріти обличчя Пат та прочитати, що на ньому написано. В голові в нього працювала кузня, та нічого путящого не продукувала. Він підвівся, влучив світло і, взявши аркуш паперу й перо, без роздумувань написав:

"Дорога моя Пат, зміст життя ти мого!

Заради тебе я вирішив кинути працю, що тримала мене від тебе на такій далекій віддалі, і летіти в твої обійми. Наниши мені лиш один рядочок, що ти мене ще любиш, і я в той же день буду коло тебе..."

Але Пат не відписала. Натомість Артем отримав листа від її нового "бойфренда", який представився як юрист, довголітній приятель панства О'Доуд (заміжис прізвище Пат, яка тиждень тому овдовіла). Він пише:

"Я вважаю своїм обов'язком заступитися за Патрицію, бо ми одне в одного міцно закохані та маємо намір незабаром одружитись. Пат ніколи тебе не кохала, лиш прихилилась до тебе в час тяжких переживань, викликаних хворобою її (тепер покійного) чоловіка. Ти використав ту нагоду в своїх егоїстичних цілях, що я можу зігнорувати, але тепер я категорично вимагаю, щоб ти лишив її в спокої, бо інакше будеш притягнений до судової відповідальності".

Артем рив на собі чуба. Проклинав усіх і зсе, а найдужче кляв того юриста. Чи може він, Артем, вірити написаному? Адже Пат сама про все те ні слова не написала. В останнім листі вона заповіяла, що любить лише його, Артема, і більш нікого, хоч згадувала про якихось "людей з пластмаси", бездушних, що до неї залицялися. Гроші? Посади? Таж вона не з них, що продаються! "Я ще звезду порахунки з тим юристом!" — пригрозив Артем. — "Приятель! Знаємо таких приятелів! Вичікував смерті свого колеги, щоб поживитись його залишками. Тож, мабуть, цей приятель оформляв заповіт небіжчика в такий спосіб, щоб на всьому погріти свої руки. Пластмаса..."

Сівши до столика, Артем написав юристові відповідь. Писав усе чисто так, як думав. А, крім того, ще написав окремого листа до Пат, остерігаючи її, що, погнавшись за більшим багатством, вона може втратити те, що полишив їй чоловік (автомобільний бізнес, кілька флетів і люксовий дім), а найголовніше — справжню любов.

Вкинувши листи до скриньки, він пригадав червоноволосу "сестру милосердя". Подумавши, як

то тяжко йому тепер тут буде без листування (бо кидати працю тепер нема сенсу). Артем вирішив написати, щоб Беатріса зустріла його в означений час на Пертському летовищі.

Перед самим від'їздом Артема відвідали два поліцаї. Один з них, вийнявши з чечки чимало паперів, запитав:

"Це ти писав?"

"Так" — відповів Артем, впізнавши своє писмо.

"Ти мав любовну аферу з місіс О'Доуд?"

"Так".

"Як довго?"

"Близько сім місяців; з того я вже три місяці тут, на півночі (сьогодні я вперше збираюся відвідати Перт)".

"Остерігаю тебе: не роби нічого дурного, як будеш у Перті. Ти, очевидно, знав, що місіс була одружена. Чи не розраховував ти, що по смерті її чоловіка ти розбагатієш?"

"Я не такий дурний, щоб розраховувати на неможливе. Не на те я сюди приїхав. Що вона має мені до того байдуже. Я волів би, щоб вона була гола і боса".

"Не погана забаганка! — жартома сказав поліцай. Я й сам не був би проти..."

"Та й звідки я міг знати, що він помре? Я навіть ніколи його не бачив (за винятком на фотографії в спальні) і не знав, що він був хворий, аж доки Пат не написала мені, що він пішов до шпиталю. На підтвердження я можу показати той лист. До того часу, відколи ми заізналися, вона лиш нарікала, що чоловік на неї не звертав жодної уваги, зокрема почамі".

"Здогадуєш, йому не було до того. Він знав, що йому лишилося жити кілька місяців, хоч тримав те в таємниці, щоб не засмутити своєї дружини. Просив він і лікарів, щоб їй не говорили".

"А вона... Мало того, що виробляла, як він "не звертав на неї уваги", зараз же по похороні (а може й під час похорону) заручилася з іншим".

"Того закони не забороняють, але за образливі листи та нахваляння тебе можуть покарати. Я радий, що ти зрозумів її хоч тепер та даси мені слово, що не будеш їх зачіпати. Взагалі, я пере-

конався, що ти чоловік щирий та добрий, але заплутався між несвоїх (я не маю на увазі національність — розумієш?). Радив би тобі на майбутнє не зв'язуватись з такими".

"Гаразд. Я їх чіпати не буду. Але самотньому жити тяжко і хіба вгадаєш, що в жінок на думці?"

"Ніхто того не відгадає. Але тобі вже понад тридцять..."

"Тридцять-п'ять".

"Пора б уже де в чому розбиратись. Гуд бай енд гуд лак!"

Три години пізніше на лєтовниці в Перті Артема зустріла червоноволоса Беатріса. Виглядала вона на добрий десяток років старша, ніж на фотографії, але ні трохи не гірше, навіть краще: щоправда, розмальована від голови аж до пазурів на руках і ногах та обвішана коштовностями.

"Ця райська пташка зовсім не по моїй кишені", — подумав Артем, уздрівши її.

Скупо усміхнувшись, привіталися. Відтак зайшли до ресторану та замовили випити.

"Мабуть, я тобі зовсім не подобаюся", — зауважила Беатріса.

"О, так! Навіть дуже сподобалась. Але... скажи мені, чи ти одружена?"

Беатріса засміялася й відповіла запитанням:

"А чому тобі так кортить про те знати?"

"Я мушу знати, в яку халепу я пхаюся?"

"Ов-ов! Ну гаразд; ти маєш право знати. Так, я маю чоловіка й двох дітей. Але я свого чоловіка не люблю".

"І ти про це так заявляєш, нібито не любиш капусти".

"А що ж, може я мала б тут розплакатись?"

"Ні. Плачуть лише закохані. Тобі це не зрозуміле".

"І їм той плач допомагає?"

"Не всі і не все калькулюють для виграшу".

"То чи є якийсь сенс тужити за втраченим, коли його не вернеш?"

"Не вернеш. Та коли б я й міг вернути після того, що вона вчинила, я її обминатиму десятою дорогою".

"В такому разі що тобі перешкоджає бути зі

мною бодай ввічливим? Я тобі ніякого зла не за-
подіяла: хотіла лиш виявити до тебе зрозуміння
та ласку. Далека від думки, що ти в мене з пер-
шого погляду закохався, я все ж вважала, що
ми можемо бути приятелями. Тобі може не ясно,
але ми одне-одного під цю пору потребуємо".

"Скажи мені, Беатрісе, пощо ти одружилася з
чоловіком, якого ти не любиш?"

"Я потребувала опіки".

"Скільки ж тобі років було, як ти "потребу-
вала опіки?"

"Як я одружилася — мені було двадцять-два".

"В такому віці людина може сама собою опіку-
ватись".

"Миючи чужі підлоги та перучи чужі пелюш-
ки? Ні, дякую. Я занадто горда, щоб себе так
принижувати".

"Дивне у жінки почуття гордості! Заробляти
на власний прожиток горда, а продаватись за оті
блискучі брызкальця не горда".

"Слухай, чоловіче! Як я тобі не подобаюсь, не
мусиш тут зі мною сидіти й ображати мене. Мо-
жеш йти та виплакаться до схочу за втраченою
забавкою. Вона теж не була одружена і вкінці
пльнула на тебе, а ти за нею ще й досі плачеш?"

"Ні за ким я не плачу, але той досвід, може,
мене дечого навчив".

"Щось не виглядаєш ти на вченого. Ти лише
над своєю гіркою долею уболіваш, хоч сам у
тому завинив, сприймаючи тимчасову гру за щось
неземне, неіснуюче. Але іншим ти прощати не
навчився. Забуваш, що всі ми помиляємось. Я
зробила в житті одну помилку, і ти готовий мене
за те зі світу зігнати. Чи ж справді я за те мушу
все життя каратись? Чи мені, як і тобі, не хо-
четься жити й зазнати бодай скороминущого
щастя? Ти не уявляєш, яке то життя з немилим".

"Вибач мені, Беатрісе. Я справді не уявляю, бо
ніколи не був одружений, а, крім того, жінок я
взагалі не розумію. Але я знаю, як тяжко жити
одинокому, коли кожен серйозний плян розбива-
ється на череп'я, а натомість з'являється пародія".

"Усе життя наше — одна довга пародія. Обра-

жаючи одне одного, ми лише робимо її нестерпною". І вже крізь сльози: "Невже так тяжко ко-мусь простити?"

"Прошу тебе, дороженька, заспокійся. Я не мав наміру тебе образити, та мені сьогодні поспували настрій. Сперечатись, справді, нерозумно, тим паче, що я приїхав сюди лише на пару днів і не маю компанії, крім тебе самої".

"Я теж нікого не маю. Чоловік у Сіднеї на конференції банківських керівників Н.П.В., а дітей я відпроварила на вікенд до бабусі. Якби ти не був так..."

Поцілунок обірвав нескінчене речення на пів-слові.

Артем знозу на півночі годус власною кров'ю незчисленних мух. Ті кляті мухи ще не навчилися вживати модерні пігулки; їх що день, го більше. Зате, вернувшись до табору, він маїже щовечора отримував напарфумовані листи. Через ті парфуми його можна було в темряві відшукати в натовпі.

Та ось одного вечора Артем отримав листа від містера Бредлі, банкменеджера, який пише:

"Містер Кошіль,

Я розумію тяжкі умови життя на півночі і з того приводу Вам співчуваю, але я не можу толерувати Ваше втручання в моє родинне життя. Я люблю свою дружину, і вона мене теж. Я вірю їй, як сам собі. Віддаючи мені добровільно Ваші листи, вона пояснила, що зустрілася з Вами зі співчуття до Вас (бо Ви її просили), але вона не давала Вам жодних підстав для інтимних взаємин, про які Ви так сердечно говорите у Ваших листах. Ви, очевидно, сприйняли її співчуття до Вас, помилково, за якийсь любовний флірт. Я Вам можу те вибачити, але вимагаю від Вас, щоб Ви низавжди припинили листування з нею. Інакше Ви будете дуже шкодувати.

Арнольд Бредлі.

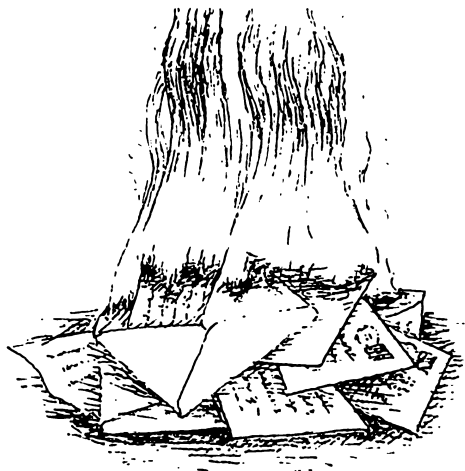
Артема огорнув страх, хоч він розумів, що містер Бредлі до суду його не потягне, бо це означало б публічне знеславлення дружини (яку він, напевно, дуже любить) та кривду для дітей. Добре, що пан Бредлі — людина розважлива. Інакше б могло бути багато гірше.

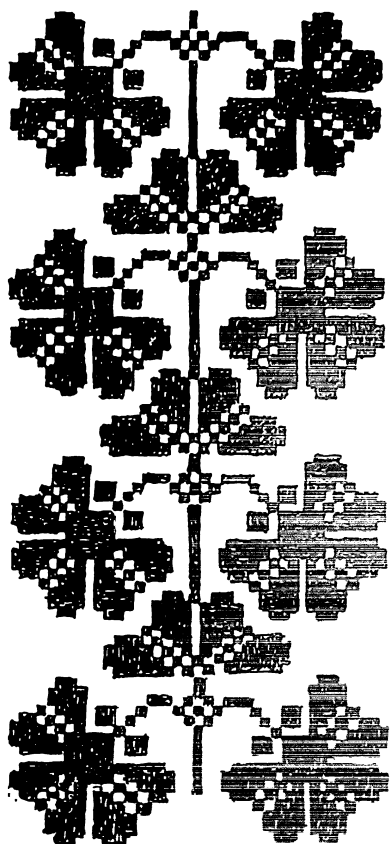
"Мабуть, не всі листи вона віддала йому. Якби він усе перечитав — навіряд чи знайшлося б для неї виправдання. От якби отак упакувати всі напарфумовані листи та й вислати йому на банкову адресу, щоб вона не перехопила (необдуманно вона мені похвалилася, де він працює)" — спокуювала думка Артема, але глузд переміг. "Ні. Пощо маю підливати оливи в полум'я? Він її й так напевно добре знає".

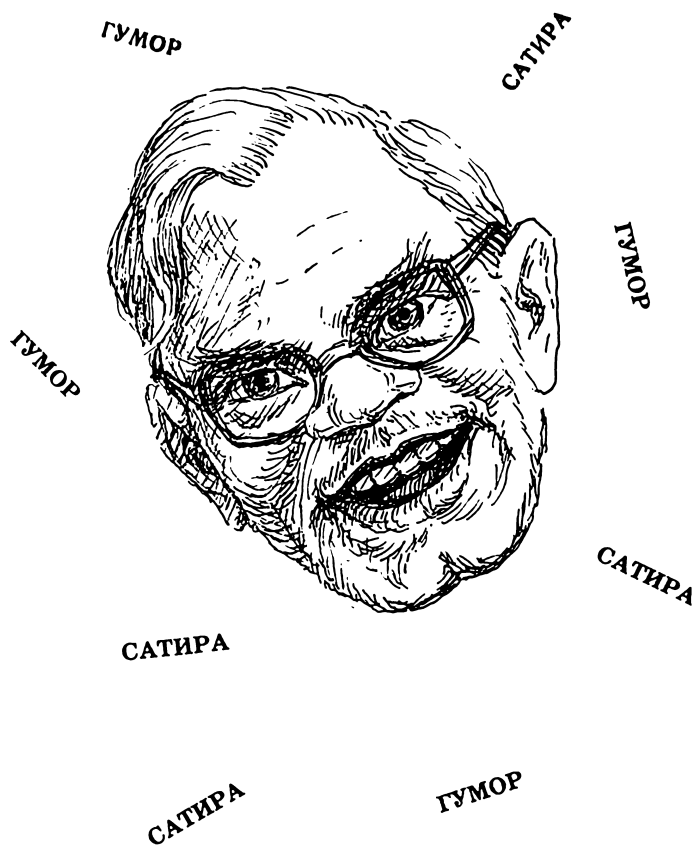
Зібрав Артем усі ті листи, виніс на подвір'я та й запалив. "Прощай, жрице вогню!"

Кілька днів пізніше він отримав ще одного напарфумованого листа. Понюхавши, всміхнувся і вкинув до смітника нерозкритим.

"Так, ми всі помиляємось. Але дурні повторюють свої помилки," — признався сам собі Артем.







А М Е Р И К А ! А М Е Р И К А !

Блукав я благим блазнем без пуття
 Бездушним плетивом з бетону та ас-
 фальту--

Плянету так пройшов без вороття,
 А опинився знов таки на старті.

Любов за океан мене манила,
 Надія зрадила, а Віру розп'яли
 І кров у самого перетворили,
 Люциферу наніж той продали.

Стартують міжпланетні кораблі,
 Плюють в блакить п'ятонові
 ракети,
 Із сперми нобелівської еліти
 Студенточки виплоджують калік.

Безплідні в чергах товпляться
 від скуки
 Навколо інкубаторів дитячих,
 А з інкубаторів діток отих незря-
 чих
 Дають в науку про статеву злуку.

Чого шукав -- те лиш у нісні знане,
 А наяву лиш суєта суєт
 Та владний доляр -- міра всіх
 чеснот,
 Душі ж людській ніде нема при-
 стану.



Н Е С У М У Й

Не плач кехана, що пройшла весна
І літечко, так наче й не бувало,
Осіньне небо павуки вснували
І найновіша сукня вже тісна.

Не нарікай, що вже тобі мороз
В зачіску срібну панороть влітає;
Та ж перукар те спритно направляє—
З голубки сивої канарку тне барбос!
Ну й що ж що осінь? Не корись журбі!
Ще гейзерами грає кров в тобі!
Хоч юність вже твою ув'язнив час,
А ти гори у юному запалі,
З фейсверковим палахкоти ти шквалі
Зіркам на зазірість, поки жар не згас!



І ЯК ЇХ НЕ ЛЮБИТИ?

Кажуть, що наші предки на Січі обходилися без жінок. Хоч трудно в те вірити, але мабуть воно так і було, бо були запорожці славними лицарями й у всяку хвилину ставали до бою з чисельно переважаючими ворогами та перемагали їх, що в жіночій компанії було б немислиме.

Але нам — нащадкам прадідів великих — не до ворогів наших, бо всі наші зусилля поглинають міжусобиці, або сонливість.

Не варто будити сплячих, бо й без них клопотів у нас досить. Не встигнуть два познайомитись, як між ними вириваються політичні, релігійні, або провінційальні чвари і найсильнішими аргументами для визначення рації служать їхні демократичні п'ястуки.

Не всі ми усвідомлюємо, що світ ще й досі тримається завдяки крадіжці половини роду людського — милім жінкам.

Жінки, за рідкісними винятками, на фізичну силу не покладаються і потреби на те не мають, бо посідають куди сильнішу зброю, яка майже всюди перемагає.

За це я люблю жінок до безтями. І хоч за ту палку любов мене прозвали німфоманієм — я не ображаюся. У всякому разі, це краще ніж бути тупим фанатиком пофальшованих гасел.

До такого поділу на протилежні полюси — чоловічий і жіночий — очевидно великою мірою спричинилося чуже оточення.

В Австралії, наприклад, ще з колоніальних часів існує прірва між чоловіками й жінками, яка в останньому десятилітті переросла у статеву війну. Мужчини тут поступово звиродніли до такої міри, що на них і потреби немає. Жінки перебирають на себе державне кермо й оборону країни, а чоловіки перуть пелюшки або утікають до інших чоловіків і навіть вінчаються один з одним. Деякі політичні діячі, намагаючись утриматись у проводі, мусили демонструвати в телевізії свої здібності до прання й кухарства (Гай-

ден, Пікок та інші). Політична нетерпимість та захланність паралізує країну страйками, рознузданими демонстраціями й садизмом — усе те завдячується "сильній статі".

Ось пара прикладів з власного досліду: чоловічий садизм і жіноча толерантність: Якось прозівав я автобус і, щоб не спізнитись на працю, був змушений проситись, щоб мене хтось підвіз. Мене підбрав один молодий череватий австралієць. Умонтоване в авті радіо якраз розповідало про американську військову базу в Австралії.

— Що ти думаєш про американський імперіялізм? — запитав мене череватий пролетар.

Відповідаю, що такого я не знаю, що єдиний у світі імперіялізм сьогодні є московський.

Череватий, зуживши всі так звані four-letter-words¹⁾, відчинив мої дверцята і, не притишуючи швидкості, виштурхнув мене з авта.

Іншим разом мене підвозила жінка. Будучи певним, що вона мене з авта не викине, я з цікавості запитав:

— Що ви думаєте про американські військові бази в Австралії?

— Війна мене не цікавить. Політика — теж. — відповіла добродійка. — Але проти американців я нічого не маю. Наші мужчини, як не сидять у барах, то годинами оглядають порнографічні журнали з фотографіями голих жінок та чоловіків, а на живих жінок не звертають уваги. Американці інакші.

— А як вам подобаються українці? — питаю.

— Жодного з них я ще близько не пізнала.

— There is a first time for everything²⁾ — посміхаючись ужив я популярний англійський вираз та, підморгнувши, додав: — Я українець — перший до ваших послуг.

Не подумайте, що вона мене відразу загребла в обійми! Такого зі мною ще не траплялося, бо я не багатий і не вродливий та й атлетичною будовою похвалитись не можу. Але ми відверто розмовляли на всілякі теми, і хоч рідко доходили до згоди — розійшлися приятелями.

Українські жінки нічим не поступаються австралійкам. Навпаки — їхній чар обертає й найреволюційнішого борця у смиренне телятко чи навпаки, якби лиш жінки того хотіли. Ось хоч би моя близька землячка Тамара Андріївна. Чоловік у неї на шнурочку ходить, газет не читає, в політику не бавиться і без жіничного дозволу рота піде не відкрис. У них ідеальна родинна гармонія і тому я люблю їх провідувати та принагідно похвалитись своїми літературними осягами, а далі пробую їм намовити, щоб передплатили журнал чи газету.

І хоч усі мої місії кінчалися неуспіхом, зате пані Тамара ніколи не випустила мене з хати, не напоївши доморобним вишневим лікером та не нагодувавши смачним борщем і варениками. Замість того, щоб мене ганьбити, або й з хати випросити, як це роблять чоловіки при згадці про передплату, вона розхвалює мене на всі лади.

— У вас такі чудові здібності, — каже пані Тамара, заглядаючи мені в вічі, підступивши впритул. Чи то від лікеру, чи від похвали, а може від того, що я відчув її тепло і биття серця — я п'яний...

— У вас такі здібності, — знову й знову повторює мила Тамара Андріївна, — ви так гарно описуєте любовні пригоди! За це вас на руках варто носити. Але чого ви в політику влазите? Нащо вона вам здалася. Що ми тут в Австралії вибором? Нехай боряться ті, що вдома.

Поклала мене на лопатки Тамара Андріївна — нема як далі пручатися. Мусів визнати їй рацію та заприсягтися, що віднині й до гробової дошки буду писати тільки "про Парашу — радость нашу". Бо нащо мені Чорноволи, Руденки, Світличні? Чи ж не краще смакувати доморобну вишнівку, вареники і... відчувати удари жіночого серця?

І який же цей світ чудовий! Зокрема, які гарні та милі жінки в ньому! Ну хіба ж можна їх не любити?

¹⁾ Нецензурні слова, що в англійській мові складаються з чотирьох літер.

²⁾ На все буває перший раз.

МНОГАЯ ЛІТА!

Що не кажіть, а жінка й чорта перехитрить.

Якось вечорком читаю собі газети; аж той номер разом з Америки прийшло! Та хоч би вже за порядком, а то одна за середину грудня, друга за початок січня, а третя за середину січня. А тут вже березень кінчається і чоловіка чорти беруть, бо прочитаєш якусь підвальну статтю і бачиш в кінці — "Далі буде". А коли воно буде? Ось уже Великдень нахопить, а ще перетрізтвяних чисел немає, та й коли вони дійдуть? Візьмешся читати інше число — знову те саме. А інші "новини" такі, що аж жах бере! Усі завязато будують Україну! Що один збудує — інший відразу ж позвалить, щоб не було конкуренції. Ось же 40 років будують, ще 80 років будуватимуть і чорта пухлого збудують! Як тут не хворіти на язв?

Отож читаю, нервююся, клянусь всіх і все, аж тут телефон дзеленчить. Яка ще там нечиста сила тепесується, думаю.

— Галло!!! — гаркнув я в слухавку.

На прогрім кінці хтось відкашлявся й мовчить.

— Кочу там в лихої матері якого діда лисого потрібно?

У відповідь хриплий жіночий голос зтягнув пісню — "Многая літа, многая літа, мно-о-о-о-огая лі-і-і-та-а-а!"

Де й поділася злість! Вислухав я до кінця й чекаю, що ж буде далі.

— Ви ще там? Слухаєте? — запитав хриплий голос.

— Та тут, дідько ще не вхопив. Слухаю.

— Сподобалось?

— Та сподобалось, але Ви набрали не той номер.

— Як так не той. Ви ж Хведот?

— Федот, та не той.

— Ви жартуєте. Ви Хведот Миколяєнко. Я по голосу Вас пізнаю.

— Не заперечую, але мій день народження на Покрову, а зараз вже Великдень недалеко — "Недалечко червоне яєчко", як в нас казали.

— Ти диви! Як же то сталося?

— Та сталося так, що мене мама на Покрову родила, а далі я не розпитував.

— А я думала...

— Очевидно, там у Вас якийсь інший Федот заплутався.

— Та який там. Нема нікого. Сама, як палець.

— Але я не пригадую щоб говорив якийсь жінці про мій день народження.

— Та мені не говорили, але Вас на балю по-здоровляли. Пригадуєте?

— Ні, не пригадую. А хто Ви будете?

— Вгадайте.

Я вже здогадався, хто, але не наважувався назвати, щоб була не помилитись, бо жіночі серця на таке вразливі.

— Ніяк — кажу — не вгадаю. Я молодих панночок мало знаю.

— Таке вигадали! Яка я панночка? Я вже внучку маю!

— Поздоровляю з внучкою! Але по голосу я б ніколи не сказав, що Ви бабуса. Хто ж Ви така?

— Та Пріся. Тепер знаєте?

— А-а! Доброго Вам здоров'я, Прісію! Як Вам живеться?

— Та отак, як горох при дорозі. Яке там життя вдові...

— А чому ж Ви партнера собі не підшукаєте? Ви ж ще на вигляд гарна й не стара — тільки б жити та веселитись!

— Та зі мною все як слід, Богу дякувати, але самотність — хай їй лихо... — крізь сльози показала Пріся.

Я не знав, що їй на те відповісти й мовчав.

— Оце мій день народження зближається — повідомила Пріся й додала — В наступну неділю.

— Бажаю Вам многих літ і оберемок щастя, але співати я вже голосу не маю.

— Та ще б затагнув після чарочки! У мене є гарна наливка і вечерю гарну приготую, але вгощать нікого.

Не спекаюсь лиха, подумав я, треба буде подарунок купувати. Але звідки пенсіонерові тих грошей набрати?

— Як запросите мене, — кажу — то я радо прийду.

— А якже! Оце добре, що Ви охоту з'явили, бо я вже думала...

— І пішло й пішло... Компліменти, обіцянки, візії переплетені піснями та співмовками. Так надеренчала мені в вухо, що я ледве відпросився по невідкладній потребі.

Відсвяткували ми, але не Прісін день народження і не мій, бо виявилось, що вона народжена в січні. Кажуть, що вона знову готується до ще одного свята, тільки не зі мною. Бажаю їй успіху!

Як би не було, але добре, що є на світі такі жінки, що бодай час-від-часу розганяють гнів і печаль.

Усім їм бажаю многих літ та незгасаючого вогню!



Д Е Н Ь Т Е Щ І,

(До Дня Матері)

Із спогадів про щасливе дитинство в країні свободи, рівності и братерства ще не вивітрилось Свято Жінки-Трудівниці—8аго березня. Готуючись до того свята, ми в школі вивчали вірш:

"Восьмого марта—все в ряді!

Расти страна; цвети!

Крепчеи сомкнемся для труда

На ленинском пути!"

Ї "смыкались" жінки трудівниці, щоб у той день, як ніколи, перевиконати виробничі норми. В обідню пору вони мали привілей слухати доповідь якогось кандидата Верховної Ради, або принаймні члена Райвиконвому, і найпередовіші трудівниці одержували премію—портрет Надежди Крупської, або Рози Люксембург. При тому, пригадую, якийсь вузькоокий представник влади казав:

"Раньше женщина піхалі взад, а тіпер впірод! Впірод!" Одна жінка відважилась сказати: "То тільки у вас таке паскудство робили" і її віразу ж арештували.

У капіталістичному світі жінки без правні. Їх ще й досі не приймають на вантажні роботи, ні в копальні і більшість з них змушені сидіти вдома, або випікатись на пляжах. Ніхто їх не нагороджує портретами хочби Фурцевої, або Наші Ангеліної. Їм навіть заборонено святкувати 8-ме березня. Натомість, для більшої наживи капіталісти вигадали День Матері та пропонують купувати матерям в дарунок квіти, шоколаду, діаманти та різні "бездєлушки", до автомобілів та моторових човнів включно. Нехай би вони спробували намовити сві-

домого заможного колгоспника!

Мало того—ще придумали День Батька.

Мене дивує лиш те, що капіталісти ще й досі не вигадали День Куми, День Свахи, Свекрухи, Тещі и т. п. Свекрух, правда, ніхто не любить, а от кумась та свашок ми всі любимо. А ось мій приятель Мусіи Гайдар у тещу свою втріскався і так шкодує, що ще й досі ще не проголошено Дня Тещі. Доведеться, каже, самому встановити.

--А де ж твоя теща--питаю його.

--Та аж у Югославії--каже.

--Тото й воно--аби вона з вами жила, то не була б тобі така рідна.

--О, моя теща золота! Якби погоди лась, я б її зараз сюди сировадив. Та їй і там добре живеться.

Оце перед Різдвом він з дружиною їздив провідувати тещу та й пробув у неї аж три місяці. Не враховуючи річної відпустки, капіталісти дали йому аж три місяці платної відпустки за те, що він відслужив їм десять років. Приїхавши назад до Австралії, він ніяк не нахвалився.

--Ти знаєш--каже--у Югославії все так як у нас на Україні: і сонце й місяць правильно ходять, а не задкують, як в Австралії; і зорі ті самі, що й над Україною; і сніг, що в місячні ночі іскриться міріядами зірок. Люди святкують Різдво по нашому і все роблять так, як у нас робили до колективізації: жінки перуть на льоду, прядуть, тчуть і вишивають.

Та найдужче він хвалився тещою. Каже, що вона така мила, як колись наші молодіці були. Чим тільки вона не вгощала. А як гарно вона співає! Навіть у Мусієві поетичний талант пробудила.

для доказу він продеклямував мені вірш написаний в Югославії.

Ось той вірш:

З А М Е Т І Л Ь

За віконцем хвища свище...
Теща осідлала днище,
Жінка тулиться все ближче,
Бо надворі хвища свище.

А чим ближче—тим тепліше,
Довга ніч минає швидше.
Нехай хвища собі свище—
Нас на осінь буде більше!

Та щось муля мені в бока. .
Ти диви!, яка морока!
Під простиною топорище,
А надворі свище й свище.

Підмостила мені теща—
Щоб була вона здорова!—
Щоб не забував про дрова,
Бо надворі свище хвища.

Вислухав я той вірш та й думаю: от якби мені така теща була трапилась— може б і з мене людина була те.

--Скільки ж років твоїй тещі?--питаю.

--Вона на рік молодша від мене, а дружина на двадцять, але якби ти побачив--ніколи б не подумав, що то мати й дочка; сказав би, що вони сестри.

І трапляється ж людям щастя! А в мене й тещі нема і дружина на ладян дише.

Я волів би щоб встановили День Свашки.

Не везе мені та й годі

У кожній газеті і в кожному журналі я читаю біографії визначних людей, а про мене й неслухавки. Чи ж я не за-служений?

Правда, один харківчанин радо вмістив би і мій найкращий автопортрет і мою власну версію про всі мої героїчні подвиги, за дуже помірковану ціну, лиш при умові, що з біографії я викину всі неприємні згадки про еміграційних магістрів. "Зрозумій, каже він мені, — як зачениш магістрів — ніхто книжки не купить. Ну, а я ще з діда-праділа впертий! Так ми й не домовились.

На перешкоді нашому домовленню стало ще й те, що Українські вісті друкували матеріяли від найлівіших авторів, як Плюш до найправіших, як Белей.

Оце, думаю, справжні демократи! Честь вам і слава хлопці! Похвалю вже вас — може й мені тісі слави, хоч трішечки, не пошкoduє? Я вже й про магістрів не буду-най їх качка ногов копне! За пресфонд вибачайте — немає.

Питаєте, чим я знаменитий?

Та хоч би тим, що народився! Та ще й не будь де, а як танцювати від Києва до Лубень, то наша хата якраз на півдорозі! Не вірите — зміряйте і ви знайдете мою хату в селі Лозовий-Яр на Київщині. А що за пригода така приключилась, що наша хата в Київщині опинилась — певно й Москва вам не скаже, бо від того часу вже кілька батьків царю дуба врізало. Хоч звісно ж, що Київ то "мать руських царедов", але мене та зміна це тишить, бо люблю я шляхи полтавські.

Та вернуся ло мого пришествія на світ, Не легко було моїй мамі дарувати люд-

ству такого опека — жодна бабка в селі не мала поняття про Каізершніт — але ніякі трулності не зупинили маму, бо була вона свідомо, що людство потребуватиме геніїв. Навіть бабуся, зав'язуючи мені пуп, віщувала, що з мене щось буде!

А як же тішилась мама, як я, перш ніж навчився ходити, почав малювати пальцем на долівці й на стінах не гірше сучасних модерністів! А як пішов я до школи, то не вчителі мене вчили, а я їх, за те вони, невдячні, ще й у кут мене ставили.

Найулюбленишим моїм заняттям був де-реворит; на кожній парті я увіковічнював своє ім'я для майбутніх поколінь!

Одного разу, на уроці арифметики, я намалював портрет нашої вчительки — тютюка в тютюку Оксана Данилівна! Але директор школи визнав це за порнографію. І мало не викинув мене зі школи. До того ще втрутився батько, а був він людиною з формуванням, і за кілька хвилин навчив мене те, чого учителька за сім'єстр не могла навчити. Наказавши мені зняти штани, він пасом по грішному тілу відраховував, а мене змушував повторювати за ним: раз, два, три... аж до десяти. Та ще й попередив, що наступним разом навчить мене до ста. Якби й тепер батьки так учили, то держави не витрачали б мільярдів на лікування наркоманів та інших дурисвітів.

Хоч анатомію в нашій школі викладали аж у сьомій класі, я нею зацікавився ще з п'ятої класи, бо саме тоді я захопився скульптурою. Зокрема мене вабили феї і тому я брав виміри в обхват із найставніших старшоклясиць. І за те мені сипалися догани з попередженнями. І тут батько виявився неабияким знавцем. (Очевид-

но я в нього вдався. Та й мілкменів у нас ніколи не було.) Але...

Дарма що я вже в сеньйорському віці, я ще й досі захоплююся молоденькими фрейями та, на жаль, тепер поліція перешкоджає мені брати виміри. Де ж ви бачили, щоб поліцай щось тямив у мистецтві! Не даром їх тут називають "піґс".

Ну й скажіть мені тепер – чим я не туз бубновий?



МАТРИМОНІЯЛЬНЕ

Якось натрапив я в газеті: „Українка 42 роки, гарна на вроду, спокійної вдачі, любить музику й гумор, самотня, шукає спокійного мужчину. Писати на адресу:...“

Усе ніби на моє замовлення! Тільки, як на мої зуби, занадто молода, — таку й на ланцюгу не втримаю. До того ж, жіночка, видно, бувала; може вже кілька разів розведена, бо якби була вдова, — так би й написала, а то — самотня. Не панна ж вона, що по сороківці надумала обзавестися купою діток!

Воно й з удовами трудно зладити, бо вони все шукають такого, як перший був. За що не візьмися і відразу чуєш: „Ех, мій Левко не так робив...“, або: „Я вже ніколи не знайду такого як Юхим; хоч він часами й у гречку скавав, але...“

Подумаєш і нічого не скажеш, а хотілося б сказати — зачекай, бабо, я ще встигну у гречку скочити!

А розвідка буде лежати в ліжку, очікуючи сніданку, та все докорятиме: „Усі мужчины однакові; нездари, диктатори, шовіністи, поневолювачі й визискувачі жінок, відсталі від прогресу цивілізації“ і т. д., і т. п. А запитати б її — навіщо вона з мужчинами лигається? Знайшла б собі таку як сама і вважалися б у ліжку доки б не попухли з голоду.

Та що вдієш, як на таких тепер світ стоїть. Отож і шукаєш бозна що, бозна де... Ідеш на всі уступки, аби не бути самому в чотирьох стінах, як у карцері. Годиш, годиш і не вгодиш — за кілька тижнів твої валізки надвір виставляє. Он мій приятель філіпінку собі виписав. Дарма, що на 30 років від нього молодша, а так його доглядала, так шанувала, доки не знайшла собі молодшого й багатшого, та ще й пів хати у вірного мужа забрала.

Нехай уже яка буде, аби своя. А зрештою, не всі й розвідки розгнuzдані. Напевно й серед них є добродушні й люб'язні жіночки — жертви безвідповідальних егоїстів. Може оця і є одна із тих знедо-

лених? Тільки ж якби трохи старша.

Нарешті прийшло мені в голову, що серед жінок досить поширена манія молодости — утинають собі кілька років віку, хоч тим переважно одурюють тільки самі себе. Ось ця нічого не згадала про колір свого волосся. Якби була блондинка, або brunетка, то обов'язково написала б, ато промовчала — значить сивенька. Не зазначила також вимірів. А жінка ніколи не приховує того, що в неї гарне, зокрема якщо вона струнка, гнучка та висока. Але останнє для мене не грає ролі. Я волію пухленьку й куценьку, бо й самому до двох метрів бракує понад 30 сантиметрів і я не уявляю як з довгого жінкою цілуватись, особливо у ліжку. А ще як вона суха — без мозолів мені не обійтись.

Отож, беручи під увагу усі дані між рядками оголошення, набавляю їй десяток і виходить жіночка мого калібру.

Беруся за перо. Багато про себе писати не збираюся, бо незнати скільки молодців уже мене випередило та й сумнівно щоб з цієї затії щось путнє вийшло, бо де та Америка, а де Австралія, а на те щоб пошитися в дурні і поштової картки вистачить.

Ось якраз і картка гарненька завалялася з малюнком австралійської папуги Пінк Ґалаг, що має рожеве черевце і сивенькі крильця. Пишу.

Дороженька Пані Люся!

Поперше, запевняю, Вас, що це не мій портрет на картці — я ніколи не був таким красним. Тільки й спільного між цим птахом і мною те, що ми оба балакучі й обидва зверху посріблені. А ще запевняю Вас, що я дуже спокійний, як сплю, і не вимогливий — як заколишите мене — спатиму, як лялька, а як хропітиму — візьміть мене за носа і матимете спокій. Про мою веселу вдачу можете судити з цих кількох слів, а про іншу вдачу довідаєтесь пізніше, бо ніякий дурень про свої мінути Вам наперед не скаже. Ліпше промовчати, ніж збрехати. На жаль я не музикант, навіть на не-

рвах не вмію добре заграсти, але музику люблю, тільки не дуже модерну. Що Вас ще цікавить, якщо взагалі Вас хоч трохи цікавить моя особа, — питайте — на все дам щирі відповідь.

Вірю, що Ви прекрасно виглядаєте, але скільки не намагаюся уявити Вашу вроду — без фотографії трудно. Волів би Вас бачити живу, але між Пертом і Нью-Йорком 180 меридіанів, а міряючи долярами — 1,500. Тож перше ніж вирушати на таку віддаль, я б хотів принаймні уздріти Вас на фотографії. Якщо Ваша ласка, дороженька Пані, пришліть бодай маленьку, але не саме личко, а й усю фігурку Вашу, з ніжками включно, бо, як Ви знаєте, на перший погляд ніжки — то одна з найважливіших жіночих принад. Було б добре в бікіні, але я не вимогливий — можна й без того. Свою фотографію я Вам вишлю, якщо побажаєте.

Ваш далекий поклонник — ...

За пару тижнів я одержав відповідь із знімком. Спершу оглядаю знімок, і в мене серце занило. Боже, яку красу Ти вмієш творити нам на спокусу! — Ні намалювати, ані пером описати! Але куди там мені старому до такої молоденької вроди. Аж сльози на очах замерехтіли і в горлі кістка застряла. Та вже ніяка розсудливість і ніяка сила мене не зупинить. Почуваюсь ніби той крілик під сильною гіпнозою, що впирається, а всетаки лізе у пащу удавову.

Читаю лист.

Шановний приятелю!

Дякую Вам за картку і вірю Вам на слово, що Ви не папуга, бо пишите досить вправно — це добре, бо я шукаю орла, а не папузу. Тільки ж орли не хрюпуть. Якщо Ви хрюпите, то я не знаю до якої категорії створінь Вас віднести. Не сподівайтесь щоб я Вас усю ніч тримала за носа. У мене в гаражі для Вас місце знайдеться при потребі і там хрюп'ят собі на всю Іванівську!

Жарти я люблю, але поважних справ жартома не вирішують. Якщо Ви поважно думаете про наші взаємини, то подайте про себе всі дані та напишіть які у Вас наміри. Не забудьте зазначити вік і чому Ви так посивіли. Між іншим, сини мене не лякає, якщо Вам нічого не бракує фізично, якщо Ви не потвора і не лінтяй. Не пошкодуйте вислати фото — я Вам його поверну, якщо Вам жаль з ним розлучитись. Своє фото Вам висилаю таке як маю, а як хочете ефективнішого, то купіть собі порнографічний журнал. Не гнівайтесь — відповіла у Вашому стилі.

З пошаною ...

Ну ж вона й гостра! — подумав я. — не пише, а шаблюкою рубає! Видно досвідчена і на хвоста собі не дасть наступити. Але що буде — те й буде, а відступати я вже не буду! Пишу знову.

Після зливи компліментів і запевнень, що без неї мені вже життя не мило, я почав ближче до справи:

Дякую Вам, дороженька мріє моя, що Ви приобіцяли примістити мене бодай у гаражі. Не знаю, чи я хропу, бо як я сплю — сам себе не чую, а пораду Вам дав на всякий випадок — кажуть, що те допомагає. Але Ви не мусите всю ніч тримати мене за носа — я не вимогливий — можете тримати за що Вам зручніше. За мою фізику не турбуйтеся — усе на своїм місці і належно функціонує, за вийнятком двох кутніх зубів, які мені німці вирвали, але я на кутні не сміюся і Ви мені в рот заглядати не мусите.

Вибачте за жартівливий тон моїх листів. Я цілком з Вами погоджуюсь, що поважних речей жартома не вирішують, але до важливих рішень ми ще не дійшли, бо ж ми ще навіть не приглянулись одне до одного зблизька. Надіюся, що така нагода прийде незабаром (я вже пакуюся!), а до того хочу Вам заімпонувати своїми жартами. Ви

ж любите гумор, то чого ж Ви пір'ячко настовбурчуєте? На те ще матимете досить часу в майбутньому, якщо з'явите бажання пов'язати свою долю з моєю. А я у відповідь Вам співатиму "Ой лукава вража жінка..."

Я й забув Вам сказати, що я співаю, як добрячий Судак. Куди там бідному Карасикові!

Маю маленьку проблему з фотографіями — щойно здав фільм; отже, ще не готові і не знати що з них вийде. Маю ось одну з заплученими очима, яку й висилаю, щоб Ви переконались, що я, хоч і не орел, але й не те створіння, що Ви мали на увазі. На жаль, на цій фотографії бракує ніг, але запевняю Вас ще раз, що маю обидві ноги назад п'ятами. Зрештою, я ось маю ще один знімок з ногами, але без голови (фотограф-аматор відтняв голову). Висилаю і цей. На випадок обличчя мос Вам не сподобається, то може хоч ноги мої до серця Вам припадуть. Моя мама їх розцілювала, як був я маленький, бо були мої ніжки маленькі та пухнатенькі, з ямочками біля кожного пальчика.

Вибачте, якщо я забув щось написати, але при зустрічі все виясниться. Як тільки одержу від Вас позитивну відповідь — відразу вирушу в дорогу.

Ваш покірний слуга ...

Минув цілий місяць, а відповіді нема. Невже лист десь запропастився? Пишу ще один, укладаю свій найкращий свіжий знімок і висилаю реєстром.

Через два тижні прийшла довгожданна відповідь. Розкриваю, а там ні словечка, лиш мої три фотографії.

Якщо Ви не знаєте, як я почуваюся, то шкода й слів на вияснення, бо Ви ніколи того не зрозумієте. Скажу лиш, що оце дивлюся й дивлюся на її фотографію та ковтаю сльози і не знаю, що з нею зробити.

ГОРЕ ВІД РОЗУМУ — ЛИШЕНЬКО ВІД РЯДНА

Бувало, бідкалися люди на Україні — "Нічого не вдіш, як Бог розуму не дав".

На еміграції ми тісі мудрості (рідної й чужої!) нахапалися стільки, що постас питання: "Що нам робити, коли того розуму аж забагато?"

От хоч би на мовному фронті. Скільки у нас отих професорів! А правописів ще більше!

Щоправда, і на Рідних Землях професури не бракувало. У передових провінціях кожен учитель початкової школи був паном професором. Зате у відсталих провінціях справа була куди простіша.

Пригадую, сперечалися учні, як правильно писати — "Немас галош", чи "Немас галош"? Учитель нас скоро помилив: "Як не напишете — буде правильно. Їх таки чортма".

Емігрантські професори такими справами не легковажать. За чистоту мови вони готові душу й тіло роздерти один одному.

Якось надумав я написати романтичний спогад про своє рядно.

Один з професорів порадив мені замість "рядно" писати "одіяло".

— Русизм! — гнівно запротестував інший. — Пишіть пане, рядно.

— Пам'ятайте, панове, — влесливо заговорив третій — по-українському то сі вимовляє 'рядно'.

— Таж 'рядно' пишеться без апострофа? — з подразненням пояснив попередній.

— Злапалисьти той московський апостроф, пане-дзю, — злісно зашипів четвертий професор — та й тримаєє сє, як вуш кожушка. Українській мові той апостроф так потрібний, ск п'єта нога псови. Пишіть, пане 'рсдно' і хвертик.

— Встидалибсьти, панове, сє мордувати за хлопське редно. Пишіть 'коц' — оригінально, компрегентно й мельодійно — авторитетно заявив п'ятий.

— А чи хтось на Україні те зрозумів? — запитав інший.

— Можебисьти засугерували писати по російську абись там нас розуміли? — саркастично кинув шостий.

Жоден з них не постулався. Зчинили таку тяганину, що з мого рядна лише шмаття літало. Тепер як його не назви — неправильно.

Пожалівся я кумові, а той мені:

— Та й дурний же ти, аж крутишся. Купи собі *електрик бленкит* і всім твоїм проблемам гапник.

Аж ось зустрілась мені землячка, щойно з 'раю'. Оповідую їй про мовні конфлікти, про рядню. Вона, лагідно посміхнувшись, тихо сказала:

— І навіщо вам те старе рядно? Одружіться і мерзнути не будете.

У її словах я відчув незмірну чарівну красу моєї рідної мови. І чого та мова звучить так жахливо з уст учених мовознавців?



“БОЖЕ, ЗДІЙМИ З НАС КАЙДАНИ”

Багато славних синів дала Україні Полтавщина. Не беруся їх перелічувати, бо на те не вистачить мені ні паперу, ні знання. На жаль, не мало походить звідти й кочубеєнків та різного дрантя. А все ж таки, Полтавщина й сама Полтава є гідним носієм невмирущої слави; хоч переможена, та не скорена! І посьогодні Полтава, мабуть, єдине обласне місто в Україні де лунає прекрасна українська мова. Живи, Полтаво! Доки ти живеш, доти житиме Україна.

На чужині майже щодругий придніпрянець походить з Полтавщини, а в нашій місті, як кажуть, кинь ломаку на собаку, а в полтавця попадеш. Хіба це не доказ полтавського патріотизму?

Полтавці дуже господарні і обжилися тут нівроку; за дуже короткий час і церковцю побудували. Правда, більшість із них будували язиками, тримаючись дуже цупко за калитку з грішми. Як було у котрогось і розм'якне серце і хотів би дати фунт чи два, так його вірна дружина зараз же осмикує:

— Не видумуй мені гроші розкидати! Он Цвіркун який дім собі будус, а Цвіркунша пишається наче якась пані. А я хіба гірша Цвіркунші? Я хочу щоб ти мені такий дім побудував, щоб усі нам заздрили! Присягни мені!

— Та я тобі все зроблю, ти ж в мене понад усе, — запевняв чоловік та все дужче стискав калитку.

Та не всі й полтавці скнари. Якась незначна частина з них була жертвенна, а до того ще волиняки, подоляки та інші брати православні і навіть українські католики підтримали та й стулили якось ту церковцю... Патроном вибрали св. Миколая, бо він із усіх святих найщедріший, а хто б не хотів чогось даром!

І ось уже майже тридцять років у тій церковці моляться та сваряться. Така вже козацька вдача

у тих полтавців. Вони дуже приємні й гостинні, але й завзяті! Але й завзяті!!! Де лиш появиться Дорошенко, там обов'язково, мов з-під землі вирине й Ханенко і Сірченко. І чим дужче лютують вороги, тич дужче чубаряться між собою боаття українці. Ото вілспівають "і прости нам провини наші, як і ми прощаємо...", і тут же хтось бари-тоном гукає:

— На суд їх, галів! На позправв!

— На суд! — гремлять баси.

— На суд! — вищать пискливі сопрани.

І повело. (Якби всіх отих басів та сопранів хтось спромігся об'єднати в хор, то з кожним хором вони могли б змагатись.) Як до суду, то й полтавці гроша не шкодують. Той тридцять пен-тів, той п'ятдесят, а Иван Скоропада аж цілого долара приобіцяв, та, мабуть, Настя (його дружина) не дозволила йому гріш викидати. І як не диво, але обидві воюючі сторони назбирали по кілька сот та й гайда до суду. Але суд австралійський розсудив їх, як той ведмідь вовка з лисницею розсудив: "Щоб ви не кусалися, одні моліться в одну неділю, інші в другу"... Усім полегшало, але... як же воно буде без сварок?

То було вийдуть чоловіки на перекур у час богослужби та й почнуть сперечатись: і те не так, і оте не так — треба так та отак... Інші доказують, що хоч воно й не так, але й по новому не вийде, бо то зовсім по дурному. От і зчепляться і зведуть такий галас, що й у церкві тільки їх чути. Вибіжить було якась гостра молодичка їх уговтувати:

— Перестаньте ви, лоботряси, бо зовсім священика не чути!

— А що ти там не чула? Вавилон та Єгипет, Єгипет та Вавилон, та як якийсь там мученик босий по піску в пустині блукав. Нехай би він спробував по сибірських снігах босий прогулятись, так як мої батьки від Верхоянська до Воркути прогулювались, — так то не мученики...

— Так зараз же священик про те й говорить, — напирас жінка.

— Нехай говорить. Я те краще за нього знаю.

— Ми приходимо Богу помолитись, а не політику слухати, — докине другий.

— Правильно, — стверджує третій. — У біблії про Україну нема нічого, а піп вигадує. Я волів би про Україну слухати ніж про Іудею та Вавилон...

Так було до суду, до поділу, а тепер якось нудно та сумно: вийдеш на перекур і зубів нема на кому почухати. Добре як Степан Гірвнесь прийде, — той багато анекдотів знає, — як почне розказувати, то до кінця служби усі так насміються, так нарегочуться, що аж животин болять. А без Степана — що то за перекур.

Минув тиждень, другий і дехто з курців почав висловлюватись за поєднання. Інші нізачо слухатись не хотіли. І почалася нова сварка. От і добре — і на поєднання потреби не стало! Збираються "хлопці" по кілька в різні гуртки: одні іржуть з анекдотів, інші сваряться за футбол, а ще інші політикують. Ці останні найзавзятіші: хоч нічого не читають — на всяку проблему кожен свою відповідь має та стійко її обстоює. Як зчепляться, то аж сусіди на вулицю вискакують! Життя, як кажуть, унормувалося — увійшло в стару колію і нікому вже не скучно. Навіть некурящі виходять послухати новини та щось оповісти. Хтось там з церковного начальства подбав щоб і жінкам була приємність та звільнив почав довозити до церкви на продаж українські жіночі вбрання та скатертини. За те всі поважали своє начальство і ніхто не пхався поперед начальства ні в церкву, ні до хреста, ні до причастя.

До церкви завжди першим заходив Іван Скоропада зі своєю Настею; за ним Іван Брюховенко з Дунькою; потім менші карасі, а тоді вже й тюлька. Але Дуньці Брюховенчисі не подобалось завжди бути на другім місці і вона настропила свого мужа щоб першим вступити до церкви. Той послухав, але заледве ступив кілька кроків, як його зупинив Скоропада, скомандував йому стати на струнко й вибачатись. Брюховенко чоловік

тихий, податливий, хотів уже вибачатись, але Дунька, відштурхнувши його, прискипалася до Скоропади:

— А ти хто такий, що перед тобою всі мають на струнко ставати?

— Та я... Хіба не знаєш...

Настя Скоропадиха тільки на те й чекала щоб Дуньці носа втерти.

— А ти звідки така? Подумаєш, як навчилася вже говорити! В Німеччині ні слова по-нашому не знала. Мій чоловік майже генерал — йому й почот належиться!

— Ти диви-и-и! Чуть не генерал! Великої дірки затичка!

— Хоч ще й не генерал, але скоро буде!

— З нього такий генерал, як з тебе архирей!

Хтось із посторонніх кинув глузливо:

— Та Настя із свого Івана ще й гетьмана зробить.

— Гетьман у плахті! — гукнув інший і по мирянах пройшла хвиля реготу.

Настя з Дунькою ще довгенько виказували одна одній усякі гріхи та провини, а Івани подалися в церкву, щоб того не слухати...

Відтоді на перекурках тільки було їй чути про Скоропад та про Брюховенків:

— Брюховенко непоганий хлопець, але знайшов собі бритву — захланну та злючу. А сам він, хоч також скнара, але не без того щоб дав комусь скидку на кавунах чи на яблуках.

— А чого ж би йому не давати скидку — він же податку за те ніякого не платить, що з нас уторгує.

— Та ти не дуже язик розпускай. Чоловік своїм трудом заробляє і ти вигоду маєш з того.

— І то правда. Пріська так кавуни тріска — аж хрюкає!

— О, то це її від кавунів так роздуло? А я думав, що вона беременна!

— Ти дивись щоб твою Маньку не роздуло: до неї Антек все залицяється.

— Перестаньте, ато ще поб'єтесь!

— А чи правда, що про Брюховенків хтось у газеті написав?

— Та правда. Вона всім ту газету показувала.

— Де ж вона ту газету взяла? Вони ж зроду-звіку нідної газети не виписували й не купували.

— Та той же кореспондент їм і газету на цілий рік виписав.

— А то з якого дива?

— Та був він якось тут і почував у них. Може не мав чим за нічліг заплатити, то й розхвалив їх у газеті.

— О, ні! Вони чоловіка без грошей і в хату не впускають!

— Ну, біда з ними. Факт той, що написав які вони багаті та мудрі і вона тим нахвалитись не може.

— А як Скоропада в генерали попав?

— Та який там генерал. Кажуть, що Настя вистаралася йому рангу полковника.

— Та й не полковник. Ти ж чув, що він має нову рангу — "чуть-не-генерал"!

— А як же то так? Я ж чув, що в советській армії він лейтенантом був.

— Брехня! Він був поваром і за те йому сержантські трикутники начепили. Він навіть ніколи гвинтовки в руках не держав, а бреше, що лейтенантом був.

— Тут сам чорт роги поламає доки розбереться... Та нехай уже буде чуть-не-генерал! Чим би дитя не тішилось, аби не плакало. Бачили, який кітель собі на замовлення пошив?

— Кажуть, що Настя вже йому наготові генеральські лампаси тримає — ніяк не дочекається щоб його в генерали підвищили.

— Он уже в церкві "Боже Великий" співають — пора до хреста підходити, бо як зачнуть з церкви виходити, то туди не влізеш...

Отак і протікало життя побожних парафіян. Але лиха не шукай — воно само прийде. Якось хтось там затіяв збірку грошей на ЗПУГГ, ще інший (здається католик) прийшов збирати на

пам'ятник митрополитові Липківському — по-псули геть настрій побожним людям. Як довідалася про те Дунька Брюховенчиха, відразу напилася на свого чоловіка:

— Ти мені ротом мух не лови! Знаєш що біля нашої церкви твориться: збирають гроші на те й на друге, навіть на якогось католицького митрополита збирають! Де ж то можна таке терпіти!

— Та Липківський не католик, він самосвят, — поправив муж.

— То ще гірше! Розігнати їх, щоб і нога їхня коло нашої церкви не ступала! Ти ж у начальстві — роби щось!

Закиміркувало начальство як тих збірщиків назавжди позбутись, нова небезпека нагрянула — одна пристійна парафіянка принесла на церковне подвір'я українські книжки для продажу. Скоропадиха стала дибки найперша:

— Чоловіче мій, та ж ти тут найбільший начальник! Скликай негайно Раду! Хіба ж можна допускати щоб ось тут, коло самісінької церкви, світські книжки продавали! Та ще й невідомо, що в тих книжках пишеться. Кажуть, що ячійсь там "Помічник сатани" та якийсь там "Берег чекань". Де ж таке можна коло церкви терпіти!? Та й взагалі, нашо нам книжки. Он коло самого пляжу аж п'ять бльоків продається! Купи мені хоч два! А опіх торгових книжками розженн, як нечистих духів! Та не задумай мені ще на якісь там збірчи гроші викидати, бо я тебе до столу прив'яжу!

Брюховенчиха знову до свого Йвана:

— Ти чув, що вже ота... ота занула книжками торгує? А ти сидиш, як печериця, і нічого не думаєш. А що як люди почнуть гроші на книжки та на всякі збірки витрачати — хто буде наші кавчки та дині, та яблука, та помаранчі купувати? Вона з тих книжок ще дужче розбагатіє, а я лікті гризтиму собі.

Може не на довго, але Дунька з Настею помирились і поцілувались, та й почали людей агі-

тувати:

— Ви знаєте, що то за книжки вона носить!?"Поцілунок сатани"! Що ж не в нас робиться коло самого храму Божого! Людоньки, опам'ятайтесь! Гоніть її, як нечисту силу!

Почали дядьки на перекур виходити — раду радити:

— А правду кажуть, я й сам бачив у неї "Поцілунок сатани"!

— Інша справа, якби то був поцілунок Задригайла! — хихикнув інший.

Усі зареготали, аж стіни здригнулись.

— Та ви, хлопці, не розбираєтесь. То ті книжки, що політ-заключоні в совєтських концлагерах написали.

— Хто б не написав — нащо вони нам потрібні!

— Та ще українські книжки! Чи наші щось по пуття зуміють написати! Он я колись читав "Хіжину дяді Тома" — ото книжка! Здається Толстов написав — тошно не припоминаю.

— Е-е, що там якась хіжина! Я ще дома читав як один француз описував про французанок — що вони в церкві виробляли — там, брат, не тільки поцілунок! От якби таку книжку десь достать!

— Та й наші вміють не гірше французанок. Якби Задригайло все те описував...

— Не треба нам ніяких книжок! Те, що чут'є-генерал говорить, то можливо б і не слухать, а Брюховенкам наперекір їти не можна, бо де ж ви ще дешевших яблук купите.

Після служби Божої чут'є-генерал оголосив наказ:

"З огляду на те, що коло церкви почали з'являтися різні збірники та кольпортери, які влаштовують бісовські свистопляски та перешкоджають побожним християнам молитися, цією ухвалою назажди забороняється коло церкви проводити будь-які збірки грошей та продавати будь-яку літературу".

— Якщо це не буде виконуватись, то я відрозу зрезигную з Парасфіальної Ради, — заявив на за-

кінчення чуть-не-генерал.

Усі заплескали в долоні, а потім встали й проспівали:

"..Світлом науки і знання Ти нас просвіти.
В чистій любові до краю Ти нас, Боже, зрости."
Амінь...

При розборі шапок мужчины тиснули руки начальству за те, що воно не заборонило перекуру.

ЩОБ ТА СЛАВА НЕ ПРОПАЛА.

Відколи Трохима Трифоновича Трошинсько-го покинула дружина він став частенько, як кажуть, заглядати в пляшину, а на підпитку, як правило, заходив до мене відвести душу.

— Знаєш, Филате Остаповичу — каже — приходжу я до тебе, як до рідного брата, бо тільки ти виявля-сш до мене зрозуміння і не цураєшся мене як інші. Та й доленька мене вже відцуралась. Ану настав мені, брате, оту пластинку де співають "Де ти бродиш моя доле" — страх як я те люблю! Та принеси пару склянок і ми роздушимо ось цього "мерзавчика", що я прихватив подорожі та й поварнякаєм трохи про життєву суєту.

Засіли ми 'душити "мерзавчика"', а Фокін з Кармелюком співали ліричний вступ до суєти Трохима Трифоновича.

Дует замовк. Трохим Трифонович, ковтувши сльозу, а за нею ще одну чарчину, втерся рукою і, похитавши головою, почав свою суєту ностальгічним тоном.

— Ох і дурний же я, дурний...

— Не Заперечую — ствердив я.

— Настоящий ідіот.

— Угу.

— Мав жінку, як маківку, з рідного ж таки села, і поласувався на дурнувату німкеню, і на якого хріна вона мені здалася?

— Це ти мене питаєш?

— Та ні. Ти слухай. Якби ж воно хоч було щось путне, ато пришелепкувата якась. Обкрутить було мене, як гідра, усі соки з мене готова висмоктати і при тому ж свою расову вищість мені доказує. "Вища раса"! Та вона від мавпи далеко не втекла! А при моїм відході обов'язково змушусь

вивертати кишені, щоб переконатись чи я не вкрав у неї якогось дешевого орнаменту. І через отаку дурнувату мартишку я втратив золоту жінку. Ну хіба ж не дуррак? Ех, не було кому мені з десяток ризок на грішне тіло всипати.

— Правду кажеш Трифоновичу, треба було таки добре всипати—підтакнув я,—але по слухай, що я тобі скажу: розшукай жінку свою, стань перед нею на коліна, попроси прощення та присягнись, що будеш їй вірний до смерті.

—Та я вже кілька разів пробував—не хоче й слухати,

—То мабуть ти не перший раз у гречку стрибнув, як вона не хоче простити.

Хильнувши ще одну чарку, Трохим Трифонович усміхнувся і ствердив;

—Та бувало того лиха досить. А хто з нас у ту гречку не стрибав?

Під впливом алкоголю Трохим Трифонович ставав все балакучішим і з захопленням почав оповідати ще одну пригоду.

—Ось послухай Остановичу, як мені колись було: Якось пішов я був "до знайомого в карти грати" (так я своїй Павлинці збрехав) та й забарився там може до другої години. Прийшовши додому, я не включав світла, роздягнувся і обережно щоб не збудити жінку, примостився на краєчку ліжка та й заснув як убитий. Коли я прокинувся—сонце вже було височенько і жінки вже в ліжку не було—щось там у кухні нишпорилась. Пішов я собі умиватись та як глянув у дзеркало—аж у жар мене кинуло—уся пика і шия засмарована губною помадою, так наче хтось змасакрував мене! Я скоренько обтер помаду, але синці на шії скільки не тер—не сходять. Я мерщій у спальню, щоб натягнути сорочку (може синці сховас), але лишенько тяжке! Сорочка теж засмарована! Вхопив я каламар зі спиртом, яким жінка обмивас

фарбу з своїх нігтів, намочив у ній вату та й ну шарувати комірць. Сорочка була з синтетичного матеріалу, який від спирту перетворювався в липку тягучу масу. Бо-о-оже мій! Треба позбутись сорочки поки жінка не побачила. Але як? Запхаю, думаю, під шафу тимчасово, а пізніше, як жінка десь вийде, спалю. Щойно я встиг сховати сорочку і жінка тут. Я відвернувся.

"Фу-у-у"—закрутила вона носом—"тут такий запах як у шпиталі! Ти мабуть чимсь лікувався? Ану покажи свій портрет! Чого ховася, як стидлива дівчинка?"

Нахиливши голову, щоб не видно було синців, я показав їй свій півмафас, питаючи, чого вона прискипалась.

О, то ти вже майже вилікувався! тільки на шиї ще маленькі травми. А я думала, що ти цілий тиждень з ліжка не підвелешся. Уся ж бо ника була в крові! Яка ж то кара тебе так знівечила?"

Не було вже як пручатися—мусів висповідатися перед нею. Тоді вона до мене щось із тиждень не говорила, а далі поволеньки все почало унормовуватись і ніби врешті все забулось. То я собі думав, що мені завжди так легко проходитиме, а воно ні. Цим разом вона все пригадала; навіть те, що я давно забув. Кажуть що в жінок пам'ять коротка. Ого! Якби ще мені таку пам'ять! Раз покаявся—треба було на завжди те запам'ятати, ато тепер блукаю сам собі, як сновида; нема кому ні зварити, ні попрали, ані доброго слова сказати. Ну, давай уже, брате, висушимо цю плящину, бо в горлі пересохло.

"Висушили" ми того. "мерзавчика" і хоч я пив менше, мені вже язик заплі-

тався і я ніяк не міг вимовити отого Трохим Трифонович, а він тільки розчервонівся, як рак, а говорив ще з більшим запалом, ніби з трибуни.

—Так ото я й кажу: бити б мене та нікому.

—Не журися, Трохиме Трохиho...Трикофон... .

—Троим Трифонович—поправив він мене,

—Та про мене нехай буде й Телефон Мікрофонович, але не журися, ще знайдеться...

—Ех, яка там біда знайдеться—перебив він—такої як Лавлінка я вже ніколи не знайду.

Так я не про те. Я кажу, що ще хтось знайдеться, щоб тобі добре пику натовкти.

—Ану спробуй!

—Та навіщо мені пробувати? Ти ж до моєї жінки не лазиш, а як полізеш, то вона й сама знайде кочергу.

—Нащо мені твоя жінка? Мені ще хіба та кі попадаються!

—Ото й добре! Значить ще дістанеш по потилиці.

—Ти ось послухай свіжу історію!

—Може іншим разом, бо моя жінка не втече, а нас обох з хати викине.

—Ну то й щож? Будемо разом до вдовиць їздити! Я для тебе хіба ж таку маю! Баба, як гармата! А як притиснеш, то ніби цілу імперію загріб!

—То чого ж ти ту імперію собі не загребеш?

—В неї цілих два тижні був. Хотів був забрати її додому, але не вийшло. Ось я тобі по порядку розкажу,

—Може іншим разом, бо вже пізно.

—Та ще виспишся. Завтра ж на роботу не йти. Шкода тільки, що нема випити.

Валій уже без випивки, бо якби була випивка, то ти б до ранку сидів.

--Ну то слухай.

--Та ж слухаю, тільки ти не розтягуй на всю ніч, бо їйбо жінка з кочергою зараз прибіжить.

--Називається та кубітка Славою.

--Невно галичанка.

--Та ото ж то й біда. Та ще й католичка.

--Та то не біда. Аби свій розум мала.

--Ото ж то й воно. Де ти бочив серед католиків таких, що своїм розумом живуть? Вони тільки те й роблять, що їм ксьондз скаже.

--Та то може й не зле. Якби й ти робив так, як піп навчає, то напевно Павлінка б не втекла.

--Еге ж. Якби ж попи самі робили те, що нам наказують, то може б їх слухали. Ти ліпше не перебивай мені, як хочеш щоб скоро скінчив. Слухай: Мач вона двох дорослих дітей: сина Яся та дочку Дарцю.

--Та про дітей не треба, ато ще й про діда та бабу почнеш і кінця не буде.

--Шат ап! Усі зраділи моему приїздові. Нагодували, напоїли, а потім Слава показала мені кімнату де я мав спати. Розкішне широке ліжко; лягай хоч взловж, хоч упоперек, або й по діагоналі. Зліва кімната доньки, а зправа синова, а я між ними, як під охороною. То була Славіна кімната, але на час мого гостювання Слава перебралася в сліпаут, що за Ясевою кімнатою. Оглянувши кімнату, я сказав Славі, що мені самому в такому ліжку буде прикро, бо в ньому чоловікові завжди чогось (вірніше когось) бракує. При тому я спробував її обійняти, а вона, випручавшись, наказала щоб я не гарцював, бо діти почують.

"Лягай та відпочивай"--каже--"а я пізніше навідаюсь, побачу чи ти добре вкृतаний, щоб не мерз у мене."

Улігся я та й чекаю тих відвідин уstromивши очі в стелю.

Минуло більше як година часу доки тих телевизор і вилучилось світло—діти пішли спати. Я, на всякий випадок, зсунув із себе всі покривала, лежу та й думаю: чи прийде вона, чи підманула?

Уже я почав мерзнути, а її нема та й нема. Так минуло ще з доброї півгодини і мої зуби вже вистукували "Чечітку", аж чую скрип дверей до кухні. Затаївши дихання, вслухаюся і чую шарудіння біля дверей до вітальні, з якої вхід до моєї спальні. Аж тут з грюкотом розчинилися двері з Ясевої кімнати, засвітилося десь світло і почув я Ясів баритон:

"Це ти, мамо? — я думав, що якийсь злодій тут товчеться в темряві. Що це ти тут у п'ятні шукаєш?"

"Та я... Та мені щось так душно"—розгублено пролебеділа Слава. "Я хотіла на свіже повітря."

"Ха-ха-ха! Серед зими душно! Та ж ти навіть не в тому напрямку мандруєш! Там ті двері рядом з твоєю кімнатою."

"А що тебе обходить, котрі двері? Чи я в своїм домі маю твого дозволу просити?"—авторитетно піднесла голос Слава, а відходячи додала: "Мені батьківська хата наснилася, а там були тільки одні двері."

Світло згасло і настала тиша. Я, підібравши з підлоги покривала, закутався з головою, щоб завітись, бо знав, що Слава вже до мене не прийде. За якийсь час вистромивши голову, я почув як хронів Ясьо в своїй кімнаті і я вирішив провідати Славу, чи вона була не розкуталася. Босоніж, потихеньку я прокрався через вітальню до кухні, але в темряві наповся на крісло, яке з гуркотом перекинулося, а я від болю аж засичав.

Знову розчинилися Ясєві двері і блис-

нуло слінуче світло. Переді мною стояв, посміхаючись, Ясьо.

"Що це Вам, Пане, може також батьківська стріха наснилася?" І відразу змінивши тон: "Та Ви, Пане, скалічилися! Дарцю! Ходи по мешій сюди! Масмо кажелти."

"Та навіть Ви панночку турбусте? Я сам собі раду дам" .. запротестував я.

"Не сперечайтесь. Бачите, як Вам там кров з пальця цибенить! Дарця у нас є нурса—перша кляса."

Справді, з-під нігтя на великому пальці правої ноги текла кров на підлогу.

Прибула Дарця, розкуйовджена й розхристана аж до пояса і з докором запитала: "Що тут скоїлося? Чому спати всю ніч не дасте?"

"Та їм патріотичні сни сняться"—жартома пояснив Ясьо. Мама перша лінію Керзона штурмувала, а пан на обхід пішов і вже мав крикнути "Слава!", але напоровся на барикади і тільки просичав "С-с-с..."

"Зачекайте я вам зроблю дезинфекцію, а тоді вже можете йти славу здобувати. Вона на Вас вже давно чекала. Ясю, іди поклич маму"—звеліла Дарця, а сама, набравши в таз води, заходилась обмивати мені рану. Я покійно сприймав і медичну допомогу і сарказм, бо бачив, що молодих не обдурити й не переконати їх, що дітей у капусті ловлять.

Славу кликати не було потреби. Вона сама зявилась питаючи, що коїлось.

Дарця стала докоряти: "Чому ви не заховуєтесь як дорослі? Я маю рано йти до роботи, а ви всю ніч товчестесь—спати не дасте. Полягали б разом—і вам було би приємно і ми б мали спокій, ато блукаєте в п'їтмі, мов привиди та калічитесь. Наступним разом ще котресь собі

голову крутить,

"Встидаласьби ти, дівчино, такі речі говорити! ...—гримнула на неї мати. "Пан напевно по потребі вийшов, а той варі-
ят навмисне крісло поставив на дорозі."

"Та ж певно, що по потребі", —не по-
ступалась Дарця. "Хіба б же він без
потреби на таку віддаль до тебе їхав?"

"Боже, які тепер діти негречні! Ці
ні сорому не мають, ані Бога не боять-
ся"— парікала моти утікаючи до своєї
кімнати.

"Та ти, мамо не втікай! Хтось му-
сить пацієнта доглядати, Я не буду з
ним цілу ніч сидіти"—категорично за-
явила Дарця.

"Та й небезпечно"—докинув Ясьо,—
"бо не знати який сон панові може на-
снитись."

"Іди вже, йди, варійте ти оден"—
обурено сказала мати. "А ти, Дарцю
зроби належне та йди спати, а я пано-
ві зроблю кави."

Подякувавши панні, я пошкундльгав
до свого ліжка. За кілька хвилин Сла-
ва принесла мені каву і вже мене не
покидала.

Під її пильним доглядом я був доб-
рим пацієнтом цілих два тижні і всі
були моїм прогресом задоволені Тоді
я запропонував Славі перебратися до
мене на постійно.

"Як то? Жити на віру?—вигукнула
жахнувшись, Слава. "О, ні, мій ко-
хайний! Я добра католичка—того я
собі позволити не можу."

"А оцих два тижні—хіба то не бу-
ло на віру?"—питаю.

"Та так, дорогенький, але про те
ніхто не дізнається."

"То виходить: як люди не знають,
то й гріха нема? А Бог..."

"Бог нам простить, бо Він нас так сотворив."

"От тобі й масш! Значить добрі католики не Бога бояться, а один одного?"

--А ти кого боїшся?--перебив я йому розповідь та нагадав, що пора вже спати.

--Так я хоч не хвалюся, що я добрий православний. Ти вже мовчи та слухай.

--Та я вже з годину мовчки слухав, а тому ще й кінця не видно.

--Дай ще пару слів сказати і тоді можеш собі йти спати.

--Та валяй уже, поки жінка проснеться.

--Кажу їй, що я скоро дістану розвід і тоді, надіюсь, вона без ніяких вагань зі мною одружиться. Та куди там! Каже, що їхня церква розводу не визнає. Мене так те розізлило, що я вже не міг стриматись і сказав те, що думав: То по вашому я повинен замордувати жінку щоб мені було вільно одружитися вдруге! А як я не душогуб, то й женитись не-вільно! А крадькома вам усе дозволяється: і з розведеними і з жонатими можна перекидатися на всі способи.

--Та де ти вчитав, що їм усе вільно?--не стерпів я. --Ти жінку збаламутив і вона піддалася, а тепер ганьбиш її, а свої провини завжди на когось перекладаєш. Католицька церква тебе до Слави не запрошувала і до німкені не посидала. То в такому разі хіба православну церкву треба винити, але ж і православна церква має заповідь--НЕ ПЕРЕЛЮБСТВУЙ.

--А коли це ти став таким побожним? Щось я вже не пригадую коли я тебе в церкві бачив.

--Якби ти ходив до церков молитись, то може б на свою долю так не царікав,

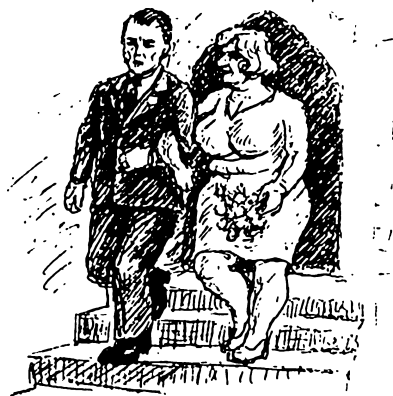
а як ти ходиш тільки подивитись хто там є та в котрої жінки більша "імперія", то ліпше туди взагалі не ходити. Тільки тоді не буде тобі на кого вину звалювати.

—Аж тепер я тебе розкусив! Думав, що ти мій приятель, а ти тільки в мене все випитусш. Ще й до газети може напишеш? Від сьогодні моя нога на твій поріг не ступить.

Пішов він не попрощавшись і вже я його більше не бачив. А вже від інших людей довідався, що він таки одружився з тією ж таки Славою у католинькій церкві.

Справа в тому, що Павлінку він ще здому привіз і немає жодних доказів про церковний шлюб, а тому католицька церква вважала його неодруженим. Тепер він, кажуть, став завзятим католиком і вже гнівається як його хтось по-батькові на-ве. То, каже, москалі нам такий дурний звичай нав'язали. Навіть віднайшов десь, що його предок прибув з Галичини на Запоріжжя.

Ну, щастя їм Боже! Зокрема пані Славі, щоб вона не запропастилась.



ЗАПАНУЄМ І МИ, ПЕРСОНИ, У СВОЇЙ СТОРОНЦІ.

Друга половина ХХ століття відзначилася великим піднесенням жіночої активності. На світовій арені появилися такі величини як Евіта Персн, Гольда Маїр, Індіра Ганді та Маргарет Татчер, і майже в усіх демократичних країнах світу жінки є членами парламентів та займають міністерські пости.

На тому боротьба жінок за рівноправність не обмежилася. В Австралії, наприклад, невелика, але войовнича організація ліберальних жінок домоглася права для жінок пропонувати чоловікам і жінкам також, руку для одруження (хоч те вже издавна практикувалося), права на державну субсидію неodrуженим матерям, яка у певних випадках може перевищувати середню зарплату; права нити і вживатися на рівні з чоловіками в барах, куди раніше впускали тільки чоловіків; права вживати в компанії, на сцені і в телебаченні брудну лайку і т. п. Домоглися навіть заміни в австралійському гимні слів "сини -встралії" на "всі австралійці". А тепер уряд заангажував юристів, щоб вилучили з законодавства традиційні назви, як бізнесмен, полісмен, спортсмен, які нібито деградували жінок, замінюючи їх новотворами, як бізнесперсон, полісперсон, мілкперсон...

Але ліберальні жінки не вдовольнилися. Вони домагаються права для жінок працювати в копальнях та на інших тяжких роботах і хоч більшість австралійських жінок категорично відмовляється від вищезгаданих "привілеїв", немає

сумніву, що їх скоро зрівняють у правах з советськими жінками.

Мій сусід каже, що потрапив у неабияку халепу. Був він у місті на закупках і щойно вийшов зі склепу—напоровся на жіночу демонстрацію з транспарентами. Демонстрантки вигукували гасло: "Фрі вимен!" "Фрі вимен?"* Він запитав у гарненької блондинки: "Чи доставляєте додому?" Відразу на нього накинулась ціла зграя демонстранток та й давай лущувати чим попало та ще й приказувати такими слівцями, що хоч вуха затикай.

Українські мовознавці й мовознавці, зачувши подув ліберального вітру, намагаються занобігти жіночій революції. Де́хто пропонує писати жіночі прізвища: Петренчиха (замість Петренко), Бурячиха (замість Буряк) і т.п. А жіночі професійні титули писати: магістерка, докторка, професорка і т.д. Очевидно, і надалі залишаться титули перебрані від чоловіків у наслідок одруження: пані магістрова, пані головова, пані фриз'єрова. Не ясно, як бути з такими прізвищами як: Кульбаба, Бульба, Кравчиня, Зозуля, бо ж вони більше пасубть жінкам ніж чоловікам. Ще тяжча проблема з Національним гимном, бо там усе браття і нічого сінько про сестричок. Пропоную замість братів—персони.

Але це лише квіточки, а з ягідками нам мабуть не впоратись.

Добре англосаксам з тим бавитись, як у них, крім особових зайименників, майже все середнього роду. Навіть імена жіночі часто не відрізняються від чоловічих, а прикметники зовсім безрідні. А що нам робити, як наші пані запро-тестують проти іменників чоло-

вічого роду, як уряд, прапор, комітет, розум, соловенко в'рел, сокіл? Очевидно, вони не протестуватимуть проти таких як звір, дурень, узурпатор, бандит, але не примиряться з іменниками жіночого роду, як змія, зараза, свиня і т. п.

А ось із достовірних джерел я довідався (кума мені з Америки написала), що десь біля Нью-Йорку відбулася секретна нарада провідних українок, яка мало не завершилася творенням ще одного уряду суверенної України.

Професорка філософських наук пані Грициха, яка керувала нарадою, "у короткім змстові" заявила:

"Протягом багатьох декад їхнього існування, ні УНРада, ні УГВР, ні жоден інший уряд не уклали програми визволення України і на наступні століття від них нічого сподіватись не можна. Тому жінки мають покликання створити новий Револуційний Уряд! Я обіймаю пост Президентки та призначаю слідуєчий склад уряду: прем'єр-міністерка та міністерка фінансів—докторка фізико-математичних наук пані Бадзиха; міністерка військових справ—кавалерка Залізного Хреста пані генералка Пастушенчиха; міністерка освіти—балаклавка мистецтв пані Квітчиха...

—Чекайте, чекайте! —запротестувала остання. —Яка я вам у біса Квітчиха? Моє прізвище Квітка! Прошу не перекручувати і не вигадувати всяких дурниць!

—Але ж мовознавці... —спробувала удовіднити пані Президентка.

—До лямпочки мені ваші мовознавці! Мені моє прізвище пасус і я буду Квіткою доки й помру!

—Та вона тільки заради прізвища й одружилася з Іваном— докинула котрась

нані.

Нані Президентка мало не розтросила свій молоток об стіл, закликаючи до порядку, але жінки не вгавали аж доки нані Квітка демонстративно не вишла з залі

—Від нас Батьківщина сподівається конструктивної державницької праці, — заявила нані Президентка, — а ви поводитесь як базарні баби. Встидались би! Вимагаю від вас залізної дисципліни! Далі: Міністерка внутрішньої безпеки —хірургка Штольц.

—А чому не Штольчиха? — запитало відразу кілька жінок.

—Бо Штольц не відміняється — пояснила Президентка.

—Як відмінати, то всіх відмінати! Немачого у вищу расу бавитись! Минулася котові масляна! — вигукували жінки.

—Правильно! Правильно! — підтримували інші.

—Досить вже нам старшобратства!

—І старшосестрицтва, також!

—Взагалі її треба викинути!

—Викинути! Викинути! — лунали дружні голоси.

—Спокій, прошу! Спокій! — волила Президентка.

—Викинути! Безапеляційно викинути!

—Я голошуся на пост міністерки безпеки! Мое прізвище Ягода!

—Тихо будьте, нані Ягодихо! Я Вам слова не давала!

—Чи бачили, яка справедливість! Як Штольц — то не відміняється, а гарні українські прізвища калічать! Це ворожа рука діє!

—Нані Ягодихо, наказую Вам негайно залишити залю!

—А дулі тобі! Хто тобі дав право

тут розпоряджатись, самозванко?

--Геть із залі, негіднице! -- гістерично заверещала пані Президентка.

--Я тебе першу за патель витягну!

--Наказую міністерці безнеки...

--Я резигную.

--Я теж.

--Ну то й я. Лишаюся сама.

На тому всі розійшлися лишивши Грициху з Ягодихою наводити порахунки.

*Фрі вимен — пілані жінки. Кошотанія — безплатні жінки.

λ



ЧИ СПРАВДІ ЛЮДСТВО ВПАЛО НИЖЧЕ ТВАРИННОГО СВІТУ?

Моя вірна дружина страшенно любить домашніх тварин. Через них нам часто бракує молока на сніданок. А я люблю мою каву з молоком. Отож і біжить моя дружина до склепу рано по молоку. Але чекати на неї з молоком — марна надія, бо то займе, принаймні, дві години і молоко скисне поки вона вернеться, а часом принесе стільки щоб лиш до кави хватило, а решту віддасть або якимсь котикам, або песикам. Її вже ті котики та песики на нашій вулиці так знають, що всі вискакують їй на зустріч і біжать за нею тічкою. Вона всі їхні імена знає (*я певний, що й вони її ім'я знають, але не вміють вимовити*) і кожного розпитус як йому спалося, чи комарі не кусали. А як трапиться по дорозі ще й господар, якогось чотириноного приятеля, то обов'язково, випитас в неї, чи в нього, усю біографію тваринки та її про свою оповість. Власне через те я, замість кави, на сніданок почав пити пиво. Спершу було якось неприємно, але призвичаївся, ну і знаєте як воно є.

І про що б я не почав зі своєю дружиною розмову, а на котів та псів завжди зійде:

— Учора, — кажу їй — містер Гобс наїхав автом на телеграфічний стовп і покалічився так, що забрали його в шпиталь.

— Ой Боже! А його Расти не скалічився? Він любить в авті їздити... (Расти — то ім'я пса містера Гобса.)

А одного разу серед глухої ночі, штурхаючи мене під ребра, дружина погукала:

— Дивись, Федоре! Дивись!

Я витріщив очі, але в темряві нічого ніяк не міг уздріти. Дружина щось невиразно бурмотіла. Я запитав її, навіщо вона мене розбудила, а вона, сонна, відповіла:

— Уже нема. Утік...

— Хто втік? — допитуюсь.

— Га? Що? — питає, пробудившись, дружина.

— Ти мене розбудила щоб я на когось дивився, а потім кажеш, що він утік.

— А-а-а. Та то був песик. Такий гарний! Такий га-ар... Х-р-р, — не скінчивши слова, захрипіла.

Мала вона кицьку, на ім'я Прісціла. Мені те ім'я не подобалось і я прозвав її Нечиста Сила. Як же вона тоді розплакалась! Не кицька, звичайно, а дружина. Так отож та кицька так прилипла до своєї господині, що бігала слідом за нею і до крамниць, і до сусідів на відвідини та все терлася об її ноги й кликала "Мам".

Померла та кицька в поважній віці (я не смів сказати здохла, бо то було б підставою для розводу) і дружина, влаштувавши їй справжній похорон, довго-довго її оплакувала, а мені наказала поставити їй надгробний пам'ятник. І стоїть той пам'ятник у дворі під розлогим деревом, а біля нього у вазах завжди свіжі квіти.

Не хотіла моя дружина й слухати пропозиції придбати нового котика, щоб не образити пам'ять Прісціли, але по кількох роках прибудилося до нас бездомне щенятко, то му-сіли приїняти.

Для мене раніше преференція псам над людьми видавалась божевіллям, але поступово я й сам підупав тим впливам, і мені здається (не тільки здається, а я вже абсолютно переконаний), що наш песик є найвірніший і найнадійніший мій друг, хоч він і гризе мене, як я наближаюся до своєї дружини. Уявіть собі, як повівся б зі мною мій найкращий приятель, якби я зблизився з його дружиною! Пес, все таки, ліпше — він кусає її хвостиком крутить, і як тільки я відступлю — він знову зі мною в приятні. Зодним я ніяк не можу зжитись, а саме, що наш улюблений песик спить у ліжку між нами, виконуючи фанатично роль пограничного НКВД.



Крім пєсика, постійними мешканцями у нашій подвір'ї є ластівки під верандою, після яких я щоденно мушу мити підлогу, та так звані гани-ітерє, що загніздилися в густій короні старого дерева. Завдяки цим пташкам я мав добру нагоду приглянутися, як вони трудяться при будові своїх жител, а згодом при здобуванні харчів для своїх родин. Не легко маленькій пташини, як ластівка, унїїмати понад двадцять тисяч літаючих мушок та комариків щоденно, щоб нагодувати жовтодзьобих діток своїх. Той, хто написав, що небесне птаство не сіє і не жеє (тобто, не трудиться), не мав поняття ні про людське, ні про пташине життя.

Але полишімо проблеми всесвіту для тих, що хоч претендують на експертів. Мене ж, як і кожного з вас, у першу чергу турбує родинне життя.

Одна з сорок, на ім'я Дот (Доротєя), приходить просто до нас у хату, скаче дружині на коліна, але вніїматись не дається.

Одного разу, при жалібній okazії, були ми на цвинтарі. І там між зграями інших сорок дружина впізнала свою давню знайому Ліль. Почала кликати, і що ж ви думаєте? Ліль прибігла на оклик і дістала свою винагороду. (Дружина ніколи не виходить з хати без гостинців для своїх диких приятелів).

Крім сорок, на наше подвір'я учациають кукабари, бутчерберди та горлиці. Зокрема горлиці їдять цілими днями без перестанку, і, на радість сусідським котам, такі жирні, що стають для тих котів дуже легкою здобиччю. Майже щоранку дружина плаче, уздрівши нову купку пір'я — все, що залишилося від пташки, але відмовити чи зменшити денну наїку пташкам вона не може.

Якось унадився до нас крук. Такий собі миришавий, запачканий. Прилітав він, як тільки на світ благословилося, сідав на дереві біля самого окна спальнеї й гукав:

— Ар, ар, а-а-ах.

Оте останні протяжне «а-а-ах» просто видирало з мене печінки. А дружина, почувши поклик, негайно зривалася з ліжка в нічний сорочці і, прихопивши з півфунта м'яса та пару скибок хліба, вискакувала на подвір'я привітати гостя.

Крук, поглинувши м'ясо, брав шматочки хліба, розмочував їх у пташиній купелі і споживав на десерт. За пару тижнів той крук став такий жирний та блискучий, завбільшки з гусака. Дружина найменувала його Распутіним. Щоранку вона випереджувала його прибуття з готовим для нього сніданком і гукала на повні груди:

— Распутін, дарлінг! Кам туду ми, май лав!

Мене від того ніби чорти на вилах підносили.

— Чи ти шалапутна? — питаю. — Ти знаси, хто був Распутін? Та ж то був пройдисвіт-монах, якому жодна жінка не могла сказати «ні». І що подумують сусіди, уздрівши тебе в нічній сорочці, волаючи «Распутін, кам туду ми, май лав»?

Може, тобі й байдуже, але мене те ставить у становище нікчеми. Розуміси? Щоб я більше не чув того, бо лишу тебе з твоїм Распутіним і роби, що хочеш.

Дружина перестала вітати крука, і він більше не прилітає, але й до мене дружина не говорить.

Невже й справді людина не варта крука?

Найдужче мене турбує те, що наша знайома фермерка намовляє мою дружину усиновити цапа. Та ж як ще й цап спатиме з нами в ліжку, то він може цілком випадково мені очі повиколовувати, не кажу вже про парфюм... Та й оголоти він нас обох зможе як Адама та Єву, бо цапи люблять пожитися всякою одежиною.

Почав я свою дружину благати, щоб вона цапа не приймала, бо в ліжку для всіх міся не вистачить, а вона мені:

— Не бійся. Я вже маю одного цапа в ліжку — другого мені непотрібно.

Я вже не знаю де подітись. Якби трапилась якась милосердна вдовиця, то втік би з дому хоч сьогодні.



НА КОНІ ЧУЖОМУ

Траплялис: в нас на Україні люди, що все хотіли надурняка розговітис. Чи при випивці в компанії, чи в кіно, а чи в трамваї — наровили, щоб хтось за них заплатив. Про таких говорили, що вони на чужому коні хочуть у рай в'їхати.

В Австралії також дехто з наших земляків чужого коня сідлас. Що правда, нікому тут до раю не спішитися, бо надто добре всім живеться на цьому континенті; зате всяк старається, правдою чи неправдою, в'їхати ще за життя в історію. Ото ж знайшовся чоловік — душа, що й тут людям став у пригоді.

Якось заскакує до нашої хати наша майбутня сваха, така розлючена, що з неї пара стовпом.

— Ну, подумай, свате, — звернулася вона до мене розводячи руками — де ж таке в світі видано? Таж це грабіж серед білого дня!

— Заспокойся, свахо, — кажу, — сідай та розкажи толком — що трапилось?

— Та як же тут заспокоїтис, як така несправедливість в світі діється.

— Не такий вже цей світ поганий, — заспокоюю я. — Ще є добрі люди, що з усякої біди виручать.

— Еге ж, спіши скоріше з виручкою! — буркнула на мене дружина.

Сваха, ніби не почувши, присіла на красчок крісла і почала вже спокійніше оповідати.

— Якось запитав мене Лисенко-Кучерявий, чи не дала б я йому свою знимку; в історію, каже, треба вмістити. Хтось, бачиш, доніс йому, що я ще з дому заслужена актриса.

— Цікаво, хто ж то такими доносами займається? — втрутилася знову дружина, — наче ж ніхто, крім тебе самої, про те не говорить.

Сваха, задерши підборіддя, трохи покосилася на мою дружину і продовжувала:

— Чому ж би ні, подумала я та й дала що він просив.

— Хоч раз правду сказала! Гі-гі! — це дружина.

Я кашлянув на знак протесту, а сваха вела далі.

— Через якнісь час він мене потішив, що веж вибрав найкраще фото та відіслав до друкарні. Я йому гарненько подякувала, а він мені над вухо: "За це з вас п'ять долярів належиться". Думала, що він жартус, а він твердить свос — "п'ять долярів". От хитрун; завчасу не попередив, а тепер давай йому п'ять долярів. Ну що ж, де мос не пропадало — заплатила. Але тепер, як книжка з друку вийшла, він напосівся — давай йому ще двадцять п'ять долярів. І защо? Колись ксьондзи брали гроші за закуп місця в раю, а цей — в історії!

— Ха-ха-ха — залилася сміхом дружина. — То він ще мало з тебе бере!

— Та незже? — перепитав я з недовірям. — Наскільки я його знаю, він завжди був порядним чоловіком.

— Еге ж, порядний. Порядність з грішми тепер не дружить.

— Мусить на те бути якесь пояснення. Для себе він грошей не візьме.

— Пояснення тепер в усіх трафаретне: "Обов'язок перед батьківщиною, піднялися ціни, піднялися поштові витрати" і таке інше. Щоб йому не підняло... не піднялись з постелі.

— А що ж ти, свашко, — саркастично зашипіла дружина — на чужому коні в історію заохотіла? Звикла на чужому кататись! Ні, голубонько, закортіло в історію — плати. І нічого до мого чоловіка залицятись, бо я такий тобі рахунок виставляю, що на твоїй голові фарбованого волосся забракне.

Я щойно розкрив рота, а вона вже з відсіччю:

— А ти, мовчи! Угатив, мабуть, з десять долярів за ту книжку, щоб її фотографією любуватись. Хіба ж не красуня! Тій фотографії вже років тридцять.

Сваха засопіла, як бик на арені, але не сказавши нічого, вибігла з хати та так грянула дверима, що аж вікна зацебеніли. А дружина їй в слід:

— Лобом, дурепа!

Потім до мене з докором:

— В такому віці і я не гірше виглядала, а ти на мої фотокарточки ніколи не дивишся.

— Для чого? — питаю. — Ти жива куди цікавіша, якне ласшся.

А про себе думаю: "Треба свашку з біди якосі, виручити. Хіба можна такій відмовити? Глянеш раз у ті чорні очі і серце тобі, як віск, розтає. Навіть відчувасш як капає то йвіск аж на печінку. А торсо в неї яке! А ніжки! А хода яка — не йде, а пише. Отаку б пригорнути — не хотів би я ні в історію, ні поза історію".



ГРОШІ. ГРОШІ, ГРОШІ...

I

Ніночко, серце!
 Медянику з перцем,
 Кров з молоком,
 Чи отрута з вином!
 Упився б тобою —
 Розстався б з журбою,
 Та ти відцуралась —
 На гріш розмінялась.



II

Прожили пів сторіччя разом
 За Божим праведним наказом
 Давид із Дунькою й дивись! —
 Характерами не зійшлись —
 В похилім віці розійшлись.
 Давид розводу не дає,
 Маєтку бо ділить не хоче,
 А Дунька з нього лиш хихоче:
 „Помреш — і все буде моє!“
 І дочекалась — врізав дуба.
 Зраділа Дунька: хоч беззуба
 І вже горбата — та багата —
 Молодикам буде принада!
 Тих радощів, аж поза вінця,
 Не втримало хиреньке серце
 І луснуло. І все пропало.
 Обох разом їх поховали.

СМІХ КРІЗ СЛЬОЗИ

Гей, були ми молоді — були веселі! Скільки десятиліть лягло на наші горби від того часу — я вже й рахунок гублю, бо тягар їхній не тільки мене в дугу згинає, а й пам'ять притуплює. Ще ніби вчора пухкенькі молодичі мені підморгували та „на чай-ок“ запрошували, а тепер тільки вірний песик мене облизує. Жіночі поцілунки я вже й забув як смакують.

Хоч убийте мене, не пригадую скільки років минуло як ще жила в нашій околиці одна учителька музики. Була то стара панна, але не зважаючи на сеньйорський вік (понад 60 років), була дуже моторна і хоч куценька — та гарненька, спереду й ззаду приваблива, мала великі очі каштанового кольору і гніде волосся, що світилося червоними вогниками на сонці. Якось запросила була вона мене замінити їй кран у кухні. По роботі почастувала мене лікером та й сама „пригубила“ чарочку, дві, а може й більше. Потім захотіла переді мною новою сукнею пофорсити. Наказала мені чекати, а сама пішла в спальню переодягтися. За хвилику погукала мене допомгти їй розщепити замок (зіп) ззаду. Він не піддався і я допоміг їй стягнути суконку через голову, а разом з суконкою зцупив і її перуку, не підозріваючи, що мала штучне волосся.

Іль Аллах ля Ілях! Уздрів я її лису голову, лише з кількома пасмами сивого волосся і в мене в душі похололо. Я відразу пригадав, що мені треба бігти до склепу і подався від неї, як сірий долиною. Хто знає, що в неї ще було штучне і чи взагалі щось було не штучне.

Від того часу я обминав її дім другою стороною вулиці і завжди підтюпцем. Що гірше — я вже не задивлявся на гарні фігурки й зачіски чи вони гніденькі, бльонди, чи брунетки. Звідки ж мені тепер надхнення і гумор черпати?

А читачі Днів наполягають на редактора — дай гумору! Моя найближча землячка (можна ска-

зати сусідка, бо хоч і живе від мене на віддалі кількох тисяч кілометрів, та між нами тільки безлюдна австралійська пустиня Налабу, населена лиш зміями, ящірками, скорпіонами та тарантулами) пані Галина Корінь рекомендує редакторові триматись однією рукою болючого місця, а другою — писати; стогнати і жартувати. Я вважаю, що її рекомендація більше стосується мене ніж редактора, бо редактор людина поважна і, здається, ніколи не зубоскалив, а я вже все випробував, хоч до ладу нічого не довів.

Радий би розвеселити дорогеньку сусідку, але чим?

Добре їй поради давати, як сама вона напсвно міцна, як Фрау Берта (так називалася німецька гармата); добре їй жартувати, як ніщо в неї не болить, а мені, щоб триматися за всі болючі місця, треба не одну руку, а п'ять! Якби ж не ота клята пустиня між нами, то я б пішов, уклонився б низенько дорогенькій сусідці та попросив би її чемно полоскотати мене за вухом — тоді, може, і в мене гумор з'явився б і я б ще неабияку гумореску вшкварив! А що я можу вдіяти в оцім оточенні, де не тільки я стогну, а все довкілля реве та стогне? Хоч носа на вулицю не показуй.

Як тільки вийду за поріг — моя сусідка відразу накидається на мене, ніби я в тому винен, що її муж Антоніо хропе всю ніч, як бегемот. Хоч я сам хропу, як тягарове авто, і за те караюся, але нести відповідальність я за всіх не можу.

А далі, скільки не йди вулицею, самі трухляві вдови (тут жінки в середньому живуть на 15 років довше ніж чоловіки) і кожна хоче з кимсь словом перекинутись (бо ж самотність!). Тільки відкараєшся від одної, як друга вчепиться. І кожна оповідає, що їй хірурги вирізали, яку медицину скільки разів денно приймає... Тут не до жартів — до психіатра треба вдаватись!

В іншому керунку нашої вулиці на віддалі 100 метрів кладовище. Дарма, що кажуть: „там нема ні журби, ні зітхання“ — перейдіться самі й переко-

найтеся скільки там гумору.

А оце минулого тижня неподалік від мене поселилась одна молода англійка з донькою рочків п'ять. Мені ніби сонце усміхнулось! Запросив я їх, як годиться для нового знайомства, на чашку чаю та кока-колі. Якийсь час ішла між нами жвава розмова, але настав час мені приймати медицину. Дівчатко відразу з запитанням до мене:

— Ду ю тейк пілс?

— Ай ду, — відповів я і мені пригадалося як я вперше сказав у церкві „Ай ду “ і посьогодні каюся.

— Май мамі олзо тейкс пілс, — поінформувало дівча.

Мамі ніяково посміхнувшись, зашушкала на дитину, але дитяча цікавість не вгамувалась і дівчинка хотіла знати навіщо я приймаю пігулки. Я відповів, що маю артрит.

— Май мамі... — почала дівчинка. Я, побоявшись почути щось небажане, закашлявся і, перепросивши гостей, вискочив надвір. Гості відійшли і більше не з'являються й мене не запрошують. То звідки ж, по Вашому, того гумору набратися? Може від жидівських залицянь до нас? Їхній гумор нам ще з сталінських часів боком вилазить. Дарма, що Сталіна давно чорти взяли, а діло його ще й тут продовжують!

Ні, що не кажіть, а нам таки не до сміху тим часом.

ЗМІСТ

1. Без рецензії.....	5
2. Передмова	7
3. Материнська любов—Провідна зірка в житті.....	9
4. Kriegsgefangener.....	15
5. Доля скитальська	25
6. Лелека далеко...	44
7. Вачили очі що купували.....	52
8. Любов завжди болюча.. . . .	57
9. Чи добре бути добрим для всіх	61
10. На добре чи на зло—навіки разом.....	67
11. Паморозь...	80
12. Лист з минулого.....	81
13. Ми всі помиляємось...	86
14. Не сумуй.....	97
15. Ї як їх не любити?.....	98
16. Многогая літа.....	101
17. День Тещі.....	104
18. Не везе мені та й годі.....	107
19. Матримоніяльне.....	110
20. Горе від розуму—лишенько від рядна....	115
21. "Боже, здійми з нас кайдани"	117
22. Щоб та Слава не пропала.....	125
23. Запануєм і ми, персони, у своїй сторонці.....	135
24. Чи справді людство впало нижче тваринного світу?.. . . .	140
25. На коні чужому.. . . .	145
26. Гроші, гроші, гроші.....	148
27. Сміх кріз чльози.....	149

